

Sivilsamfunnets rolle i det grønne skiftet

En studie av ideelle organisasjoners arbeid for å påvirke politiske beslutningsprosesser knyttet til «grønn finans» og bærekraftig omstilling.

Av Rebecka Marie Nilsen

Masteroppgave ved TIK Senter for teknologi, innovasjon og kultur

Veiledet av:

Taran Mari Thune

Universitetet i Oslo

mai 2021

SAMMENDRAG

Denne oppgaven tar overordnet for seg hvordan Finanssektoren ved hjelp av «grønn finans» kan brukes for å bidra i bærekraftig omstilling, da dette så langt er et lite utforsket tema innenfor «Sustainability Transitions Theory». Dette gjør det interessant å undersøke hvordan ulike aktører bidrar i en slik omstilling, så i denne oppgaven er Sivilsamfunnet i form av ideelle organisasjoner objekt for analyse. Mer spesifikt har oppgaven studert ideelle organisasjoners arbeid med å påvirke Stortingspolitikere i deres beslutningsprosesser til å bedre ivareta klimamessige hensyn i offentlig forvaltning. Etter stortingsvalget i 2013 begynte norske ideelle miljøvernorganisasjoner for alvor å mobilisere for å påvirke Stortinget til å ta større hensyn til klimamessige aspekter ved forvaltningen av Oljefondet, som resulterte i at Stortinget vedtok å innføre et produktbasert kriterium for utelukkelse og observasjon av kullselskaper i 2015.

Problemstillingen i denne oppgaven er:

Hva skal til for at ideelle organisasjoner kan påvirke politiske beslutningsprosesser på Stortinget, og hva sier dette om Sivilsamfunnets rolle i bærekraftig omstilling?

For å besvare problemstillingen, bygges analysen i oppgaven rundt tre forskningsspørsmål:

- Hvem er Oljefondets interessenter?
- Hvorfor ønsket Stortinget og de politiske partiene å jobbe for å engasjere og inkludere disse interessentene, og hvordan utnyttet de ideelle organisasjonene seg av dette?
- Hvilke forutsetninger lå til rette for at de ideelle organisasjonene kunne få gjennomslag for sine synspunkter, og hvilke metoder for påvirkning tok de i bruk for å få kullkriteriet vedtatt?

Under arbeidet med prosjektet har jeg gjennomført dokumentstudier hovedsakelig basert på dokumenter fra Stortinget, Regjeringen og ulike ideelle miljøvernorganisasjoner. I tillegg har jeg gjennomført 7 semistrukturerte intervjuer med representanter fra Changemaker, Greenpeace, WWF, KN, FIVH, KLP og Stortinget via videokonferanse på Zoom.

Funn fra oppgaven tyder på at ideelle organisasjoner kan påvirke Stortingspolitikere til å handle i tråd med deres interesser ved å jobbe hardt over lang tid, ta i bruk et bredt spekter av påvirkningsstrategier, og i tillegg jobbe målrettet med det som motiverer politikerne i deres beslutningsprosesser. Derfor kan man anta at Sivilsamfunnet spiller en viktig rolle som politisk pådriver for forvaltningen av Oljefondet, og kan ved å legge press på aktører i Finanssektoren, bidra til å fremskynde og forsterke prosesser som bidrar til bærekraftig omstilling. Basert på de gode resultatene Kullkriteriet har ført til i etterkant, tyder resultatene i oppgaven altså også på at Finanssektoren ved å operere med «grønn finans», spiller en viktig rolle og kan bidra til å skape bærekraftig omstilling i andre sektorer.

FORKORTELSER

SMT – Social Movement Theory

SOM – Social Movement Organizations

SET – Stakeholder Engagement Theory

SPU – Statens Pensjonsfond Utland

FIVH – Framtiden i våre hender

WWF – World Wildlife Fund

KN – Kirkens nødhjelp

FORORD

Et langt Korona-år med skriving av Masteroppgave på hjemmekontor går endelig mot slutten, og oppgaven leveres akkurat i tide til gjenåpningen av samfunnet. Arbeidet med oppgaven ble ikke akkurat helt som planlagt, med totalt to besøk på lesesalen siden mars 2020, men det har allikevel vært et spennende, lærerikt og inspirerende prosjekt. Det har vært et omfattende arbeid, og har tatt meg gjennom høye topper og dype daler, og krevd store mengder stå-på-vilje og selvdisciplin. Men alt i alt har det vært utrolig spennende å studere koblingen mellom «grønn finans» og bærekraftig omstilling, spesielt fra perspektivet til ideelle organisasjoner.

Jeg vil rette en stor takk til min flinke og tålmodige veileder Taran Mari Thune som har hjulpet meg tidlig og sent, styrt meg i riktig retning, hjulpet meg til å se svakheter i prosjektet, og å finne gode løsninger underveis. Hennes hjelp har vært helt uvurderlig.

Min favoritt del av arbeidet var trolig å gjennomføre intervjuer med en gjeng dyktige og inspirerende informanter fra ideelle organisasjoner, næringslivet og Stortinget, og jeg er evig takknemlig for hver og en som stilte opp til intervju, for dette prosjektet ville ikke latt seg gjennomføre uten deres hjelp. Jeg vil også takke kontaktpersonen min fra RORG-samarbeidet, Arnfinn Nygaard for god støtte og nytte tips underveis.

Til slutt vil jeg rette en takk til min mann som har holdt ut med meg i vår lille kohort, i tillegg til venner, familie og medstudenter som har heiet på meg, vist interesse for prosjektet og generelt støttet meg. Uten dem ville jeg nok ikke kommet i mål med oppgaven.

Moss, 24. mai 2021

Rebecka Marie Nilsen

INNHALDSFORTEGNELSE

SAMMENDRAG	II
FORKORTELSER	IV
FORORD	V
INNHALDSFORTEGNELSE	VI
1. INNLEDNING	1
1.1. TEMA – FINANSSEKTORENS ROLLE I BÆREKRAFTIG OMSTILLING	1
1.2. BÆREKRAFTIG OMSTILLING	2
1.3. BÆREKRAFTINNOVASJON PÅ STORTINGET	2
1.4. AVGRENSNINGER	4
1.5. PROBLEMSTILLING	5
1.6. OPPGAVENS OPPBYGNING	6
2. TEORETISK RAMMEVERK	9
2.1. INTRODUKSJON	9
2.2. TEORI OM SOSIALE BEVEGELSER	9
2.2.1. <i>Introduksjon til Social Movement Theory</i>	9
2.2.2. <i>Mobilisere ressurser</i>	11
2.2.3. <i>Vinkling av kulturelle debatter, utfordringer og løsninger</i>	11
2.2.4. <i>Politiske mulighetsstrukturer</i>	11
2.2.5. <i>Kombinering av de tre prosessene</i>	12
2.2.6. <i>Offentlig VS privat politikk (public vs private politics)</i>	12
2.2.7. <i>Issue sellers</i>	13
2.3. TEORI OM Å ENGASJERE INTERESSETER	13
2.3.1. <i>Introduksjon til Stakeholder Engagement Theory</i>	14
2.3.2. <i>Interessenter</i>	14
2.3.3. <i>Hvorfor er Stakeholder Engagement viktig?</i>	14
2.3.4. <i>Viktig ved Stakeholder Engagement</i>	16
2.3.5. <i>Hvorfor er Stakeholder engagement så effektivt?</i>	17
2.3.6. <i>Hva får aktører til å bestrebe bærekraftig utvikling?</i>	17
2.3.7. <i>Stakeholder Engagement - nødvendig for innovasjon innen klimamessig bærekraft</i>	18
2.4. OPPSUMMERING OG ANALYTISK RAMMEVERK	19
3. METODE OG DATAMATERIALE	24
3.1. INTRODUKSJON	24
3.2. CASE-STUDIE	24
3.3. VALG AV METODISK TILNÆRMING	25
3.4. DOKUMENTANALYSE	26
3.5. SEMISTRUKTURERTE DYBDEINTERVJUER	28
3.5.1. <i>Introduksjon</i>	28
3.5.2. <i>Informantene</i>	29
3.5.3. <i>Intervjuguide</i>	30
3.5.4. <i>Praktisk gjennomføring</i>	30
3.6. STRATEGI FOR Å ANALYSERE DATAENE	31
3.6.1. <i>Konseptkartlegging</i>	31
3.6.2. <i>Memoer</i>	32
3.6.3. <i>Prosess-sporing</i>	32
3.7. FORSKNINGSETIKK	34
3.7.1. <i>Kritisk refleksivitet</i>	34

3.7.2.	<i>Forskningsetiske retningslinjer</i>	34
3.7.3.	<i>Evaluering av forskningsarbeidets troverdighet</i>	34
4.	EMPIRISK BAKGRUNNSINFORMASJON OG FORUTSETNINGER SOM GJORDE KULLKRITERIET MULIG	36
4.1.	INTRODUKSJON	36
4.2.	TIDSLINJE	37
4.3.	BAKGRUNNSINFORMASJON OM OLJEFONDET	38
4.3.1.	<i>Formålet med Oljefondet</i>	38
4.3.2.	<i>SPU – ikke helt som andre fond</i>	38
4.3.3.	<i>Etisk forvaltning</i>	39
4.3.4.	<i>Oljefondets etiske retningslinjer</i>	40
4.3.5.	<i>SPUs hensyn til klimarisiko</i>	41
4.3.6.	<i>Norges klimamål</i>	42
4.4.	OLJEFONDETS INTERESSENER	43
4.4.1.	<i>Hvem har Oljefondet forpliktelser overfor?</i>	43
4.4.2.	<i>Hvem er Oljefondets interessenter?</i>	43
4.5.	INTERESSENTENS FORUTSETNINGER OG MOTIVASJON	47
4.5.1.	<i>Interessentenes forutsetninger for å få gjennomslag</i>	47
4.5.2.	<i>Motivasjon for et fossilfritt oljefond</i>	52
5.	EMPIRISK CASE OG FUNN	54
5.1.	INTRODUKSJON	54
5.2.	TIDSLINJE	54
5.3.	IDEELLE ORGANISASJONER BEGYNNER ARBEIDET MED Å PÅVIRKE SPU.....	56
5.3.1.	<i>Vaske Finansdepartementet for «skitne» investeringer</i>	56
5.3.2.	<i>Nest eggs in a fragile basket</i>	57
5.3.3.	<i>Andre måter Sivilsamfunnet jobbet opp Oljefondets investeringer</i>	58
5.4.	PÅVIRKNINGSARBEIDET SENTRALISERES RUNDT UTTREKK AV KULL	59
5.4.1.	<i>Møte mellom Obama og Nordiske statsministre</i>	59
5.4.2.	<i>Representantforslag om utfasing av all fossil energi</i>	60
5.4.3.	<i>Representantforslag om å utrede Oljefondets investeringer i kullselskaper</i>	60
5.4.4.	<i>Ekspertutredning settes i gang</i>	61
5.4.5.	<i>Arbeidet med «Dirty and dangerous» begynner</i>	61
5.4.6.	<i>Samarbeid som en tydelig styrke</i>	62
5.5.	ARBEIDET MED KULLKRITERIET INTENSIVERES.....	63
5.5.1.	<i>Ekspert rapport</i>	63
5.5.2.	<i>Høring</i>	65
5.5.3.	<i>Dirty and Dangerous</i>	69
5.5.4.	<i>Still dirty, still dangerous</i>	72
5.5.5.	<i>Andre tiltak fra de ideelle organisasjonene</i>	73
5.5.6.	<i>Motstand i perioden</i>	75
5.6.	KULLKRITERIET BLIR EN REALITET	77
5.6.1.	<i>Hva ble vedtatt?</i>	77
5.6.2.	<i>Hvorfor ble kriteriet som det ble?</i>	77
5.6.3.	<i>Hva oppnådde Sivilsamfunnet?</i>	78
5.6.4.	<i>Hva avgjorde politikernes beslutning?</i>	79
5.6.5.	<i>Organisasjonenes egevaluering</i>	80
5.7.	RESULTATER AV AT KULLKRITERIET BLE VEDTATT	81
5.7.1.	<i>Oljefondets eksponering mot kull er redusert</i>	82
5.7.2.	<i>Eksempel til etterfølgelse</i>	82
5.7.3.	<i>Økonomisk seier for Oljefondet i et stupende kullmarked</i>	82
5.7.4.	<i>Økt fokus på Oljefondets klimapåvirkning</i>	83
5.7.5.	<i>Senere endringer i Oljefondets etiske retningslinjer</i>	83

5.8.	OPPSUMMERING	85
6.	ANALYSE	87
6.1.	INTRODUKSJON	87
6.2.	HVORFOR RAMMEVERKET ER EGNET TIL Å ANALYSERE CASET	88
6.3.	IDEELLE ORGANISASJONERS STRATEGIER FOR Å PÅVIRKE	89
6.3.1.	<i>Introduksjon</i>	<i>89</i>
6.3.2.	<i>Mobilisere ressurser</i>	<i>90</i>
6.3.3.	<i>Dra nytte av politiske mulighetsstrukturer</i>	<i>91</i>
6.3.4.	<i>Skape nye kontekster for og vinklinger av problemer, løsninger og debatter</i>	<i>92</i>
6.4.	EMPIRISK TIDSLINJE KOBLET TIL ANALYTISK RAMMEVERK	93
6.5.	ANALYSE AV DE IDEELLE ORGANISASJONENES TILTAK	96
6.5.1.	<i>Intro</i>	<i>96</i>
6.5.2.	<i>Hendelser utenfor organisasjonenes kontroll</i>	<i>96</i>
6.5.3.	<i>Skape oppmerksomhet</i>	<i>100</i>
6.5.4.	<i>Forsterke oppmerksomheten og vise oppslutning</i>	<i>102</i>
6.5.5.	<i>Øke kunnskap og forståelse</i>	<i>105</i>
6.5.6.	<i>Lobbyvirksomhet</i>	<i>109</i>
6.6.	OPPSUMMERING	112
7.	AVSLUTNING	114
7.1.	OPPSUMMERING AV OPPGAVEN	114
7.2.	KONKLUSJON	114
7.3.	SVAKHETER VED OPPGAVEN, OG VEIEN VIDERE	116
8.	REFERANSELISTE	118
8.1.	MANUELT SATT OPP	118
8.2.	AUTOMATISK GENERERT VIA ZOTERO	124
9.	FIGUR-LISTE	130
10.	VEDLEGG	131
10.1.	VEDLEGG 1 – GODKJENNELSE FRA NSD	131
10.2.	VEDLEGG 2 – INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKEERKLÆRING	133
10.3.	VEDLEGG 4 – INTERVJUGUIDE FOR IDEELLE ORGANISASJONER	139
10.4.	VEDLEGG 5 – INTERVJUGUIDE FOR PRIVATE AKTØRER	142
10.5.	VEDLEGG 6 – INTERVJUGUIDE FOR STORTINGSPOLITIKERE	145

1. INNLEDNING

1.1. TEMA – FINANSSEKTORENS ROLLE I BÆREKRAFTIG OMSTILLING

Begreper som «det grønne skiftet» blir stadig brukt i forbindelse med global oppvarming, og det brukes mer og mer tid og penger på å finne løsninger for å stanse klimaendringene. Innen forskning blir disse temaene undersøkt bl.a. ved hjelp av «Sustainability Transitions Theory», og det blir lagt stor vekt på bærekraftinnovasjoner og ulike elementer av bærekraftig omstilling, spesielt når det kommer til konkrete endringer innen sektorer som mat, energi og transport. Finanssektorens rolle har derimot blitt viet mindre oppmerksomhet, men den siste tiden har dette også i større grad vært grunnlag for politikktutforming og forskning, og vi har fått begreper som «grønn finans» som omhandler temaene. Finanssektorens rolle vies f.eks. stor oppmerksomhet i EU-kommisjonens handlingsplan for finansiering av bærekraftig vekst fra 2018 (Finansdepartementet, 2020), og i et sammendrag fra «The European Green Deal» som ble lagt frem i desember 2019, står det at det i avtalen vil bli lagt vekt på å mobilisere støtte til omstillingen, bl.a. ved hjelp av et nytt fond for rettferdig omstilling (Klima- og miljødepartementet, 2020).

«Transforming Europe's economy into a greener, more resilient and circular system will not just reduce our environmental footprint on the planet and address existing inequalities. It will also boost competitiveness by improving the efficiency of production processes and reducing the costs of accessing and managing resources.»

(European Commission, 2018, s. 2)

De siste årene har altså finanssektorens rolle i bærekraftig omstilling fått større fokus, men det er viktig å merkes seg at dette hovedsakelig knytter seg til hvordan bærekraftige innovasjoner og overganger kan påvirke lønnsomheten og stabiliteten til sektoren, og hva man bør gjøre for å ta hensyn til dette. Det er derfor vanskelig å spore opp forskning som studerer Finanssektoren som del av løsningen innenfor et «Sustainability Transitions»-perspektiv. Siden bærekraftig omstilling, og for så vidt alle former for omstilling, er ekstremt kostbart, i tillegg til at det vil være umulig å gjennomføre det «grønne skiftet» eller generelt bærekraftig omstilling, uten å gjennomføre en radikal omstilling av finanssektoren, synes jeg

det er paradoksalt at det blir viet så lite oppmerksomhet til denne sektorens rolle. Som følge av dette gapet i litteraturen vil det være spesielt interessant å studere omstilling i Finanssektoren innenfor et «Sustainability Transitions»-perspektiv, for derved å undersøke hvordan ulike aktører bidrar i en slik omstilling.

Målet for denne masteroppgaven er derfor å bidra til å videreutvikle «Sustainability Transitions Theory» ved å studere hittil lite utforskede temaer knyttet til teoriene, og jeg ønsker å koble de to begrepene «bærekraftig omstilling» og «grønn finans» sammen, for å studere hvordan Finanssektoren ved hjelp av grønn finans kan bidra i slike omstillinger. Deretter ønsker jeg å undersøke hvordan ideelle organisasjoner jobber for å fremme grønn finans som et mulig virkemiddel for å fremskynde Sustainability Transitions i ulike sektorer.

For å gjøre dette mulig, vil jeg utforme et analytisk rammeverk med utgangspunkt i «Social Movement Theory» og «Stakeholder Engagement Theory» der jeg vektlegger en politisk tilnærming for å avgjøre hvordan ideelle organisasjoner best kan påvirke politiske beslutningsprosesser for å bidra til å skape så gode bærekraftinnovasjoner og bærekraftige overganger som mulig. Dette rammeverket ønsker jeg så å bruke til å analysere et case av en bærekraftinnovasjon innen finanssektoren.

1.2. BÆREKRAFTIG OMSTILLING

Ifølge the World Commission on Economic Development sin rapport «Our common future», defineres bærekraftig utvikling som utvikling som imøtegår behovene til de eksisterende generasjoner, uten å gå på bekostning av fremtidige generasjoners mulighet til å dekke sine behov (Bansal, 2005, s. 197). Mer spesifisert, betyr derfor bærekraftig omstilling forandring i mer miljøvennlig retning i henhold til FNs bærekraftsmål (Olerud og Halleraker, 2020), og har som mål å gå fra klimaskadelige til klimavennlige løsninger. «Our common future»-rapporten fremhever også viktigheten av å implementere og bruke prinsipper om både miljø, økonomisk velstand og sosial likhet, for å oppnå bærekraftig utvikling (Bansal, 2005, s. 197).

1.3. BÆREKRAFTINNOVASJON PÅ STORTINGET

Bærekraftig omstilling vil altså legge rammen for oppgaven da jeg ønsker å studere ideelle organisasjoner som en medvirkende aktør i slike endringsprosesser, men videre i oppgaven vil fokuset vil ligge på hvordan ideelle organisasjoner jobber for å påvirke politiske beslutningsprosesser på Stortinget, spesielt knyttet til ansvarlig forvaltning og hensyn til bærekraftige investeringer i Statens Pensjonsfond Utland (heretter SPU/Oljefondet/fondet).

Oljefondet beskrives som verdens største statlige investeringsfond, og kan i kraft av sin størrelse spille en global lederrolle og påvirke storselskaper, investeringsfond og globale standarder knyttet til bl.a. bærekraftig utvikling innen klima og miljø (UiO, 2019). Dette gjør Oljefondet til et spennende utgangspunkt for å studere finanssektorens rolle i bærekraftig omstilling. I 2015 vedtok Stortinget å endre deler av investeringspraksisen til fondet ved å innføre et produktbasert kullkriterium for observasjon og utelukkelse i de etiske retningslinjene for fondet. Dette kan beskrives som en bærekraftinnovasjon da kriteriet medførte nye, og mer bærekraftige løsninger for forvaltningen av fondet (Watson m.fl., 2018, s. 254-255). Prosessene som ledet opp til innføringen av dette kriteriet vil derfor utgjøre caset som skal analyseres i denne oppgaven.

«Terje Breivik (V) forklarte at innføringen av et nytt kriterium for investering i kull, vil medføre endringer som både er bra for klimaet og øker verdien på oljefondet»
(Giverholt, 2015).

Forskningsprosjektet gjennomføres i samarbeid med RORG-samarbeidet, i forbindelse med deres prosjekt «Oljefondet, etikk og bærekraftig utvikling» i UiOs Vitenskapsbutikk. I henhold til prosjektbeskrivelsen er et viktig tema i dette prosjektet sivilsamfunnets rolle som politisk pådriver for forvaltningen av Oljefondet. Jeg ønsker derfor å se på samspillet mellom ideelle organisasjoner og andre aktører innenfor politikk, media og næringsliv i denne forvaltningen, og på denne måten undersøke hvilke faktorer som påvirker organisasjonenes arbeid med å overbevise Stortingspolitikere om å bedre ivareta bærekrafthensyn i forvaltningen av fondet.

Wenche Fone, tidligere leder i politisk avdeling i KN, beskrev i 2014 at «Norges viktigste muskel internasjonalt er Oljefondet.» (RORG-samarbeidet, 2017, s. 5). Siden fondet i kraft av

sin rolle som verdens største statlige investeringsfond har mulighet til å påvirke andre store aktører til å innføre lignende retningslinjer, vil caset være ekstra godt egnet til å undersøke finanssektorens rolle i bærekraftig omstilling. Ifølge Arnfinn Nygaard indikerer Fones uttalelse at Norge er godt rustet til å bidra til bærekraftige utviklingseffekter globalt ved en etisk forvaltning av SPU (2017, s. 5).

«All forskning tilsier at det er billigere å stoppe klimaendringene enn å la være.» -Lars Haltbrekken (SV) (Solvang, 2021).

Tett knyttet opp mot investeringer i kullselskaper er hensynet til etikk. De etiske retningslinjene for SPU skal være i tråd med normene i det norske folk. Produksjon og energiutvinning fra kull har mange negative konsekvenser, og går på bekostning av menneskerettighetene til folk i andre deler av verden, og fremtidige generasjoner. Dette gir utgangspunkt for en spennende diskusjon knyttet til hvilke handlinger nordmenn aksepterer for å bygge opp landets sparepenger, og i hvilken grad de vil sette egen vinning over andres grunnleggende behov. Et sidespor til dette er diskusjoner om hvorvidt nordmenn ville være villige til å satse sparepengene på bedrifter som er mindre klimaskadelige, dersom det medfører en økt risiko for lavere avkastning, sammenlignet med fortsatte investeringer i kull-selskaper. Dette er sentrale problemstillinger som legges til grunn for de ideelle organisasjonenes arbeid med kullkriteriet.

1.4. AVGRENSNINGER

Som følge av de naturlige begrensningene et masterprosjekt medfører, må det gjøres visse avgrensninger av temaer og innfallsvinkler. For å begrense det teoretiske rammeverket til en håndterbar størrelse, vil oppgaven derfor ikke ta for seg beslutningsteori for å gå tett innpå hvordan Stortingspolitikere kommer frem til, og fatter sine avgjørelser. Dette henger dog tett opp mot hvilke tiltak og strategier sosiale bevegelser baserer sitt arbeid på, men vil altså ikke legges til grunn for å analysere hva som påvirket Sivilsamfunnets gjennomslagskraft. Videre kunne det i en oppgave om bærekraftig omstilling vært interessant å studere Sustainability Transitions Theory nærmere, og diskutere Oljefondets rolle i en slik overgang mer inngående. Prosjektet plasseres derimot innenfor en ramme av teori om bærekraftige

omstillinger for å diskutere sosiale bevegelsers påvirkning av disse prosessene. Temaet bærekraftig omstilling kunne også åpnet for refleksjoner knyttet til fondets klimagassutslipp og klimamessige fotavtrykk, men dette vil heller ikke bli viet plass.

Det må også gjøres empiriske avgrensninger for å begrense prosjektets omfang. F.eks. er de ideelle organisasjonenes arbeid med å påvirke Stortinget til å tillate SPU å investere i unotert fornybar infrastruktur et spennende tema, og er nært knyttet opp mot Kullkriteriet, bærekraftig forvaltning av Oljefondet og Sivilsamfunnets rolle i bærekraftig omstilling. Ifølge informant 3 jobbet bl.a. WWF og KN mye med fremstillingen om at SPU må «ut av kull» og «inn i fornybart» (Intervju 3). Dette vil allikevel ikke være tema for analyse i denne avhandlingen, da det kan sees som et separat case med egne tiltak og virkemidler, og ikke i seg selv tilfører noe essensielt til oppgaven.

Et sentralt element i oppgaven er aktørene hvis handlinger skal observeres og analyseres. Som beskrevet er et av målene med oppgaven å undersøke sivilsamfunnets rolle i bærekraftig omstilling. I følge Thorsen (2016) er begrepet sivilsamfunn, en samlebetegnelse på de delene av samfunnet som består av frivillige organisasjoner, ulike pressgrupper og individer som kommer sammen for å fremme en politisk sak eller løse en oppgave i fellesskap på frivillig grunnlag (Thorsen, 2016). For å begrense oppgavens omfang, vil det derfor være de ideelle organisasjonene som er gjenstand for analyse. Ved å peke på hvordan ideelle organisasjoner påvirket politiske beslutninger for å oppnå mer bærekraftige investeringsstrategier i SPU, og ved å undersøke deres påvirkningskraft, kan man også si noe om det øvrige sivilsamfunnets mulighet til å påvirke.

1.5. PROBLEMSTILLING

Med dette som utgangspunkt, er det en rekke temaer det er sentralt å undersøke, og mange spørsmål det er ønskelig å finne svar på. F.eks. kan man spørre om det først og fremst var initiativer fra politiske partier, aksjoner og press fra ideelle organisasjoner, tegn på vilje fra folket, eller press fra internasjonale forpliktelser og avtaler som ga størst utslag for vedtak om å endre SPU's forvaltningspraksis. Det vil også bli undersøkt hva slags argumenter som er viktigst for de ulike aktørene, og hva som avgjorde Stortingspolitikernes beslutninger. Videre

er et av målene i oppgaven å finne ut hva man kan lære av prosessene som førte til Kullkriteriet, for å bli bevisst hvilke handlinger som er essensielle for å påvirke beslutningstakere til å ivareta bærekraftshensyn. Det er også ønskelig å finne ut hvordan SPU har blitt, og kan bli brukt fremover for å bidra til bærekraftig omstilling og det grønne skiftet.

Mest sentralt for denne oppgaven vil allikevel være å redegjøre for de ideelle organisasjonenes rolle når det kommer til å påvirke beslutningene som ledet til Kullkriteriet, for å kunne gi svar på hvordan det norske sivilsamfunnet bør organisere seg selv og sitt arbeid for å kunne bidra i bærekraftige omstillinger fremover. Dette skal muliggjøres ved å analysere de ulike prosessene som ledet til vedtaket om Kullkriteriet ved hjelp av et analytisk rammeverk bygget på teori om sosiale bevegelser og teori om å engasjere interessenter. Dermed søker oppgaven å besvare den overordnede problemstillingen:

Hva skal til for at ideelle organisasjoner kan påvirke politiske beslutningsprosesser på Stortinget, og hva sier dette om Sivilsamfunnets rolle i bærekraftig omstilling?

For å kunne gi et svar på dette, vil følgende forskningsspørsmål danne grunnlag for analysen:

- Hvem er Oljefondets interessenter?
- Hvorfor ønsket Stortinget og de politiske partiene å jobbe for å engasjere og inkludere disse interessentene, og hvordan dro de ideelle organisasjonene nytte av dette?
- Hvilke forutsetninger lå til rette for at de ideelle organisasjonene kunne få gjennomslag for sine synspunkter, og hvilke metoder for påvirkning tok de i bruk for å få kullkriteriet vedtatt?

1.6. OPPGAVENS OPPBYGNING

I det neste kapitlet blir det teoretiske rammeverket for oppgaven lagt frem. Det blir først en systematisk gjennomgang av Social Movement theory og Stakeholder Engagement som er

etablerte teorier som sier noe om sosiale bevegelser og deres muligheter og begrensninger når det kommer til å bidra til å skape endring. Deretter sammenfattes disse 2 teoriene innenfor rammen av «Sustainability Transition Theory» til et analytisk rammeverk som skal brukes til å analysere de empiriske dataene.

I kapitel 3 av avhandlingen kommer en gjennomgang av forskningsmetodene som skal brukes i datainnsamlingen. For å oppnå forståelse for hvilken rolle sivilsamfunnet har i bærekraftig omstilling, vil oppgaven bygges opp som en casestudie av hvordan ideelle organisasjoner påvirket beslutningene som ledet til at kullkriteriet ble vedtatt i 2015. For å samle inn tilstrekkelige data om dette caset, vil det bli tatt i bruk dokumentstudier og semistrukturerte dybdeintervjuer. Informasjon om disse formene for datainnsamling blir lagt frem, i tillegg til at det blir det redegjort for hva en casestudie og prosess-sporing er, og temaer som forskningsetikk og evaluering troverdighet blir gjennomgått.

Ved hjelp av disse metodene for datainnsamling, har det vært mulig å sammenfatte en tidslinje for de ulike hendelsene og begivenhetene som i ulik grad har lagt forutsetninger for at de ideelle organisasjonene kunne arbeide med å påvirke Stortingspolitikere i forvaltningen av Oljefondet. Denne vil bli lagt frem i kapitel 4 sammen med bakgrunnsinformasjon om Oljefondet og forvaltningen av dette, og hvilke forutsetninger som lå til rette, som de ideelle organisasjonene måtte forholde seg til, og kunne dra nytte av når de skulle sette i gang sitt påvirkningsarbeid. Som del av dette blir det viktig å forstå hvordan de politiske prosessene i Stortinget opp mot en avgjørelse fungerer, spesielt knyttet til å endre retningslinjene for forvaltningen av SPU. I tillegg blir det redegjort for hvilke aktører og organisasjoner som var involvert i å påvirke beslutningene om forvaltningen, og Oljefondets interesser vil bli identifisert og kategorisert.

Kapitel 5 vil så dykke dypere ned de ideelle organisasjonenes handlinger, og de ulike hendelsene som spilte direkte opp mot vedtaket om å innføre Kullkriteriet. Disse hendelsene vil også bli fremstilt ved hjelp av en tidslinje. Det er hovedsakelig 5 typer hendelser som blir gjennomgått. For det første er det mange utenforliggende hendelser som på ulike måter har påvirket organisasjonenes arbeid og den endelige beslutningen. Her inngår bl.a. forslag, utredninger og vedtak fra Stortinget og Regjeringen, i tillegg til makrohendelser i samfunnet

og handlinger utført av private næringsaktører. Videre er de ideelle organisasjonenes tiltak og handlinger av høy relevans, og de kan deles inn i de 4 siste kategoriene, nemlig tiltak for å skape oppmerksomhet, for å forsterke oppmerksomheten og vise oppslutning og støtte, for å komme i kontakt med, og samhandle direkte med Stortingspolitikere, og for å øke den faglige kunnskapen og forståelsen for saken.

I kapitel 6 vil de empiriske dataene fra kapitel 4 og 5 bli analysert ved hjelp av det analytiske rammeverket presentert i kapitel 2. Her vil tidslinjen fra kapitel 5 bli hentet frem igjen og undersøkt i lys av det empiriske rammeverket. Analysen blir så hovedsakelig strukturert rundt de 5 kategoriene av hendelser, for å undersøke hvorvidt organisasjonene og Stortingspolitikere jobbet etter, og tok hensyn til strategiene som ble fremhevet som essensielle i det empiriske rammeverket. Det blir derfor rettet mye oppmerksomhet mot de ulike tiltakene til organisasjonene, i tillegg til andre aspekter ved deres arbeid.

Dermed kan det i kapitel 7 kan legges frem en konklusjon, og et svar på problemstillingen. Det blir mulig å si noe om ideelle organisasjoners muligheter til å påvirke politiske beslutningsprosesser på Stortinget, og dermed Sivilsamfunnets rolle i bærekraftige omstillinger. Jeg vil også diskutere sammenkoblingen mellom Finanssektoren, grønn finans og Sustainability transitions, før jeg legger vekt på hvilke strategier for å påvirke og tilrettelegge for medvirkning som ble tatt i bruk fra dataene i empirien. Til slutt vil jeg reflektere rundt noen svakheter med oppgaven, og vise til noen relaterte temaer som kan vært interessant å undersøke videre.

Etter avslutningen kommer en systematisk referanseliste, en oversikt over figurer og til slutt alle relevante vedlegg.

2. TEORETISK RAMMEVERK

2.1. INTRODUKSJON

Det er flere teoretiske rammeverk som kan være relevante for å belyse spørsmålene denne oppgaven stiller, men mest sentralt for å besvare problemstillingen og forsknings-spørsmålene er Social Movement Theory og Stakeholder engagement. I dette kapitlet blir disse to teoriene presentert.

Social movement theory vil brukes til å forklare hvordan ideelle organisasjoner utøver press mot elementer de oppfatter som urettferdige i etablerte systemer for å få igjennom endringer. Deretter kan Stakeholder engagement sette søkelys på hva de etablerte systemene, organisasjonene og institusjonene gjør for å inkludere og hensynta meninger, innspill og handlinger fra sine interessenter, og hvordan de best kan tilrettelegge for, og oppnå et godt samarbeid som kan komme til nytte for alle parter. Avslutningsvis blir disse to teoriene sammenfattet til et eget analytisk rammeverk innenfor en ramme av «Sustainability Transition Theory», som jeg vil ta i bruk i den empiriske analysen av caset senere i oppgaven.

2.2. TEORI OM SOSIALE BEVEGELSER

2.2.1. INTRODUKSJON TIL SOCIAL MOVEMENT THEORY

En sosial bevegelse er et sett av meninger eller oppfatninger delt av en gruppe mennesker som representerer preferanser for å endre enkelte elementer av den eksisterende sosiale strukturen (McCarthy og Zald, 1977, s. 1217). Rao m.fl. (2000, s. 244) definerer sosiale bevegelser som organiserte, kollektive bestrebelser etter å løse sosiale problemer. De skriver at slike bevegelser gjerne oppstår som en form for kollektiv handling under visse forhold (2000, s. 243). Videre forklarer de at sosiale bevegelser har blitt anerkjent som en ekstra-institusjonell kilde til sosial endring, og de beskriver det som en strukturert form for kollektiv oppførsel, med en rekke intenderte handlinger som foregår over lang tid, drives av langsiktige mål og etablerer formelle organisasjoner (2000, s. 244).

Ifølge Elzner m.fl. (2011, s. 265) innebærer Social Movement Theory (heretter SMT) hovedsakelig konflikter mellom etablerte systemer, og grupper som forsøker å rette opp i elementer av disse systemene som de oppfatter som urettferdige. Mye av arbeidet innen SMT har et politisk fokus, som følge av at teorien tradisjonelt har blitt anvendt i forbindelse med arbeiderbevegelsen, menneskerettighetsbevegelsen, kvinnebevegelsen osv. SMT kan brukes for å forstå hvordan utenforstående utøver press mot etablerte systemer for å få igjennom endringer (2011, 264).

Et viktig aspekt av sosiale bevegelser, er at de ofte medfører dannelsen av spesifikke organisasjoner, kalt Social Movement Organizations (heretter SMO). Dette er formelle organisasjoner som jobber for å nå de samme målene, eventuelt delmål, som en sosial bevegelse eller motbevegelse (McCarthy og Zald, 1977, 1218). Pacheco og Dean (2015, s. 1094) forklarer at litteratur om sosiale bevegelser ofte undersøker handlingene til disse SMOene som dannes for å samle, organisere og mobilisere ressurser mot bevegelsen og organisasjonens mål, og for å utfordre etablerte systemer.

Ifølge Durand og Georgallis (2018, s. 154) kan SMOer være fremtredende støttespillere for industrier de oppfatter som bedre alternativer til de dominerende industriene. Dermed promoterer ofre sosiale bevegelser nye og bedre måter å gjøre ting, fremfor at de er motstandere av bedrifters handlemåter, og dermed motstandere av bedrifter generelt (2018, s. 166). Tvert imot viser forskning ifølge Durand og Georgallis (2018, s. 166) at sosiale bevegelser kan legitimere nye sektorer, og skape nye markeder for entreprenører. De beskriver også at fremtredende SMOer har større gjennomslagskraft i forbindelse med bedrifter som holder til i land der SMOene har stor støtte i befolkningen, sammenlignet med land der de ikke har det (2018, s. 166).

Tre prosesser fra litteratur om sosial bevegelse som trekkes frem som sentrale for å oppnå institusjonell endring, er sosiale bevegelsers (1) evne til å mobilisere ressurser, (2) evne til å (reframe) skape nye kontekster for, og vinklinger av kulturelle debatter, utfordringer og løsninger, og (3) evne til å dra nytte av politiske mulighetsstrukturer, og ellers engasjere seg i politisk handling (Elzen m.fl., 2011), (Rao m.fl., 2000, s. 244). Disse blir utdypet nedenfor.

2.2.2. MOBILISERE RESSURSER

Gjennom ressursmobilisering fremmes ifølge McCarthy og Zald (1977, s. 1213) både samfunnsstøtte og begrensning av fenomener i sosial bevegelse. Denne tilnærmingen undersøker variasjonen/sammensetningen av ressurser som må mobiliseres, koblingen mellom sosiale bevegelser og andre grupper, avhengigheten av bevegelser for å oppnå ekstern støtte, og taktikkene som brukes av myndighetene for å kontrollere eller ta del i bevegelsene.

2.2.3. VINKLING AV KULTURELLE DEBATTER, UTFORDRINGER OG LØSNINGER

Vinklingsstrategier er viktige teknikker sosiale bevegelser tar i bruk for å påvirke den offentlige meningen og rammene som temaene blir diskutert innenfor (Elzen m.fl., 2011, s. 265). utfordringer og problemer har ikke en mening i seg selv (Goffman, 1972, s. 21). Ifølge Elzen m.fl. (2011, s. 265) oppstår mening derimot innenfor de rammene som et problem blir plassert i, f.eks. tolkningsrammene som gjør det mulig for aktører å lokalisere, oppfatte, og identifisere dem. Vinkling er derfor en prosess hvor aktører definerer problemer, forklarer sammenhenger og ansvar, og generelt påvirker betydningen av utfordringer og problemer. Videre foreslår de at potensialet til å mobilisere kollektive rammer påvirkes av den sosiale bevegelsens fokus, empiriske kredibilitet, kulturelle plassering og patos (2011, s. 265).

Et viktig virkemiddel, de sosiale bevegelsene ifølge Kingdon (1984) med fordel kan ta i bruk i forbindelse med andre konkurrerende saker, er å vinkle sakene sammen til en pakke av problemer (Elzen m.fl., 2011, s. 265). Videre er det relevant å nevne at mediene ofte opererer i såkalte «issue attention circles» ved at de hele tiden vil skifte fokus, og rette søkelyset på nye saker, men allikevel vil komme tilbake til de samme sakene når det er noe nytt å melde, og samfunnet ikke lenger er lei av saken.

2.2.4. POLITISKE MULIGHETSSTRUKTURER

Den siste prosessen om sosial bevegelse Elzen m.fl. (2011) trekker frem er politiske mulighetsstrukturer, som f.eks. sammensetningen av politiske partier på Storting og i Regjering. De påvirker mulighetene sosiale bevegelser har til å effektivt jobbe for, og få gjennomslag for politisk endring. Politiske valg, endringer i politiske koalisjoner, og

fremveksten av nye politiske partier medfører forandringer som kan gjøre det enklere eller vanskeligere for sosiale bevegelser å få til ønsket endring. Mens de to første prosessene legger hovedvekten på hva de sosiale bevegelsene selv kan gjøre for å fremme endring, vektlegger denne siste prosessen de strukturelle mulighetene og rammene som finnes, som bevegelsene må arbeide innenfor (2011, s. 265). Denne prosessen er derfor også nært knyttet opp mot «Stakeholder Engagement», som i stor grad handler om hva aktører i etablerte systemer gjør for å inkludere sine interesser.

2.2.5. KOMBINERING AV DE TRE PROSESSENE

Det normative presset på de etablerte systemene vil øke dersom de sosiale bevegelsene klarer å ta i bruk, og utnytte disse tre prosessene samtidig. Elzen m.fl. (2011, s. 265) understreker allikevel at effektene av disse fordelene avhenger av andre, utenforliggende faktorer i tillegg, som f.eks. store katastrofer, ulykker eller andre svingninger i samfunnet. Slike hendelser kan bidra til å fremme bevegelsens sak ytterligere, f.eks. ulykker som skaper mer oppmerksomhet om saken. På den annen side kan slike hendelser svekke bevegelsens arbeid, ved å lede mediernes og samfunnets oppmerksomhet over på andre hendelser.

2.2.6. OFFENTLIG VS PRIVAT POLITIKK (PUBLIC VS PRIVATE POLITICS)

Det er ifølge Hiatt m.fl. (2015, s. 1769) i økende grad anerkjent at sosiale bevegelser kan påvirke både enkeltbedrifter og industrier, ved å identifisere politiske muligheter, vinkle problemer og utfordringer, og ved å mobilisere ressurser. De fremhever to ulike måter dette kan gjøres på, og skiller mellom offentlig og privat politikkkutforming (2015, s. 1769).

Offentlig politikk går ut på at bevegelsen påvirker offentlige myndigheter til å regulere nye sektorer gjennom lover, forskrifter og økonomiske insentiver. Disse fremgangsmåtene kalles «Public Politics» fordi resultatene av bevegelsens arbeid er utenfor deres kontroll, da det kan være mange ulike interesser som er med på å forme utfallet (Hiatt m.fl., 2015, s. 1769). Ifølge Pacheco og Dean (2015, s. 1094) kan SMOer for eksempel jobbe for å endre organisasjoner ved å appellere til offentlige myndigheter om å få på plass virkemidler som påvirker driften av organisasjonene. Dette vil være effektivt fordi organisasjoner vil være

mer tilbøyelige til å iverksette praksiser i tråd med sosiale bevegelsers krav, dersom de blir truet med offentlig regulering (2015, s. 1094).

Privat politikk innebærer måtene sosiale bevegelser påvirker bedriftene direkte ved å sette søkelyset på problemer og utfordringer, gjennom taktikker som protester, demonstrasjoner, streiker og boikotter. Slike taktikker kan være effektive for å få gjennomslag for en sosial bevegelses mål dersom de utgjør en trussel mot en bedrifts rykte og «image» (Hiatt m.fl., 2015, s. 1769). I tillegg vil organisasjoner i større grad møte de sosiale bevegelsenes krav ved stor media-oppmerksomhet, ved et økt press fra bevegelsene, og når bevegelsene har større tilgang på ressurser (Pacheco og Dean, 2015, 1094).

2.2.7. ISSUE SELLERS

Aktører som jobber for å skape en endring, kalt «Issue-sellers», har flere potensielle ferdigheter å ta i bruk for å få gjennomslag. F.eks. (1) evne til å spille på formelle myndigheter for å mobilisere ressurser i form av arbeidskraft og penger, (2) dra nytte av formelle og uformelle kontakter, (3) å inneha ekspertkunnskap, som teknisk kunnskap knyttet til problemene, og (4) praktisk kunnskap om rådende organisatoriske normer (Howard-Grenville, 2007, s. 562). Hvorvidt aktørene er effektive vil derfor avhenge av deres evne til å ta i bruk disse ulike ferdighetene (2007, s. 563).

Verdiskapningen disse aktørene bringer inn i en organisasjon består av deres kunnskap om og lidenskap for et nytt problem som muligens kan medføre strategiske konsekvenser. Utfordringen deres er derfor å avgjøre hvordan de skal presentere problemene i en organisatorisk kontekst hvor de andre aktørene kan misopfatte eller feiltolke problemene og konsekvensene de kan medføre som følge av de rådende normene i organisasjonen (Howard-Grenville, 2007, s. 574). Disse aktørene kan ikke uten problem overføre sine tolkninger av et problem til andre aktører for å jobbe mot målene sine, men ved å samle ressurser og å lære fra bestemte interaksjoner, vil de være godt rustet til å delta når meninger i organisasjonen dannes (2007, s. 575).

2.3. TEORI OM Å ENGASJERE INTERESSETER

2.3.1. INTRODUKSJON TIL STAKEHOLDER ENGAGEMENT THEORY

Stakeholder Engagement Theory går ut på at alle organisasjoner bør engasjere ulike grupper av interessenter, og inkludere innspillene deres i beslutningsprosesser (Franklin, 2020, s. 1). Denne delen av avhandlingen går derfor dypere inn i de mulige fordelene som kan komme av å engasjere interessenter både for de aktuelle organisasjonene og for deres interessenter. For Sivilsamfunnet sin del, er denne teorien som nevnt nært forbundet med sosiale bevegelsers evne til å dra nytte av politiske mulighetsstrukturer, og i denne oppgaven vil Stakeholder Engagement Theory være interessant hovedsakelig når det kommer til å undersøke hvordan sosiale bevegelser kan dra nytte av at det er en fordel for alle organisasjoner å ivareta organisasjonens interessenters herunder de sosiale bevegelsene.

2.3.2. INTERESSENER

Aimee L. Franklin (2020) definerer interessenter som enhver som, eller hva som helst (representert av et menneske) som kan påvirke, eller blir påvirket av aktiviteter eller handlinger til en annen interessent. Hun understreker at en interessent kan være mennesker, dyr, økosystemer osv. som lever nå, men også folk som levde tidligere, i form av tradisjoner, i tillegg til fremtidige generasjoner, da de også kan bli påvirket av aktiviteter og handlinger som blir utført i dag (Franklin, 2020, s. 19).

2.3.3. HVORFOR ER STAKEHOLDER ENGAGEMENT VIKTIG?

Å finne gode måter å inkludere og engasjere ulike interessenter, i tillegg til å institusjonalisere prosesser som gjør innspillene de kommer med tilgjengelige i beslutningsprosesser, er viktig for at en organisasjon skal være bærekraftig (Franklin, 2020, s. 1). Grunnen til det er fordi interessentene kan påvirke handlingene til organisasjonen, og bidra til eller hindre at organisasjonen oppnår suksess. Ved å engasjere interessentene, forstå hvordan organisasjonens handlinger påvirker dem, og å forstå hvordan interessentenes handlinger påvirker organisasjonen, vil det være lettere for organisasjonen å forholde seg til interessentene, og å avgjøre når det er gunstig å samhandle og når det er greit å la være (Franklin, 2020, s. 2).

Videre er Stakeholder engagement viktig for at organisasjoner skal kunne ta strategisk gode valg. Helt sentralt for alle som ønsker å være en effektiv strateg, er ifølge Freeman (2010, s.

46) å håndtere grupper som kan påvirke en selv. For å være lydhør og effektiv på sikt, må man også håndtere de gruppene en selv kan påvirke (Isike og Ajeh, 2017, s. 51). Hensz m.fl. (2014, s. 1727) presenterer direkte empiriske bevis som støtter Stakeholder Engagement Theory sitt argument om at økt støtte til en bedrifts interessenter medfører en økning i den finansielle verdien til bedriften.

I forordet av Stakeholder engagement: a road map to meaningful engagement, fremholder David Grayson Stakeholder Engagement som relevant for alle typer organisasjoner, og at det er et helt sentralt virkemiddel for å drive en organisasjon ansvarlig, og han knytter det opp mot Corporate Responsibility (Jeffery, 2009, s. 3). Videre understreker han at en organisasjon som ikke tar Corporate Responsibility på alvor, heller ikke kan bli gode på Stakeholder Engagement, og vice versa. Disse to fokusområdene spiller på og er avhengige av hverandre. Vellykket styring av en organisasjon, avhenger derfor av å optimalisere langsiktige fordeler for organisasjonen, og samtidig ta hensyn til ulike interessenters ofte motstridende ønsker og behov (Jeffery, 2009, s. 3).

Stakeholder engagement er også viktig for å bygge eller opprettholde en organisasjons gode rykte. Ifølge Isike og Ajeh (2017, s. 50-51) understreker studien IPSOS Public Affairs (2011:2) at en organisasjons rykte blant dens interessenter vil påvirke: (1) kundenes ønske om å kjøpe varene eller tjenestene organisasjonen tilbyr, (2) effektene av investeringer i markedsføring, (3) troverdigheten til organisasjonens kommunikasjon, (4) de ansattes stolthet for å jobbe i organisasjonen, (5) investorers tillitt til å investere i organisasjonen, (6) lovgiveres tilbøyelighet til å støtte eller hindre organisasjonen, (7) journalisters vilje til å rapportere positivt eller negativt om organisasjonen, (8) ideelle organisasjoner eller sosiale bevegelsers tilbøyelighet til å jobbe med eller mot organisasjonen, og (9) hvor villige folk er til å lytte til organisasjonens side av historien.

Alle disse indikatorene er med på å skape forretningsverdi ved at de påvirker organisasjonens frihet, mulighet, og evne til å handle. Ved å engasjere interessentene til organisasjonen på en god måte, kan man derfor redusere risikoen organisasjonen står overfor. I tillegg er det mer kostnadseffektivt og bærekraftig å forberede seg på eller unngå

problemer og utfordringer enn en reaksjonær tilnærming der man må håndtere kriser etter hvert som de oppstår (Isike og Ajeh, 2017, s. 51).

Ioannou og Serafeim (2014, s. 1059) argumenterer for at organisasjoner som samhandler med, og involverer sine interessenter reduserer risikoen for å bli påvirket i negativ forstand av regulatoriske, lovmessige eller skattemessige tiltak. Videre vil disse organisasjonene i større grad tiltrekke seg sosialt bevisste kunder, og finansielle ressurser fra sosialt ansvarlige investorer, i tillegg til at interaksjonen med interessentene kan bidra til at organisasjoner som presterer lite tilfredsstillende, kan komme raskere på beina, og bli vellykkede igjen. Dette er en sentral del av rammeverket, men vil ikke være av særlig relevans i denne oppgaven. Mer relevant er derimot at teori om interessenter taler for at Corporate social responsibility kan føre til bedre prestasjoner ved å beskytte og styrke organisasjonens rykte (Ioannou og Serafeim, 2014, s. 1059).

Å engasjere interessentene er altså ikke bare en god ting å gjøre, en lur måte å håndtere kriser, eller et kosmetisk tillegg. Dersom en organisasjon klarer å engasjere interessentene sine på en god måte, vil det ha en essensiell og gjensidig fordelaktig strategisk funksjon som medfører at vedtak blir fattet på velinformerte grunnlag, man oppnår mer effektive politikktutforminger, prosjekter, programmer og tjenester, og i tillegg skapes et bedre grunnlag for å oppnå bærekraftig fortjeneste (Isike og Ajeh, 2017, s. 53). Det er også sentralt å nevne at positive forhold mellom ulike interessenter bidrar til å skape rom for kreativitet og innovasjon (2017, s. 52).

2.3.4. VIKTIG VED STAKEHOLDER ENGAGEMENT

Jeffery (2009, s. 12) har kommet frem til 7 hovedpunkter organisasjoner må ta hensyn og forholde seg til når de har bestemt seg for å engasjere interessenter. (1) Interessenter må få mulighet til å ytre seg i saker som kan påvirke livene eller livsgrunnlagene deres. (2) Bidragene skal bli vurdert, og ha mulighet til å påvirke avgjørelsene som tas. (3) Ved å inkludere interessenter fremmes bærekraftige beslutninger gjennom bevisstgjøring og kommunisering av behovene og ønskene til alle som deltar. (4) Ved å tilrettelegge for deres deltakelse, tilrettelegges det også for at alle som muligens blir påvirket av, eller av andre grunner er interessert i beslutningen, blir inkludert. (5) De må få være med på å utforme

hvordan deres deltakelse skal foregå. (6) Når de skal delta, må de få tilstrekkelig informasjon slik at de kan delta på en meningsfull måte. (7) Det er viktig å formidle til interessentene hvordan deres deltakelse påvirket beslutningene som ble tatt (2009, s. 15).

2.3.5. HVORFOR ER STAKEHOLDER ENGAGEMENT SÅ EFFEKTIVT?

Eksisterende forskning har fastslått at det finnes mange fordeler som har oppstått som følge av dialog og samhandling mellom organisasjoner og deres interessenter. Men hva er det som gjør denne samhandlingen så effektiv? Ferraro og Beunza (2018, s. 1188), foreslår at samhandling oppstår som et resultat av tre typer interaksjons-sykluser mellom interessenter og ledere i organisasjoner. Den første typen innebærer å skape en ny tolkning av forholdet som en dialog, der partene offentlig forplikter seg til et varig engasjement, og å være åpne for å høre den andre parten. Dette vil på sikt lede til styrket gjensidig tillitt. Den andre typen handler om aktiviteter knyttet til vinkling av problemer og løsninger. Dette innebærer at partene må finne frem til ting de kan enes om, på tross av at de oppfatter problemer fra ulike synspunkter, for å oppnå enighet. Dersom partene kommer til enighet om noen grunnleggende ting, kan den siste interaksjons-syklusen som handler om overveielse begynne. I denne fasen utveksler partene argumenter og fremmer alternative løsninger til et problem, som kan testes i felles eksperimenter som produserer sosial læring (2018, s. 1188).

2.3.6. HVA FÅR AKTØRER TIL Å BESTREBE BÆREKRAFTIG UTVIKLING?

Bansal og Roth (2000, s. 718) fremhever at tidligere forskning på forholdet mellom organisasjoner og det naturlige miljøet identifiserer fire faktorer som kan motivere organisasjoner til å iverksette tiltak for økologisk handling. I tillegg til lovgivning, økonomiske muligheter og etiske motiver, finner man press fra interessenter som en viktig faktor. Ved å gi ledelsen i en organisasjon opplevelsen av økt risiko for negativ omtale, kan interessenter presse organisasjoner til å i større grad ta ansvar for økologiske faktorer. Videre forklarer Bansal og Roth (2000) at kunder, lokalsamfunn, miljøvernorganisasjoner og det naturlige miljøet i seg selv, oppfordrer bedrifter til å vurdere de økologiske påvirkningene av driften gjennom sine beslutningsprosesser, og ved å være bevisst dette ansvaret, kan bedriftsledere unngå negativ offentlig omtale og bygge opp støtte fra interessentene (2000, s. 718).

Bansal (2005) trekker frem ulike faktorer som kan føre til at bedrifter forplikter seg til å bestrebe bærekraftig utvikling, og forklarer hvorfor engasjementet kan endres over tid. Han beskriver at faktorene kan deles inn i de to hovedkategoriene ressursbaserte faktorer og institusjonelle faktorer. De ressursbaserte vektlegger bedriftens interne prosesser, og hva de kan gjøre for at bedriften skal yte bedre. De institusjonelle faktorene viser derimot at endringer ofte blir implementert fordi bedriftene streber etter sosial aksept (2005, s. 197). Bedrifters samfunnsansvar forutsetter altså at de tar hensyn til økonomiske, juridiske, etiske og skjønnsmessige forventninger til alle interessentene deres. Dette samfunnsansvaret involverer å evaluere miljøhensyn, håndtere interessenter, og å ta stilling til sosiale spørsmål, utfordringer og dilemmaer (2005, s. 199).

Buysse og Verbeke (2003, s. 453) undersøker sammenhengen mellom klima-strategi og Stakeholder Management. De trekker frem at det i litteratur om miljøvennlige bedrifter skiller mellom to typer. På den ene siden finner man bedrifter som kun sikter på å innfri juridiske reguleringer, og på den andre siden bedrifter som jobber aktivt for å implementere strategier for å bedre klima og miljø, og som på denne måten er åpne for impulser fra flere hold enn kun offentlige myndigheter (2003, s. 453). Denne siste formen for ivaretagelse av klima-hensyn kalles «Bærekraftig utvikling», og tar bl.a. sikte på å minimere den klima- og miljømessige belastningen av bedriftens vekst gjennom utvikling av nullutslippsteknologier (2003, s. 454-455). For å få til dette er man avhengig av at alle relevante interessenter går sammen om en langsiktig visjon, og at de styres av et sterkt lederskap med sterk moralsk sans, hvilket ifølge Hart (1995) er en veldig sjelden kombinasjon (2003, s. 455).

2.3.7. STAKEHOLDER ENGAGEMENT - NØDVENDIG FOR INNOVASJON INNEN KLIMAMESSIG BÆREKRAFT

Ifølge (Watson m.fl., 2018, s. 254) er organisasjoner avhengige av å jobbe sammen med eksterne interessenter for å oppnå innovasjon for klimamessig bærekraft. Ved å samhandle med eksterne interessenter kan organisasjonen få tilgang på ekspertise, slik at de kan løse komplekse problemer og oppnå sosial legitimitet. For å engasjere interessenter i klimamessig innovasjon, må organisasjoner ta i bruk tre evner: (1) styre engasjeringen, (2) vinkle utfordringer og løsninger, og (3) systematisere læring for å få best mulig utbytte av aktivitetene knyttet til engasjeringen av interessentene (2018, s. 256).

Innovasjon for miljømessig bærekraft tar for seg miljø-hensyn knyttet til bærekraft. Innovasjonsformen defineres som produksjon, tilpassing eller utnyttelse av et produkt, en produksjonsprosess, en tjeneste eller en styringsmetode, som er ny for organisasjonen, og som totalt sett resulterer i en reduksjon av miljømessig risiko, forurensning og andre negative innvirkninger av ressursbruken, sammenlignet med tilsvarende alternative løsninger (Kemp og Pearson, 2008, s. 7). Med utgangspunkt i at engasjering av interessenter kan sees som en organisatorisk evne, kan det også tolkes som en dynamisk evne, og defineres som en organisasjons evne til å integrere, bygge og rekonfigurere interne og eksterne ferdigheter for å håndtere forhold som er i rask endring (Watson m.fl., 2018, s. 255).

2.4. OPPSUMMERING OG ANALYTISK RAMMEVERK

Det jeg nå ønsker å gjøre, er å lage et rammeverk for hvordan teori om sosiale bevegelser, og teori om å engasjere interessenter kan si noe om Sivilsamfunnets evne til å påvirke politiske beslutningsprosesser for å bidra til bærekraftig omstilling. Da flere aspekter i disse teoriene i stor grad omfatter privat sektor, tilrettelegges det her for å analysere tilsvarende situasjoner i offentlig sektor, og mer spesifikt Stortinget og Stortingspolitikere som vil være analyseobjekt senere i oppgaven.

Overordnet kan man si at sivilsamfunnet, som gjerne representeres av SMOer, altså ideelle organisasjoner, ifølge Social Movement Theory får gjennomslag for sine ønsker ved å mobilisere ressurser, skape nye kontekster for og vinklinger av kulturelle debatter, utfordringer og løsninger, og ved å dra nytte av politiske mulighetsstrukturer og engasjere seg i politisk handling. På denne måten overbeviser de beslutningstakerne om å jobbe for bærekraftig omstilling ved hjelp av argumenter som spiller på beslutningstakernes oppfatninger av hva som vil være det beste for å ivareta sine mandater. I tillegg kan de styrke sin gjennomslagskraft ved å være bevisst på, og dra nytte av beslutningstakernes hensyn til Stakeholder Engagement Theory, og operere som Oljefondets interessenter. Dermed kan de påvirke Stortingspolitikere til å jobbe for bærekraftig omstilling fordi det, som beskrevet i SET, finnes en rekke grunner til at politikere vil ønske å ivareta interessentenes ønsker og behov.

Franklin (2020, s. 1) har beskrevet at det å finne gode måter å inkludere og engasjere ulike interessenter og å institusjonalisere prosesser som tilgjengeliggjør innspillene deres, er viktig for å gjøre en organisasjon bærekraftig. Videre må en effektiv strateg håndtere grupper som kan påvirke en selv (Freeman, 2010, s. 46), i tillegg til å håndtere de gruppene en selv kan påvirke, da det er mer kostnadseffektivt å forberede seg på eller prøve å unngå problemer og utfordringer, fremfor å ha en reaksjonær tilnærming etter hvert som kriser oppstår (Isike og Ajeh, 2017, s. 51). Å engasjere interessenter, og ivareta deres ofte motstridende ønsker og behov, er viktig for alle slags organisasjoner, da det bidrar til å optimalisere langsiktige fordeler for organisasjonen (Jeffery, 2009, s. 3). Dermed vil det altså lønne seg for organisasjoner å ivareta interessene til sine interessenter, hvilket ideelle organisasjoner som representerer ulike interessenter kan dra nytte av.

Som nevnt kom Jeffery (2009, s. 12) frem til 7 ting organisasjoner må ta hensyn og forholde seg til for å engasjere interessenter. Disse legges til grunn for å analysere interessentenes muligheter til å påvirke beslutninger i organisasjonen. For offentlige organisasjoner vil det være mest sentralt å undersøke om interessentene får mulighet til å ytre seg, om bidragene deres blir vurdert, om de får være med på å avgjøre hvordan de kan delta, hvorvidt de har fått tilstrekkelig informasjon til å kunne delta på en meningsfull måte, og om de blir informert om i hvilken grad deres deltakelse påvirket beslutningene som ble tatt.

Isike og Ajeh (2017, s. 50-51) fremholder Stakeholder Engagement som en viktig strategi for å opprettholde en organisasjons gode rykte. I forbindelse med Stortingspolitikere vil ryktet hovedsakelig påvirke (1) velgernes ønske om å stemme på politikeren, (2) effektene av valgkamp og markedsføring, (3) hvor troverdig organisasjonens kommunikasjon oppfattes (4), hvor stolte medlemmene er av å være del av partiet, (7) journalisters tilbøyelighet til å rapportere positivt eller negativt om politikeren og partiet, og (8) hvor tilbøyelige sosiale bevegelser blir til å jobbe med eller mot politikeren. Isike og Ajeh (2017) sine punkter 5, 6, og 9 er hverken like lett overførbare eller relevante når det kommer til Stortingspolitikere, og vil ikke bli omtalt videre. Politikernes ønske om å ivareta og styrke sine rykter kan dermed føre til at de i større grad ivaretar de ideelle organisasjonenes interesser, og gjør det i tillegg mulig for organisasjonene å forsterke denne ivaretagelsen ved å bruke lovnader om støtte og positiv omtale, eller trusler om motstand og negativ omtale for å overbevise politikere.

Altså kan de ideelle organisasjonene dra nytte av vissheten om hvordan beslutningstakerne tenker, og dermed legge opp arbeidet etter hva som fungerer for aktørene de ønsker å påvirke. Dette henger nært sammen med Henisz m.fl. (2014, s. 1727) sine argumenter om at en aktørs støtte til sine interesser kan medføre økt finansiell verdi for aktøren, så i analysen vil jeg undersøke om en Stortingspolitikers involvering av ideelle organisasjoner kan medføre økt politisk styrke for politikeren.

Videre beskriver Isike og Ajeh (2017, s. 52-53) at man ved suksessfull engasjering av interesser kan oppnå at (1) vedtak blir fattet på velinformert grunnlag, (2) prosjekter, rammer, tjenester og politikktutforminger blir mer effektive, (3) grunnlaget for å oppnå bærekraftig fortjeneste blir bedre, og (4) det kan oppstå rom for kreativitet og innovasjon mellom aktøren og interessentene. Dette fremstår som ganske åpenbart å også være til de sosiale bevegelsenes fordel, da de jobber for å endre enkelte elementer av den eksisterende sosiale strukturen som de oppfatter som urettferdige (Elzner m.fl., 2011, s. 265), og derfor er ute etter mest mulig velinformerte og effektive politikktutforminger både nå og fremover. Watson m.fl. (2018, s. 254-255) fremholder dette som spesielt viktig for å muliggjøre bærekraftinnovasjoner, og at samhandling med interessentene kan gi aktørene tilgang på ekspertise som gjør det mulig å løse komplekse problemer.

Også Ferraro og Beunza (2018, s. 1188) understreket at dialog og samhandling mellom organisasjoner og deres interesser kan medføre fordeler. De tre interaksjonssyklusene de beskriver har tydelige fellestrekk med Elzen (m.fl., 2011) og Rao m.fl. (2000, s. 244) sine tre prosesser for å oppnå institusjonell endring. Ferraro og Beunza (2018, s. 1188) beskriver at fordeler kan oppstå som følge av (1) gjensidig forpliktelse, som henger sammen med at ideelle organisasjoner kan oppnå institusjonell endring ved å mobilisere ressurser, f.eks. i form av å etablere kontakt og samarbeid med beslutningstakerne (Elzen m.fl., 2011), (Rao m.fl., 2000, s. 244). Fordeler kan også oppstå ved at (2) partene finner frem til vinklinger av problemer og løsninger for å komme frem til ting de kan enes om, som kan forbindes med at ideelle organisasjoner kan oppnå institusjonell endring ved å skape nye forståelser for og vinklinger av problemer, løsninger og debatter bl.a. ved å finne vinklinger som gjør saken relevant for beslutningstakerne. Til slutt kan fordeler oppstå ved at (3) organisasjonene og interessentene utveksler argumenter, og fremmer og tester alternative løsninger, som lar de

ideelle organisasjonene oppnå institusjonell endring ved å dra nytte av politiske mulighetsstrukturer for å samhandle med beslutningstakerne for å finne løsninger.

Bansal og Roth (2000, s. 718) beskrev at aktører hovedsakelig motiveres av lovgivning, press fra interessenter, økonomiske muligheter og etiske motiver når det kommer til å iverksette tiltak for å ivareta klima og miljø. For Stortingspolitikere vil ikke lovgivning i seg selv påvirke beslutningene da det er nettopp dem som vedtar lovene og dermed også har mulighet til å endre de om ønskelig. Derimot kan det tenkes at internasjonale avtaler og forpliktelser kan skape tilsvarende motivasjon som lovgivning gjør for private selskaper. For å motivere Stortingspolitikere til å ivareta klima- og miljøhensyn kan altså de ideelle organisasjonene utøve press og skape oppmerksomhet rundt saken for å gi opplevelse av økt risiko for negativ omtale, og dermed gjøre politikere tilbøyelige til å imøtegå deres ønsker. De har i tillegg mulighet til å påvirke Stortingspolitikere ved å aktivt vektlegge argumenter, og knyttet til økonomiske muligheter og etiske motiver da dette er faktorer som i seg selv kan motivere politikere til å ivareta klima- og miljøhensyn (2000, s. 718).

Beslutningstakere påvirkes altså av interessentenes evne til å mobilisere ressurser, skape nye vinklinger av utfordringer og løsninger, og å dra nytte av politiske mulighetsstrukturer (Elzen m.fl., 2011), (Rao m.fl., 2000, s. 244). For å si noe om Sivilsamfunnets rolle i bærekraftig overgang vil det være interessant å analysere variasjonen av ressurser de ideelle organisasjonene mobiliserte under påvirkningsarbeidet, og det legges til grunn en antakelse om at gjennomslagskraften vil bli større når flere ressurstyper tas i bruk i kombinasjon. Videre kan interessenter som nevnt jobbe for å skape nye kontekster og vinklinger for å påvirke beslutningstakere gjennom argumenter hovedsakelig knyttet til økonomiske muligheter og etiske motiver. Til sist må interessentene forholde seg til, og forsøke å dra nytte av de politiske mulighetsstrukturene som finnes, da disse avgjør organisasjonenes mulighet til å jobbe effektivt og få gjennomslag for politisk endring.

Sosiale bevegelsers evne til å mobilisere ressurser, har mange fellestrekk med Howard-Grenville (2007, s. 562-563) sin beskrivelse av nødvendige forutsetninger hos «issue sellers». For å være effektive i sitt påvirkningsarbeid, må de ideelle organisasjonene altså spille på formelle myndigheter for å mobilisere arbeidskraft og økonomiske ressurser, de må dra

nytte av ulike former for kontakter, inneha ekspertkunnskap om saken de ønsker å endre, og inneha praktisk kunnskap om de systemiske faktorene de må forholde seg til (2007, s. 562).

De ideelle organisasjonenes forutsetninger for å få gjennomslag vil i disse tilfellene i stor grad avhenge av deres fokus, empiriske kredibilitet, kulturelle plassering og patos (Elzen et al., 2011, s. 265). I tillegg kan de dra fordel av å presentere saken som en pakke av problemer for å øke oppmerksomheten. Dersom de ideelle organisasjonene klarer å ta i bruk alle de tre prosessene som er beskrevet samtidig, vil det normative presset på de etablerte systemene øke ytterligere, men det finnes allikevel utenforliggende faktorer som kan styrke eller svekke interessentenes arbeid (2011, s. 265). I analysen vil det også bli lagt til grunn at Stortingspolitikernes eksisterende tilnærming til miljø og klima vil spille inn på hvor tilbøyelige de vil være til å imøtekomme organisasjonenes ønsker (Buysse og Verbeke, 2003, s. 453-455), og at de ideelle organisasjonenes sjans for å oppnå gjennomslag vil avhenge av hvor stor støtte ideelle organisasjoner generelt har i det aktuelle landet påvirkningsarbeidet utføres (Durand og Georgallis, 2018, s. 166).

Som beskrevet i avsnitt 2.2.6. kan sosiale bevegelser påvirke hele industrier, og ikke bare enkeltbedrifter. (Hiatt m.fl., 2015, s. 1769) Når påvirkningsarbeidet rettes mot en offentlig aktør, blir grensene mellom offentlig og privat politikk i noen grad flyttet eller visket ut, og offentlig politikk i form av å påvirke offentlige myndigheter til å ta i bruk nye måter å regulere en sektor, blir ikke relevant i denne saken. Privat politikk, derimot handler om hvordan sosiale bevegelser jobber direkte opp mot en aktør for å påvirke dem ved å sette søkelys på problemer og utfordringer. Dette vil være like aktuelt i offentlige som private organisasjoner da de også blir påvirket av trusselen om et dårlig rykte, og egnede virkemidler for å påvirke offentlige aktører kan være protester og demonstrasjoner.

Hypotesen som legges til grunn for analysen i denne avhandlingen, er derfor at beslutningstakere i offentlige virksomheter kan overbevises til å jobbe for bærekraftig omstilling dersom de tilknyttede interessentene tar i bruk de tre metodene for påvirkning, som vil gi beslutningstakerne en opplevelse av økt risiko for negativ omtale, og håp om positiv omtale, og vil påvirkes av deres moralske sans, ønske om å ivareta sine potensielt motstridende mandater, og ønske om å ta gode økonomiske avgjørelser.

3. METODE OG DATAMATERIALE

3.1. INTRODUKSJON

I denne delen av oppgaven redegjøres det for valg av metode for datainnsamling, gjennomføring av datainnsamlingen, praktiske hensyn arbeidet med oppgaven har reist underveis, etiske dilemmaer som har oppstått, og hvilke strategier som har blitt benyttet for å systematisere og analysere dataene. Som følge av at informasjonen jeg ønsket å samle inn hovedsakelig baserte seg på erfaringer og opplevelser, så jeg det som mest hensiktsmessig å jobbe med en kvalitativ tilnærming. I tillegg er kvalitative metoder hensiktsmessige når det er et lite antall enheter som skal studeres, slik som her hvor enheten som skal analyseres er et enkelt tilfelle av at Sivilsamfunnet påvirker en politisk beslutning.

3.2. CASE-STUDIE

Masterprosjektet har blitt gjennomført som en case-studie, som ifølge Baxter (2016, s. 130) kan beskrives som intensive studier av én eller et lite utvalg av enheter eller fenomener. Målet er gjerne å oppnå dybdekunnskap, forståelse for de kontekstuelle påvirkningene og forklaringene om fenomenet, for derved å forstå en større gruppe av tilsvarende enheter. Siden man kan si noe om en større gruppe ved å gå i dybden og utforske nyansene av et enkelt fenomen, er case-studier godt egnet til å bekrefte, avkrefte eller utvikle nye teoretiske rammeverk (2016, s. 130-131). Et case kan sees som resultatene av innsats før og underveis i et forskningsprosjekt for å definere studieobjektet (Vennesson, 2008, s. 230).

Basert på denne definisjonen av case-studie, har det her blitt gjennomført prosess-sporing av tiltakene som ble gjennomført, beslutningene som ble fattet og andre hendelser som ledet til vedtaket om å trekke SPU ut av kullselskaper i 2015. Ved gjennomføringen av denne analysen har de ulike bestanddelene som førte til det enkelte kullvedtaket i 2015 blitt gjennomgått. Målet med dette har vært å kunne si noe om liknende vedtak tilbake i tid, men også om hvordan tilsvarende vedtak kan bli jobbet frem i tiden som kommer.

Det er viktig å reflektere rundt hva dette er et case av. Ved å undersøke caset med andre perspektiver og tilnærminger kunne man funnet andre mulige tolkninger, men som følge av at målet med oppgaven er å si noe om sivilsamfunnets rolle i bærekraftig omstilling, kan det tolkes som et case av (1) at ideelle organisasjoner engasjerer seg for å drive frem en endring, (2) at ideelle organisasjoner påvirker norske myndigheter til å jobbe for å nå målene de har forpliktet seg til gjennom klimaavtaler, (3) at ideelle organisasjoner påvirker forvaltningen av SPU til å bidra til bærekraftig omstilling, (4) hvordan politiske saker tas opp, behandles og hva de resulterer i, (5) en demokratisk prosess, der man kan analysere hvilke av sivilsamfunnets handlinger som gjør utslag for politiske avgjørelser, (6) hvordan fossile energikilder kan bygges ned, og fornybare energikilder bygges opp, og (7) hvordan offentlige virksomheter tilrettelegger for Sivilsamfunnets deltakelse, og hvordan Sivilsamfunnet best kan dra nytte av dette, og påvirke politiske beslutninger for å skape en ønsket endring. Den siste tolkningen vil være mest sentralt i denne oppgaven.

3.3. VALG AV METODISK TILNÆRMING

For å oppnå best mulig svar på forskningsspørsmålene, er det hensiktsmessig å kombinere flere forskningsmetoder. Å ta i bruk mer enn en type metode for å samle inn forskningsdata, blir ifølge Winchester og Rofe (2016, s. 20) i økende grad gjennomført på en effektiv og sterk måte. Den ene forskningsmetoden som har blitt brukt er semistrukturerte dybdeintervjuer. Ifølge Baxter (2016, s. 141) kan det være stor usikkerhet knyttet til resultatene av slike intervjuer hvor informantene må huske ting som skjedde tilbake i tid, men at denne usikkerheten i stor grad kan reduseres ved å ta i bruk en kombinasjon av ulike metoder. Som følge av at temaene i intervjuene er hendelser som skjedde for minst 5 år siden, blir det derfor i tillegg gjennomført kvalitative dokumentanalyser for datainnsamlingen.

Metode	Innhold
Dokument	Dirty and Dangerous. The Norwegian Government Pension Fund's Coal Investments.

Dokument	Fossil-fuel Investments in the Norwegian Government Pension Fund Global: Addressing Climate Issues Through Exclusion and Active Ownership. A report by the Ekspert Group appointed by the Norwegian Ministry of Finance.
Dokument	Still dirty, still dangerous. The Norwegian Government Pension Fund's Investments in the Coal Industry.
Dokument	Nest eggs in a fragile basket. Why Norway's Oil Fund Should Divest from Fossil Fuels.
Intervju	Informant 1 – Representant fra Changemaker, lengde: 1 time og 12 min.
Intervju	Informant 2 – Representant fra Greenpeace, lengde: 1 time og 13 min.
Intervju	Informant 3 – Representant fra WWF, lengde: 1 time og 2 min.
Intervju	Informant 4 – Representant fra Changemaker, KN og FIVH, lengde: 52 min.
Intervju	Informant 5 – Representant fra FIVH, lengde: 1 time og 7 min.
Intervju	Informant 6 – Representant fra KLP, lengde: 39 min.
Intervju	Informant 7 – Representant fra Stortinget, lengde: 44 min.

Figur 3.1: Oversikt over de mest sentrale datakildene i avhandlingen.

3.4. DOKUMENTANALYSE

Som følge av at dette kulluttrekket allerede var gjennomført og evaluert, ville et godt utgangspunkt for oppgaven være å studere og analysere dokumenter som omtaler caset. Dokumentanalyse, eller arkiv-studier er ifølge C Harris en pågående og skiftende interaksjon mellom en forsker og fortidens stemmer nedfelt i dokumenter (Roche, 2016, s. 226). Dokumenter som omtaler caset, og som blir analysert senere i oppgaven er blant annet statlige dokumenter som Stortings-meldinger, -proposisjoner og -innstillinger, i tillegg til hørings-brev og -uttalelser, rapporter fra ideelle organisasjoner, og NOUer og andre offentlige ekspertrapporter.

Ved å bruke dokumentstudier som metode for datainnsamling, har jeg fått et overblikk over ulike hendelser, prosesser og faktorer som ledet opp til vedtaket om å trekke SPU ut av

kullselskaper. Dermed har jeg også fått et godt innblikk i hva som har påvirket forvaltningen av Oljefondet, i tillegg til noen handlinger som ikke hadde denne effekten. Ved å bruke dokumentstudier har jeg også fått innsikt i en del av forutsetningene som allerede var lagt, og som påvirket hvor tilbøyelige Stortingspolitikere og befolkningen generelt var til å gjennomføre disse endringene. F.eks. er det mye informasjon å hente om folkeviljen og politiske meninger ved å lese proposisjoner, lov-forarbeider, innstillinger osv.

Når man analyserer dokumenter er det ifølge Asdal (2015, s. 74) viktig å være bevisst at dokumenter ikke bare beskriver en ekstern virkelighet, men at de også tar del i å jobbe mot, moderere og transformere den virkeligheten. Når man skal analysere offentlige dokumenter som f.eks. en NOU er det derfor helt sentralt å vie oppmerksomhet til hvem som har deltatt i å skrive rapporten, og hvem som nedsatte utvalget (s. 83). Videre avgjøres tolkningen av dokumenter delvis av konteksten de er en del av, men de også er med på å forme denne konteksten og justerer den sammen med den aktuelle saken (2015, s. 86-87).

To av de mest sentrale dokumentene som er studert ved arbeidet med oppgaven er rapporten fra Ekspertutvalget, nedsatt av Finansdepartementet - «Fossil-fuel Investments in the Norwegian Government Pension Fund Global: Addressing Climate Issues Through Exclusion and Active Ownership», og rapporten fra Urgewald, FIVH og Greenpeace – «Dirty and Dangerous. The Norwegian Government Pension Fund's Coal Investments». Disse dokumentene stod også mest sentralt ved avgjørelsen av om Stortinget skulle velge å trekke SPU ut av kullselskaper, så å reflektere over hvem som står bak rapportene, og hvor troverdige resultatene i rapportene er, er av stor relevans for oppgaven.

Ved Finans-departementets høring i forbindelse med ekspertrapporten, kritiserte flere av hørings-instansene både mandatet til rapporten og utvalgets gjennomføring, og sådde med det tvil til rapportens gyldighet (Hermstad et al., 2015), (Klunde, 2015). WWF gikk så langt som å si at rapporten ikke svarte på mandatet, var mangelfull og ikke faglig tilfredsstillende, og derfor ikke alene kunne legges til grunn for Regjeringens anbefalinger og Stortingets vurderinger (Jensen and Skedsmo, 2015). På den andre siden har vi rapporten fra de ideelle organisasjonene som man i utgangspunktet kan se for seg at det er en del skepsis forbundet med, da slike organisasjoner har et klart mandat som kan forme deres innspill. Som følge av

at de to norske organisasjonene var godt etablert og troverdige aktører i samfunnet, kombinert med at Urgewald var kjent for å ha sterk kompetanse på kull, fikk rapporten en sterk rolle ved beslutningen, og informanten fra Stortinget uttalte at kullkriteriet trolig ikke ville blitt vedtatt så raskt om det ikke hadde vært for den rapporten (intervju 7).

Under dokumentstudiene har jeg tatt visse etiske hensyn. F.eks. har jeg brukt en del tid på å sette meg inn i en del endringsvedtak for Petroleumsloven, Forskrift for forvaltning av Statens Petroleumsfond ol. da det er viktig å tolke dokumenter i lys av normer og regler som var gjeldene da de ble skrevet (Roche, 2016, s. 236). På denne måten har jeg fått en bedre forståelse av hvilke meninger og oppfatninger som lå til grunn, og hvordan «the popular opinion» så ut. Informanten fra WWF snakket f.eks. om et paradigmeskifte, og svarene på hvordan det forrige paradigmet utspilte seg, finnes dels i gamle lovtekster og deres forarbeider. Videre er det viktig å reflektere over maktposisjonen og interessene til forfatteren bak et dokument, og man må passe på å ikke la seg sluke av arkivet, så det er viktig å sette avgrensninger for hvilke dokumenter som er relevante (2016, s. 238-239).

3.5. SEMISTRUKTURERTE DYBDEINTERVJUER

3.5.1. INTRODUKSJON

For å oppnå mer utfyllende informasjon om de ulike faktorene som påvirket innføringen av kullkriteriet, gjennomførte jeg semistrukturerte dybdeintervjuer med 7 ulike aktører. Dybdeintervjuer er svært tidkrevende, men kan være nødvendige i et forskningsprosjekt fordi de ofte fører til dype og detaljerte forklaringer av ulike faktorer (Stratford og Bradshaw, 2016, s. 123). I tillegg kan man oppnå signifikant innsikt om temaet gjennom en liten gruppe intervjuobjekter (2016, s. 123), så gjennom disse intervjuene har jeg oppnådd dypere innsikt og forståelse i hva de ulike aktørene tenkte om problemstillingene. Ved datainnsamling med bruk av denne metoden, vil en person, gjerne en forsker, intervju en annen person for å fremkalle informasjon eller få innblikk i informantens meninger eller oppfatninger. Ifølge Patton (2002s, 405) vil et godt intervju kartlegge tanker, følelser, kunnskap og erfaringer fra både informanten og intervjueren. Opprinnelig ble slike intervjuer gjennomført gjennom fysiske samtaler mellom to eller flere personer, men senere har man i tillegg tatt i bruk kommunikasjon via telefon, video, e-post og chatte-systemer (Dunn, 2016, s. 149).

3.5.2. INFORMANTENE

Ifølge Stratford og Bradshaw (2016, s. 123), begynner man gjerne å danne seg et bilde av synspunktene til personer man ønsker å snakke med gjennom bakgrunnsundersøkelser. Ved utvelgelsen av informanter må man sirkle ut de som innehar de rette erfaringene, praksisene perspektivene, oppførselene, identitetene, personlighetene osv. som er nødvendige for å finne svar på forskningsspørsmålene. Et mål i dette prosjektet var å sette sammen et bredt utvalg, kalt Maximum Variation Sampling (2016, s. 124) for å dokumentere unike og mangfoldige variasjoner av synspunkter. Jeg var også bevisst på at jeg ville danne et representativt utvalg for å få et nyansert bilde av arbeidet til sivilsamfunnet, og rekrutterte derfor informanter fra ulike organisasjoner, og inkluderte både kvinner og menn i ulike aldre. Jeg reflekterte også over maktforholdene mellom meg og informantene (Smith, 2005).

En utfordring knyttet til intervjuer er å komme i kontakt med, og avtale intervjuer med relevante informanter. De fleste synes det er stas å bli invitert til å delta i intervjuer (Dunn, 2016, s. 162), men jeg var spesielt bevisst på at de aktuelle kandidatene trolig var travle folk. Med god hjelp fra kontaktpersonen min i RORG, kombinert med snøballmetoden, som går ut på at eksisterende informanter anbefaler andre potensielle informanter (Stratford og Bradshaw, 2016, s. 124), kom jeg i kontakt med, og fikk avtalt de ulike intervjuene. Den første kontakten etablerte jeg ved å sende en epost der jeg presenterte meg selv og fortalte kort om prosjektet. Når folk sa ja til å stille til intervju sendte jeg et informasjonsskriv med en mer utfyllende beskrivelse av forskningsprosjektet, mine forventninger til dem, målet med forskningen, hvilke temaer jeg ønsket å snakke om, hvordan forskningsdataene ville bli lagret, og hva dataene skulle brukes til. I slutten av disse informasjonsskrivene hadde jeg lagt inn en samtykkeerklæring som informantene kunne bekrefte via epost, og informasjon om hvordan de kunne trekke tilbake samtykket sitt dersom de ikke lenger ønsket å delta. Dette følger av kravene fra NSD, og er i tråd med viktigheten av informert samtykke for at informantene vet nøyaktig hva de sier ja til å delta i (Dowling, 2016, s. 32).

Jeg reflekterte også en del over hvordan jeg kunne lagre og behandle personopplysningene på en sikker måte for å ivareta informantenes anonymitet, og kom frem til at det var mest hensiktsmessig å lagre opptak og transkripsjoner fra intervjuene og koblingsnøkklene til informantene i UiOs MS OneDrive, som er i henhold til UiOs retningslinjer for lagring av data.

I første omgang gjennomføre jeg intervjuer med representanter fra Framtiden i våre hender (heretter FIVH), Greenpeace, Changemaker, Verdens Naturfond (heretter WWF) og Kirkens Nødhjelp (heretter KN) da disse stod sentralt i arbeidet for kullkriteriet. De fleste svarte raskt og var positive til å delta, men noen trengte en påminnelse, eller ønsket av ulike grunner ikke å delta, og noen har fremdeles ikke svart. Da disse var gjennomført reflekterte jeg over hvorvidt det var nødvendig å gjennomføre flere intervjuer. I tillegg til at jeg hadde kartlagt et bredt spekter av organisasjonenes tiltak, handlemåter og generelle arbeid gjennom disse intervjuene, bidro tidsbegrensningen for prosjektet til at jeg sa meg fornøyd med ideelle organisasjoner. Ved å snakke med aktører fra Stortinget og private investeringsselskaper, var det derimot mulig å hente ytterligere informasjon. Jeg gjennomførte derfor intervjuer med en Stortingspolitiker og en representant fra KLP for å oppnå bedre forståelse av prosessene, og for å få innblikk i hvordan organisasjonenes arbeid ble oppfattet utenfra.

3.5.3. INTERVJUGUIDE

I forkant av intervjuene utformet jeg intervjuguider slik at jeg var best mulig forberedt og kunne finne svar på forskningsspørsmålene. Den første guiden ble utformet for å intervju representanter fra ideelle miljøvernorganisasjoner. Under forberedelsene til hvert enkelt intervju dukket det opp informasjon om organisasjonene og deres arbeid med kullkriteriet, så det ble det klart for meg at ulike spørsmål og temaer ville være mer og mindre sentrale for de ulike organisasjonene, og det ble naturlig å tilpasse intervjuguiden for hvert enkelt intervju. Jeg utformet i tillegg egne guider for intervjuene med KLP og Stortingspolitikeren. I disse intervjuene vektla jeg i større grad hvordan informantene hadde oppfattet de ideelle organisasjonenes arbeid, og hvordan de selv hadde tilrettelagt for eller hindret arbeidet.

3.5.4. PRAKTISK GJENNOMFØRING

Den opprinnelige planen for prosjektet var i å ha fysiske intervjuer, men som følge av Covid 19 ble de i stedet avholdt med videosamtaler. Underveis i arbeidet har jeg identifisert både fordeler og ulemper med å intervju via Zoom. Blant fordelene er at det sparer tid, penger og miljø da man ikke må reise for å gjennomføre et intervju, og man slipper å booke møtelokaler. I tillegg har det nok vært lettere å finne tidspunkter for intervjuene når ingen trenger å reise noe sted, og mange har hatt hjemmekontor slik at de kan styre sin egen dag

og enkelt kan sette av en time mellom andre gjøremål. Takket være Covid 19 har de fleste blitt ganske fortrolige med Zoom ol., så jeg antar at det var enklere å gjennomføre intervjuene på denne måten i år, enn det ville vært tidligere. Videre er det en fordel at man kan gjøre lydopptak direkte i Zoom, i tillegg til at både jeg og informantene stod friere til å søke opp eller dobbeltsjekke ting underveis. Blant ulempene med intervju-formen er risikoen for ustabil internetttilgang og redusert lyd kvalitet, i tillegg til misforståelser om når og hvordan møtene startes. Videre gir slike intervjuer en mindre fullverdig form for relasjon ved at det blir vanskeligere å analysere kroppsspråk og til selv å bruke dette for å vise at man lytter aktivt. Selv om kroppsspråk er spesielt viktig når man skal ta opptak og må unngå forstyrrende lyder, og det i tillegg blir mer utfordrende via skjerm, opplevde jeg ikke noen større problemer knyttet til dette, og samtalene fløt godt.

Det er svært viktig å få intervjuobjektene til å føle seg avslappet, og at de er komfortable i intervjusituasjonen for å oppnå et godt resultat av intervjuene (Dunn, 2016, s. 162-163). Jeg la derfor mye arbeid i å forberede gode spørsmål, gi god informasjon til informantene, studere intervjueteknikker og god intervju-skikk, og undersøke og kartlegge de enkelte informantenes arbeid med kullkriteriet. Det siste var viktig for å unngå å kaste bort noens tid i intervjusituasjonene på spørsmål og temaer som kunne vært undersøkt gjennom andre kilder i forkant. Som følge av at intervjuene måtte avholdes via digitale tjenester var jeg også ekstra bevisst på å få informantene til å føle seg ivaretatt.

Ved rekrutteringen informerte jeg informantene om at intervjuene ville ta ca. 1 time, og de endte opp med å vare mellom 40 min og 1 time og 15 min. avhengig av hvor godt samtalen fløt og hvor mye informanten hadde å dele. Som følge av at jeg hadde lagt opp til semistrukturerte intervjuer, var det i tillegg enkelt å være fleksibel underveis, og stille spørsmålene i den rekkefølgen som passet best i forhold til hva informantene fortalte. Som nevnt tok jeg lydopptak direkte i Zoom, og transkriberte dette fortløpende etter intervjuene.

3.6. STRATEGI FOR Å ANALYSERE DATAENE

3.6.1. KONSEPTKARTLEGGING

For å enklere sammenfatte mening av dataene jeg har innhentet, og for å organisere og redusere dataene til håndterbare deler, identifisere ulike temaer og for å tolke dataene har jeg brukt tre ulike analysestrategier (Cope, 2016, s. 374). Den første er konseptkartlegging som går ut på å visualisere dataene og forholdene mellom dem (Cope, 2016, s. 375). Strategien åpner for bruk av en rekke ulike prosesser der ideer presenteres gjennom bilder eller kart, og man er fri til å tilpasse metoden etter hva som best bidrar til forståelse av forskningsdataene. Som en visuell tenker har jeg brukt tankekart for å se på dataene og forholdene mellom dem på nye måter, og på dermed oppdaget nye sammenhenger og innsikter (2016, s. 375-376). Ved hjelp av tankekart har jeg dannet et nytt teoretisk rammeverk for analysen ved å koble sammen ulike deler av de fire rammeverkene i kapittel 2. Jeg har også systematisert hendelsesforløpet opp mot kullvedtaket i ulike tidsperioder, og kategorisert hendelsene etter hvem som stod bak, hva slags strategi for påvirkning som lå til grunn, og hvorvidt det påvirket beslutningstakerne.

3.6.2. MEMOER

I tillegg har jeg brukt memoer som er korte notater til seg selv, eller andre i et forskningsprosjekt med innsikter eller tankerekker (Cope, 2016, s. 374). Jeg har brukt dette underveis i prosjektet som små påminnelser om arbeidsoppgaver som må gjøres, sammenhenger i forskningsmaterialet jeg må ta stilling til, og andre tanker, ideer og dilemmaer som har oppstått. Helt sentralt med memoer er at de er raske og uformelle, og gir rom og frihet til å utforske ulike vinklinger og sammenhenger, skrive ned ideer som ikke er ferdig uttenkt og minne seg selv på ting som må vektlegges videre i arbeidet (2016, s. 375). Videre er memoer er nyttige for å sortere ideer, identifisere mønstre og likheter, dokumentere «aha-øyeblikk», og til å komme i gang med å organisere og analysere dataene. I utgangspunktet hadde jeg planlagt å føre en egen forskningsdagbok for å hensynta kritisk refleksivitet, men jeg bestemte meg i stedet for å bruke memoer direkte i utkastet etterhvert som refleksjonene oppstod, da disse også kan være nyttige for å reflektere kritisk over sin egen rolle i prosjektet (2016, s. 375).

3.6.3. PROSESS-SPORING

Den siste strategien jeg har brukt er prosess-sporing, da det beskrives som et nesten uunnværlig element i case-studier (Vennesson, 2008, s. 224). Ekstra viktig er det i empiriske case-studier fordi det gjør det mulig å evaluere preferanser, oppfatninger, formål, verdier og spesifisering av situasjoner relevante aktører tar del i, og kan dermed hjelpe forskere til å finne ut hva aktørene ønsker, vet og beregner (2008, s. 233). Strategien kan altså brukes for å undersøke sammenhengene mellom ulike prosesser og resultatene de medfører (2008, s. 224). Det blir stadig vanligere å bruke prosess-sporing i forbindelse med bevisføring og årsakssammenhenger (2008, s. 232).

Ved å bruke prosess-sporing har jeg dermed kunnet undersøke hvorvidt prosessene definert i det teoretiske rammeverket i kapitel 2, kan observeres i de empiriske dataene fra kapitel 4, og jeg har fått undersøkt den kritiske reliabiliteten til dataene og hvor representative de er (Vennesson, 2008, s. 232-233). I analysen har jeg altså gjennomført prosess-sporing av de målrettede handlingene, politiske beslutningene og de utenforliggende tilfeldige hendelsene som ledet til at SPU ble trukket ut av kull, for å finne ut hvordan sivilsamfunnet vant frem. Ved fortolkende perspektiver gir prosess-sporing forskerne mulighet til å undersøke hvordan disse koblingene utspiller seg, og i hvilken kontekst dette skjer (2008, s. 233). Fokuset ligger altså ikke kun på hva som skjedde, men også hvordan det skjedde, og det er blant annet mulig å undersøke hvordan ulike aktører begrunner handlingene sine, i tillegg til forholdene mellom oppfatninger og handlinger (2008, s. 233). Prosess-sporing bidrar dermed til å forså meningen og rollen til det etablerte, og kan i tillegg avdekke tidligere ukjente relasjoner mellom faktorer (2008, s. 234).

Ved å kombinere ulike metoder av prosess-sporing blir det enklere å bli bevisst kausale mønstre, slik at man kan oppdage løsninger. I tillegg vil en policy aldri bli vedtatt samme hvor tydelig sammenhengen mellom årsak og effekt er, så lenge politikerne ikke har interessentenes støtte og samarbeid (2008, s. 235-236). Selv om det er mange positive sider ved prosess-sporing, er det også noen utfordringer, som at strategien avhenger av teoretiske rammeverk og empiriske data, og den antar at alle case kan behandles separat og forstås som unike fra hverandre (2008, s. 236). For å ta hensyn til dette, har jeg derfor satt sammen et eget teoretisk rammeverk med utgangspunkt i eksisterende litteratur. Jeg har i tillegg

studert caset som et unikt og distinkt emne, men vært bevisst på konteksten det befinner seg i, og jeg har lent meg på ulike empiriske kilder ved datainnsamlingen (2008, s. 236-237).

3.7. FORSKNINGSETIKK

3.7.1. KRITISK REFLEKSIVITET

Jeg har tatt i bruk ulike tiltak for å ivareta god forskningsetikk underveis i prosjektet. Kritisk refleksivitet er f.eks. et godt hjelpemiddel til å håndtere etiske dilemmaer underveis i et forskningsprosjekt (Dowling, 2016, s. 34-35). Underveis i prosjektet har jeg derfor som nevnt brukt memoer for å notere ulike refleksjoner og dilemmaer. Jeg var tidlig forberedt på at det kunne bli vanskelig å vurdere meg selv og mitt arbeid så grundig som nødvendig, men jeg har opplevd at det har blitt lettere ved å notere ned tanker, ideer og dilemmaer etter hvert som de har oppstått, og det har i tillegg gjort meg bedre rustet til å ta stilling til etiske dilemmaer.

3.7.2. FORSKNINGSETISKE RETNINGSLINJER

Videre har jeg satt meg godt inn i «Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi» som jeg har brukt aktivt for å utvikle forskningsetisk skjønn, avklare etiske dilemmaer, og generelt for å fremme god vitenskapelig praksis (NESH, 2016). Videre har jeg vært nøye med å følge bestemmelser som kan være relevante for forskningsarbeid i Universitetsloven, Forvaltningsloven og Personopplysningsloven. I forbindelse med intervjuene, registrerte jeg prosjektet i sin helhet hos Norsk Senter for Dataforskning (heretter NSD), i tillegg til at jeg sendte inn melding for vært av utvalgene «representanter fra ideelle organisasjoner», «Stortingspolitikere» og «representanter fra private investeringsfond».

3.7.3. EVALUERING AV FORSKNINGSARBEIDETS TROVERDIGHET

I kvalitativ forskning er det viktig å etablere troverdighet for forskningsarbeidet (Stratford og Bradshaw, 2016, s. 126). For å oppnå denne troverdigheten kan man ta i bruk ulike strategier allerede ved utformingen av forskningsdesignet og passe på å bruke de gjennom hele prosessen (2016, s. 127), og en måte å gjøre dette på er ved å gjøre forskningsarbeidet tilgjengelig for undersøkelse og tilbakemeldinger fra deltakerne i studien og et fortolkende

felleskap for å kontrollere at arbeidet er utført på en troverdig og god måte. Tillitt til arbeidet er altså ikke antatt, men må fortjenes (2016, s. 126). I forkant av prosjektet håpte jeg det ville bli naturlig å dele arbeidet mitt med medstudenter for å diskutere og reflektere rundt problemstillinger og å gi hverandre tilbakemeldinger, men på grunn av Covid 19 har det ikke falt seg naturlig. Jeg har også vurdert om jeg burde gjøre dataene fra intervjuene tilgjengelig for informantene, men har kommet frem til at mange nok synes det er ubehagelig å lese en skriftlig fremstilling av et muntlig intervju, så jeg bestemte meg for å bare dele disse transkripsjonene dersom de ble etterspurt. Da ingen har gjort det, har det heller ikke vært naturlig å inkludere informantene i det videre arbeidet.

Videre er det viktig å dokumentere alle deler av arbeidet nøye, slik at man kan rapportere til det fortolkende fellesskapet rundt forskningen for tilbakemeldinger, og man burde strebe etter å lage analyser som er så åpne for granskning som mulig. (2016, s. 127). Jeg har derfor diskutert ulike problemstillinger med veilederen min, og fått tilbakemeldinger underveis i arbeidet. Videre har jeg sendt eposter med, og hatt Zoom-møter med kontaktpersonen min i RORG, som også har vært god støtte og hjulpet meg med å granske og kritisere arbeidet.

Videre har det vært viktig for meg å jobbe for å være gjennomiktig i hele prosessen, og jeg har tatt i bruk ulike kilder til informasjon, ulike metoder for datainnsamling og forskjellige vitenskapelige teorier. Jeg har også forsøkt å være mest mulig nøytral og sannhetssøkende, som bl.a. bidro til avgjørelsen min om å gjennomføre intervjuer aktører utenfor ideelle organisasjoner også, i håp om at de ville gi et mer nyansert bilde. I tillegg har jeg tatt hensyn til dette ved å basere arkivstudiene mine på dokumenter fra ulike aktører, både ideelle organisasjoner, private aktører, offentlige organer og politiske meninger.

4. EMPIRISK BAKGRUNNSINFORMASJON OG FORUTSETNINGER SOM GJORDE KULLKRITERIET MULIG

4.1. INTRODUKSJON

I dette kapitlet vil relevant bakgrunnsinformasjon for det empiriske caset i oppgaven bli lagt frem. Selve caset vil så bli presentert i kapitel 5. I neste del følger en oversikt over de mest relevante hendelsene for utviklingen av Oljefondet som har lagt føringer for de ideelle organisasjonenes påvirkningsarbeid, i form av en tidslinje. Deretter kommer del tre med selve bakgrunnsinformasjonen som vil omfatte ulike politiske beslutninger som ble fattet mellom 1960 da Regjeringen Gerhardsen erklærte suverenitet på den norske sokkelen, og 2012 da det ble gjort endringer i investeringsstrategien for fondet. Informasjon om fondets hensyn til ansvarlig forvaltning i form av bl.a. internasjonale forpliktelser, etiske retningslinjer og Norges klimamål inngår også i denne delen. Disse temaene vil ikke utgjøre noen sentral rolle i analysen, men er viktige for oppgaven da de skaper konteksten for caset, og har lagt visse grunnleggende forutsetninger for forvaltningen som de ideelle organisasjonene måtte forholde seg til i sitt påvirkningsarbeid.

I del fire blir så Oljefondets interesser presentert og kategorisert. Det blir også lagt frem hvilke spesifikke forutsetninger som påvirket de ideelle organisasjonenes muligheter til å drive påvirkningsarbeid i del fem, og hva som motiverte dem til å jobbe for etisk og miljøvennlig forvaltning av Oljefondet i del seks. Disse delene plasseres ikke i noen spesifikk tidsperiode, men legger grunnlaget for det empiriske caset i neste kapitel.

4.2. TIDSLINJE

1960-1971

Regjeringen Gerhardsen erklærte suverenitet på den norske sokkelen, med sterk statlig styring som grunnlag. Leting etter olje starter, Ekofisk blir oppdaget og produksjonen starter.

1983

Ideen om å opprette et oljefond lanseres (NOU 1983-27). Det understrekes at politiske hensyn ikke bør påvirke forvaltningen og at Stortinget evt. avgjør slike hensyn.

1996

Den første overføringen av kapital kommer fra Finansdepartementet, og mandatet for forvaltningen av fondet vedtas (FOR-1996-05-10-427)

2003

Det legges frem forslag til etiske retningslinjer (NOU 2003:22)

2005

Kyotoprotokollen trer i kraft.

2012

Investeringsstrategien for SPU endres (St.meld. 17 (2011-2012))

1974

Diskusjon om petroleums-virksomhetens plass i det norske samfunn begynner med St.meld. 25 (1974-1075), der det blir drøftet hvordan inntektene burde brukes.

1990

Stortinget vedtar loven om Statens Petroleumslov og fondet blir etablert (Ot.prp.nr. 29(1989-1990)).

1998

NBIM etableres for å forvalte fondet på veiene av Finansdepartementet

2004

Det fastsettes etiske retningslinjer for fondet (Budsjett-innst. S. II (2003-2004)) i henhold til forslaget i NOU 2003:22 (St. meld. nr. 2 (2003-2004)), og Etikkrådet opprettes (FOR-2004-11-19-4997)

2009

De etiske retningslinjene blir evaluert og det fastslås nye tiltak. Uttrekk av tobakksprodusenter blir vedtatt. (St.meld. 20 (2008-2009))

Figur 4.1: Tidslinje over de mest sentrale hendelsene som legger forutsetningene for ideelle organisasjoners mulighet til å jobbe for Kullkriteriet.

(NBIM, 2019), (St. Meld. 25 (1973-1974), s.48), (NOU 1983-27, s. 101), (Ot.prp.nr.29 (1989-1990), s.3), (Lov om Statens petroleumsfond, 1990), (FOR-1996-05-10-427), (NOU 2003:22), (Budsjett-innst. S. II (2003-2004)), (St. meld. nr. 2 (2003-2004), s. 69-70), (FOR-2004-11-19-4997), (Prop. 77 L (2016-2017), s. 13)

4.3. BAKGRUNNSINFORMASJON OM OLJEFONDET

4.3.1. FORMÅLET MED OLJEFONDET

Når Oljefondet ble opprettet skulle det være en buffer for statsbudsjettet, der overskudd gikk inn i fondet og underskudd ble dekket av fondet (NOU 1983-27, s. 101). Dermed kunne fondet støtte statens langsiktige forvaltning av formuen og gi myndighetene større handlingsrom (NBIM, 2019). Utgangspunktet for forvaltningen var et mål om å oppnå høyest mulig avkastning innenfor begrensninger satt i forskrift og retningslinjer (Forskrift om Statens petroleumsfond, 1997, §2), og i 2009 ble det klargjort at fondet ikke skulle brukes som et bistands-, nærings- eller utenrikspolitisk redskap (Finansdepartementet, 2008, s. 35). På NBIMs nettsider beskrives formålet med fondet i dag på følgende måte:

«Formålet med Oljefondet er å sikre en ansvarlig og langsiktig forvaltning av inntektene fra olje- og gass-ressursene i Nordsjøen, slik at formuen kommer både dagens og fremtidige generasjoner til gode» (NBIM, 2020).

4.3.2. SPU – IKKE HELT SOM ANDRE FOND

Siden Oljefondet er et statlig eid norsk fond, stilles det overfor spesielle utfordringer da det har mulighet til å dra nytte av, forsterke eller svekke Norges gode rykte som forkjemper for menneskerettigheter, arbeiderrettigheter og klima, og er derfor forpliktet til å (1) sikre målet om langsiktig avkastning (NOU 2003:22). Oljefondet har kun én klient, nemlig Norge, som er fortrolig med mandatet om å oppnå langsiktig avkastning med moderat risiko, så fondet er ikke presset til å prestere kortsiktig som de fleste andre fond (Drennen, 2013, s. 7-8). I tillegg har fondet en nesten uendelig tidshorisont, og må derfor være bevisst makro-hendelser som kan påvirke aksjeverdiene på sikt (2013, s. 7-8). Dersom verden klarer å begrense global oppvarming til 2 grader, vil fossil-energi-selskaper uunngåelig synke i verdi innen fondets horisont (2013, s. 7-8). Siden SPU utelukkende er bygd opp av olje og gass, må man være

bevisst fondets eksponering mot fossil energi og tilhørende risiko, så videre investeringer i sektoren fremstår uklokt og som et hinder mot langsiktig avkastning (2013, s. 3).

Oljefondet er også forpliktet til å (2) unngå medvirkning til grovt uetiske handlinger og (3) dra nytte av fondets rolle der det vil være spesielt velegnet til å oppfylle mer generelle forpliktelser (NOU 2003:22). Dette understrekes av at det norske folk har et unikt eierskap til forvaltningen av SPU, og mange høringsinstanser har påpekt at fondet har et spesielt ansvar for å belyse problemstillinger knyttet til karbonutslipp og klimaendringer som følge av Norges oljerikdom (St. meld. 20 (2008-2009), s. 92). Videre er det er en bred enighet om at de etiske retningslinjene skal baseres på de rådende verdiene i samfunnet (Intervju 4).

Norges etablering av etiske retningslinjer for SPU har bidratt til at forvaltningen av fondet har blitt omtalt som en «internasjonal gullstandard» (RORG-samarbeidet, 2017). Som følge av at fondet var tidlig ute med etiske retningslinjer og til å etablere et uavhengig Etikkråd, har SPU ofte blitt sett som en leder innen ansvarlige investeringer og beslutningene påvirker en rekke andre investorer (Schücking, 2014, s. 5). Kombinert med dette ble de pågående klimaendringene brukt som argument for at nedslag i kull var det neste viktige steget i utviklingen av retningslinjene (intervju 7), og det ble påpekt at SPU henger etter på ansvarlig forvaltning, siden andre investorer nå investerer i tråd med Parisavtalen (intervju 4).

4.3.3. ETISK FORVALTNING

I Mandat for SPU, ble det presisert at ansvarlig forvaltningsvirksomhet må være en integrert del av forvaltningen av fondet, og at god avkastning på lang sikt avhenger av en bærekraftig utvikling i økonomisk, klima- og samfunnsmessig forstand, i tillegg til velfungerende, legitime og effektive markeder (FOR-2010-11-08-1414, §1-3). Siden selskapers virksomhet har stor innvirkning på samfunnet og miljøet, og dermed over tid kan påvirke selskapenes lønnsomhet og fondets avkastning, er en etisk forvaltning viktig.

Hensynet til samfunnsansvar og etikk har de siste årene fått økt oppmerksomhet i ulik økonomisk virksomhet gjennom en rekke standarder som måler selskapers ivaretagelse av sosiale, miljømessige og styringsmessige hensyn, og kan medføre økonomisk vinning i tillegg til de etiske gevinstene (Finansdepartementet, 2008, s. 7). Dette har ført til etableringen av

ulike internasjonale initiativer innen finansiell forvaltning, bl.a. UNEP Finance Initiative, UN Global Compact, FNs prinsipper for ansvarlige investeringer (PRI) og OECDs retningslinjer for eierstyring og selskapsledelse (2008, s. 7-8). I 2009 sluttet Finansdepartementet seg til PRI (St. meld. 20 (2008-2009)), før det i 2013 ble vedtatt å fastsettes prinsipper for ansvarlig forvaltning for SPU i tråd med i slike initiativer (FOR-2010-11-08-1414, §4-2(3)).

På bakgrunn av dette, har NBIM siden 2008 publisert forventningsdokumenter som beskriver hvordan fondet forventer at selskapene det er investert i håndterer globale utfordringer i sin virksomhet. Dokumentene sammenfaller i stor grad med FNs bærekraftsmål, og dekker bl.a. Barns rettigheter, Klimaendring og Bærekraftig forvaltning av havressurser (NBIM, u.å.).

4.3.4. OLJEFONDETS ETISKE RETNINGSLINJER

De etiske retningslinjene bygger på at fondet «er et virkemiddel for å sikre kommende generasjoner en rimelig andel av landets oljerikdom [...]», og at fondet ikke skal «foreta investeringer som utgjør en uakseptabel risiko for at fondet medvirker til uetiske handlinger eller unnlater [...] (St. meld. nr. 2 (2003-2004), s. 69). I utredningen ble det lagt til grunn at å eie aksjer eller obligasjoner i et selskap som kan forventes å begå grove uetiske handlinger, kan sees som medvirkning til disse (NOU 2003:22, s. 14). NOU 2003:22 (s. 23) anbefalte å ivareta grunnlaget for retningslinjene gjennom de tre virkemidlene eierskapsutøvelse, negativ filtrering, og uttrekk av selskaper, og at Stortinget må ta de endelige avgjørelsene om kriterier for filtrering, for å sikre legitimitet for beslutningene (NOU 2003:22 (s. 30)).

I sin opprinnelige form tar retningslinjene hensyn til miljømessige forhold kun i §3 ved at Etikkrådet kan gi tilrådning om å trekke ut selskaper på grunn av handlinger eller unnlater som medfører en uakseptabel risiko for at fondet medvirker til alvorlig miljøskade (St. meld. nr. 2 (2003-2004), s. 69-70). På tidspunktet da kullkriteriet ble vedtatt bestod de etiske retningslinjene for SPU av et sett produktbaserte og et sett atferds-baserte kriterier for observasjon og utelukkelse (FOR-2014-12-18-1793, §§2-3). Forskriften omfattet også en §6 tredje ledd, som beskrev at banken skulle vurdere om virkemidler som eierskapsutøvelse kunne være bedre egnet før eventuelt observasjon eller utelukkelse skulle tas i bruk (FOR-2014-12-18-1793, §6). I §8 var det i tillegg bestemt at Norges bank og Etikkrådet skulle

offentliggjøre sine beslutninger og råd, og at banken skulle offentliggjøre en liste over selskapene som var utelukket eller satt til observasjon (FOR-2014-12-18-1793, §8).

Det overordnede målet med utøvelse av eierrettigheter er å sikre fondets finansielle interesser ved å påvirke selskaper til etisk forretningsatferd som ivaretar bærekraftig utvikling (St. meld. 20 (2008-2009), s. 101). Hovedhensikten med negativ filtrering og uttrekk er derimot å unngå å medvirke til etiske normbrudd, selv om de også kan ha en positiv effekt på selskapers atferd (2008-2009), s. 122). Virkemidlene innebærer altså styrker og svakheter.

Ved å basere påvirkningen på eierskapsutøvelse kan NBIM påvirke selskapene fra innsiden ved å stemme på generalforsamlinger, eller hjelpe selskapene til endring. Dersom NBIM beslutter negativ filtrering og uttrekk, mister de denne muligheten, men det er ingen garanti for at utøvelse av eierrettigheter vil føre frem (NOU 2003:22, s. 23). Beslutninger om negativ filtrering og uttrekk av en type selskaper kan påvirke selskaper til forbedret atferd da det medfører negativ publisitet og omdømmeskade, og kan i tillegg påvirke andre investorer til å trekke seg ut (St.meld.20 (2008-2009), s. 100-101). Slike vedtak kan også indirekte påvirke markedsprisen ved at SPU tar tydelig avstand fra en spesifikk aksje, og dermed sender signaler til selskapsledelsen og andre forvaltere (NOU 2003:22, s. 16). Selv om uttrekk og filtrering forhindrer fondet fra å medvirke til uetisk handling, hindrer det ikke de uetiske handlingene fra å skje. I tillegg åpner uttrekk for at mindre årvåkne investorer tillater enda dårligere hensyn til etiske forpliktelser (St. meld. 20 (2008-2009), s. 122), men man må huske at det er like fullt et etisk valg å forbli investert som å beslutte uttrekk (NOU 2003:22 (s. 16)).

4.3.5. SPU'S HENSYN TIL KLIMARISIKO

I St. Meld. 19 (2013-2014) beskrives klimarisiko som klimaendringenes mulige påvirkning på finansiell avkastning. Som nevnt har Norges Bank jobbet for å håndtere denne risikoen bl.a. ved å støtte initiativer som PRI (2013-2014), s. 56). Selv om en analyse utført for Finansdepartementet konkluderte med at klimaendringer trolig ikke ville ha stor effekt på verdens økonomi de kommende tiårene, fremholdt den at global oppvarming skapte stor usikkerhet for fremtiden, og at investorer burde følge nøye med på utviklingen av klima-risikoen, og i tillegg ha tett dialog med myndigheter og selskaper for å redusere risikoen på sikt (2013-2014), s. 56). SPU's Strategiråd beskrev i 2013 at det var en tydelig mangel på kunnskap om

effekten ansvarlig investeringspraksis hadde på avkastningen, og de anbefalte fondet å initiere og støtte uavhengig forskning for å øke forståelsen for hvordan samfunns- og miljømessige hensyn i investeringspraksisen kan påvirke avkastningen. Denne forskningen burde så legges til grunn ved endring av investeringsstrategien ((2013-2014), s. 57).

Videre er SPUs investeringsstrategi bygget på at fondet skal eie en liten andel av hele verdens aksjemarked, som medfører en forventet avkastning og risiko i tråd med utviklingen i det brede aksjemarkedet (St. Meld. 19 (2013-2014), s. 57). Finansdepartementet mener derfor det må legges frem tungtveiende argumenter om man skal fravike denne strategien, og det er ikke faglig støtte for å ekskludere enkeltselskaper eller -sektorer for å ta hensyn til klimarisiko da er lite som tyder på at det vil medføre bedre resultater for SPU. For å gjøre en slik endring, er man derfor avhengig av informasjon om fremtidig avkastning som ikke gjenspeiles i dagens markedspriser, som man ikke kan regne med å ha (2013-2014), s. 57).

4.3.6. NORGES KLIMAMÅL

Da kullkriteriet ble vedtatt var Kyotoprotokollen den gjeldene internasjonale klimaavtalen knyttet til FNs klimakonvensjon (FN-sambandet, 2020). Den trådte i kraft i 2005, og forpliktet Norge til å redusere utslippene til +1% fra 1990-nivå i årene 2008 til 2012 (Prop. 77 L (2016-2017), s. 13). I 2012 ble det vedtatt en ny periode fra 2013 til 2020, der Norge forpliktet seg til at de årlige utslippene i gjennomsnitt ikke skulle overstige 84% av 1990-nivå. For å oppnå dette kunne Norge kombinere nasjonale utslippskutt med (1) Felles gjennomføring, (2) Den grønne utviklingsmekanismen, og (3) Internasjonal handel med utslippskvoter (s. 13).

I NOU 2006:18 understrekes det at selv om Norge stod for en liten andel av verdens utslipp, var det viktig at Norge og andre velstående land, var villige til å delta for å enes om en global avtale for å kutte klimagassutslipp. Videre fikk de industrialiserte landene et større ansvar for å redusere utslippene da de har stått for størsteparten av de historiske utslippene og har ressurser til å bære kostnadene ved å gå først (2006:18, s. 29). I mandatet til NOUen ble utvalget bedt om å utrede Norges muligheter til å redusere utslippene med 50-80% over en tidshorisont på 40-50 år uavhengig av om andre land bidrar. Dette viser at man ønsket at Norge skulle ta en pådriverrolle for en proaktiv klimapolitikk internasjonalt (2006:18, s. 30).

I følge Prop. 77 L (2016-2017) ble Parisavtalen vedtatt i 2015, med et mål om å styrke det globale samarbeidet på klimaområdet for gjennomføring av Klimakonvensjonen. Avtalen skulle ta over for Kyotoprotokollen i 2020, og sikter bl.a. på å begrense den globale oppvarmingen til under 1,5, grader celsius sammenlignet med førindustrielt nivå. Norge er derved forpliktet til å redusere utslippene med minst 40% sammenlignet med 1990 (s. 14).

4.4. OLJEFONDETS INTERESSENER

4.4.1. HVEM HAR OLJEFONDET FORPLIKTELSE OVERFOR?

I NOU 2003:22 (s. 12-14) diskuteres det hvem Petroleumsfondet har forpliktelser overfor, og det fremheves tre former for forpliktelser: forpliktelser til å påvirke, til å unngå medvirkning og til å gjengjelde eller straffe. Det trekkes frem ulike grupper av interesser som krever ulike forpliktelser, som f.eks. forpliktelsen til å ivareta respekt for grunnleggende rettigheter for alle mennesker, i tillegg til andre former for liv eller naturmiljøet. Fondet har et direkte ansvar overfor miljøet, men også et indirekte ansvar for å sikre fremtidige generasjoner de samme rettighetene til et godt miljø som vi selv har hatt (2003:22, s. 12-14).

Som nevnt innledningsvis vil ideelle organisasjoner spille rollen som interessent i denne oppgaven, da de taler på veiene av mennesker, dyr, natur, fremtidige generasjoner og andre som ikke kan tale for seg selv. Videre i NOUen blir det fremhevet at forpliktelsene overfor ulike grupper kan komme i konflikt med hverandre, men at det i mange situasjoner også kan være sammenfall mellom forpliktelsene til de ulike interessentene (2003:22, s. 15). Det første forskningsspørsmålet i oppgaven, nemlig «Hvem er Oljefondets interesser?» vil derfor bli besvart her.

4.4.2. HVEM ER OLJEFONDETS INTERESSENER?

Som følge av at det er viktig for alle typer organisasjoner å finne gode måter å inkludere og engasjere interessentene, for å gjøre en organisasjon bærekraftig (Franklin, 2020, s. 1), vil jeg i denne delen identifisere og kategorisere ulike interesser for Oljefondet for å få en oversikt over ulike hensyn politikerne måtte ta ved sin beslutning, og hva de ideelle organisasjonene hadde å forholde seg til. Med utgangspunkt i Franklin (2020, s. 19) sin definisjon, kan det identifiseres en rekke ulike interesser. Disse kan så kategoriseres på

ulike måter, og selv om flere av interessentene passer i flere kategorier, vil jeg forsøke å dele de i noen grupper. Dersom en aktør skal regnes som en interessent må den enten påvirke, eller bli påvirket av aktiviteter eller handlinger til en annen aktør (2020, s. 19). I tillegg kan interessentene deles etter hvorvidt de har regelmessig kontakt med denne aktøren, som vil avgjøre både om interessenten får mulighet til å fremme sine interesser, og i hvilken grad det er mulig for aktøren å motta innspill fra, og ivareta interessenten (2020, s. 19).

		Har regelmessig kontakt	Har ikke regelmessig kontakt	
Påvirker forvaltningen av SPU	Kan ha innflytelse	Ideelle organisasjoner	Fremtidige generasjoner nordmenn	
		Private forvaltere	Tradisjoner	
		Internasjonale forpliktelser		
	Ansvarlige for forvaltningen	Etikkrådet Stortinget, politiske partier Regjeringen, FD, NB, NBIM		
	Eier fondet	Norges befolkning		
	Avkastningen	Selskaper i porteføljen	Selskaper i investeringsuniverset	
Påvirkes av forvaltningen av SPU	Avkastningen		Norges befolkning	Fremtidige generasjoner nordmenn
	Bærekraftige tiltak	Internasjonale forpliktelser		Fremtidige generasjoner nordmenn
		Private forvaltere		Selskaper i investeringsuniverset
		Selskaper i porteføljen		
	Manglende tiltak	Miljøskader		Fremtidige generasjoner nordmenn
				Dyr, planter, økosystemer og biologisk mangfold
				Undertrykte mennesker
	Manglende tiltak	Klimaskader		Fremtidige generasjoner nordmenn
Dyr, planter, økosystemer og biologisk mangfold				
Verdens befolkning nå og i fremtiden				

Figur 4.2: Kategorisering av Oljefondets interessenter.

Ifølge Franklins (2020, s. 19) definisjon, kan interessenter være mennesker, økosystemer, dyr, organisasjoner osv. som lever/eksisterer nå, men også som levde/eksisterte tidligere eller i fremtiden. I tillegg må interessentene representere seg selv, eller bli representert av noen andre, som lever i dag. Basert på denne definisjonen, vil jeg kort beskrive de ulike

gruppene av interessenter som er presentert i figur 5.1., selv om dette verken er en uttømmende oversikt over Oljefondets interessenter eller av deres handlinger og interesser.

Den første og mest sentrale gruppen for denne oppgaven er de **ideelle organisasjonene** som jobber for å påvirke forvaltningen av SPU på veiene av dyr, planter, økosystemer, biologisk mangfold osv., mennesker i fattige land og fremtidige generasjoner nordmenn, da disse av ulike grunner ikke kan representere seg selv. Eksempler på disse er Greenpeace, FIVH, WWF, Changemaker, Urgewald og KN. Siden det finnes et mangfold av slike organisasjoner, vil ikke én enkelt kategori passe for alle, men samlet sett vil disse organisasjonene hovedsakelig påvirke Oljefondet gjennom regelmessig kontakt med fondets forvaltere.

En annen gruppe interessenter som kan utøve innflytelse og dermed påvirke forvaltningen av SPU er **private forvaltere** eller fond, som f.eks. KLP som viste at et kulluttrekk var praktisk mulig og forenelig med mandatet om å oppnå langsiktig avkastning til moderat risiko. Denne gruppen kan også påvirkes av forvaltningen, f.eks. ved at KLP har iverksatt strengere etiske retningslinjer i henhold til Oljefondets endringer. **Internasjonale forpliktelser** som FNs bærekraftsmål, Kyotoprotokollen og PRI kan også ha innflytelse over forvaltningen av fondet ved å sette forventninger til at fondet ivaretar visse etiske hensyn. Disse kan også påvirkes av forvaltningen i form av at hvorvidt SPU ivaretar miljø-hensyn vil påvirke hvorvidt disse målene blir nådd, og kan også påvirke andre aktører til å enten øke eller minske innsatsen for å nå målene.

Videre har vi gruppen av interessenter som er **ansvarlige for å forvalte fondet**, og som i denne oppgaven i stor grad kan sees som representanter for Oljefondet. Her inngår Stortinget, Stortingspolitikere og politiske partier, og Etikkrådet i tillegg til Regjeringen, Finansdepartementet, Norges Bank og NBIM. Samlet sett er det disse interessentene som vedtar de etiske retningslinjene, utformer politikken for fondet, og er ansvarlige for den daglige driften, og for hvilke aksjer som blir kjøpt og solgt. **Norges befolkning i dag** er eierne av fondet og kan påvirke forvaltningen av fondet ved f.eks. å stemme ved Stortingsvalg, være medlem i politiske partier, engasjere seg i ideelle organisasjoner eller andre former for sosiale bevegelser. Denne gruppen påvirkes også av hvordan fondet forvaltes ved at avkastningen avgjør hvor mye penger som kan overføres til de årlige statsbudsjettene.

Den neste gruppen, «**selskaper i porteføljen**» er nært knyttet til gruppen «**selskaper i investeringsuniverset**». Begge disse kan påvirke forvaltningen av fondet ved å ha innvirkning på avkastningen, men selskapene i porteføljen vil trolig ha et bedre utgangspunkt til å påvirke da de naturlig vil ha noe mer kontakt med forvalterne bl.a. gjennom forvalternes eierskapsutøvelse. De to gruppene vil også påvirkes av forvaltningen, f.eks. hvorvidt SPU velger å iverksette bærekraftstiltak eller ikke. Ved iverksettelsen av kullkriterier vil selskaper i porteføljen stå i fare for å bli solgt dersom de ikke overholder kravene i kriteriene. På samme måte vil selskaper i investeringsuniverset få en bedre sjanse til å bli investert i dersom de overholder kravene, og dermed kan fylle plassen til selskapene som blir solgt ut.

En svært mangfoldig gruppe interessenter er **fremtidige generasjoner nordmenn**. Disse har ikke mulighet til å ha kontakt med forvalterne av fondet da de ikke ennå er født, men kan påvirke forvaltningen i form av at mandatet for fondet går ut på å ivareta formuen for fremtidige generasjoner. I tillegg påvirkes de av hvordan fondet forvaltes med tanke på avkastningen fondet har i dag, og dermed hvor mye penger fondet består av når de overtar. De påvirkes også av hvorvidt forvaltningen i dag ivaretar miljø, klima og etikk, både fordi god ivaretagelse av disse hensynene kan medføre økt eller redusert avkastning, men også fordi de vil måtte håndtere følgene av eventuelle miljø- og klimaskader.

En mer diffus interessent er derimot **tradisjoner**, og andre handlinger fra fortiden som legger føringer for forvaltningen. Denne gruppen vil først og fremst påvirke forvaltningen, og til den grad den har kontakt med forvalterne, representeres den av aktørene på Stortinget og i Regjeringen. Her inngår f.eks. konsensusen på Stortinget om at forvaltningspraksisen og investeringsstrategien for SPU kun endres ved 100% enighet på Stortinget, og medfører derfor bl.a. en gradvis utvikling av de etiske retningslinjene.

Undertrykte mennesker og mennesker i fattige land utgjør en gruppe interessenter som i liten grad har kontakt med forvalterne av Oljefondet, men som påvirkes i veldig stor grad av hvordan fondet forvaltes og den direkte miljøpåvirkningen av fondet, og som blir representert av ideelle organisasjoner. Her inngår bl.a. mennesker som arbeider i kull-gruver og kraftverk, deres pårørende, befolkning rundt gruver og kraftverk, folk som drives på flukt av kulldrift og mennesker som blir syke som følge av forurensningen fra kullvirksomhet i

Oljefondets portefølje. Dersom fondet iverksetter tiltak for bærekraftig forvaltning, vil ikke livene til disse menneskene automatisk bli bedre, men disse handlingene kan ha indirekte virkninger som på sikt fører til en reduksjon av kullvirksomhet, som dermed kan gjøre at denne gruppen interessenter blir mindre.

Nært forbundet med denne gruppen er **natur, dyr, planter, økosystemer, biologisk mangfold** osv. som også påvirkes av fondets miljøpåvirkning. I likhet med den forrige gruppen, har heller ikke disse mulighet til å snakke for seg selv, og blir derfor representert av ulike ideelle organisasjoner og sosiale bevegelser.

Den siste gruppen av interessenter som vil bli beskrevet i denne oppgaven, er **verdens befolkning nå og i fremtiden og natur, dyr planter, økosystemer, biologisk mangfold** osv. som påvirkes av klimapåvirkningen av fondet. Denne gruppen omfatter egentlig det meste av alt som lever og befinner seg på jorda, da klimaendringene påvirker, og i økende grad fremover vil påvirke alle levende organismer og alle andre deler av samfunnet osv. Dersom ikke SPU sammen med en rekke andre aktører, klarer å forhindre irreversibel global oppvarming, vil verdens befolkning, og alle andre organismer måtte håndtere tap av naturmangfold, klimaflyktninger, mangel på livsnødvendige ressurser og en rekke andre ting. Denne ekstremt mangfoldige gruppen representeres både av seg selv i form av andre typer interessenter, men også gjennom ideelle organisasjoner ol.

4.5. INTERESSENTENS FORUTSETNINGER OG MOTIVASJON

4.5.1. INTERESSENTENES FORUTSETNINGER FOR Å FÅ GJENNOMSLAG

Informanten fra WWF trakk frem en forutsetning i det Norske politiske systemet som ikke finnes i så mange andre land som svært viktig for muliggjøringen av kullkriteriet, nemlig det korporative systemet der sivilsamfunnet er en naturlig deltaker og høringspart i beslutninger (intervju 3). Korporativ pluralisme er ifølge Berg (2021) et statsvitenskapelig begrep for en ordning der interesseorganisasjoner inngår i en systematisert, men ofte spenningsfylt samhandling med offentlige myndigheter, som gjerne utspiller seg i form av offentlige høringer i forbindelse med utforming og iverksetting av politiske vedtak (Berg, 2021), og

høringer er institusjonaliserte arenaer, der alle (landsdekkende) organisasjoner kan søke om å få delta (Stortinget.no, 2018).

Ifølge informanten fra WWF vil en organisasjon som jobber solid, og har gode nok argumenter få tilgang på beslutningstakere, og selv om det ikke er noen garanti for at de vil gjøre som organisasjonen ønsker, kan det også hende at de gjør det. Denne kulturen er ikke like sterk i andre land, så det norske sivilsamfunnet er i en særstilling hvor deres handlinger kan påvirke beslutninger i andre land (intervju 3). Informanten fra FIVH fremhevet også at det norske systemet er tilrettelagt for at sivilsamfunnet skal kunne ytre seg i saker, og at de har tilgang på stortingspolitikere gjennom bl.a. offentlige høringer, stortings-seminarer og møter. I tillegg er det helt naturlig at Sivilsamfunnet deltar aktivt i beslutninger om forvaltningen av SPU, som følge av at fondet er folkets eiendom (intervju 5).

En forutsetning Greenpeace fremhevet som viktig, var at de allerede var en godt etablert miljøvernorganisasjon, med en opparbeidet tillitt blant media, politikere, andre ideelle organisasjoner og næringslivet (intervju 2). Organisasjonen hadde personalressurser, prosessforståelse, saksforståelse, politisk tilgang og mulighet til å bestille rapporter og utredninger fra andre. Dermed hadde de mulighet til å planlegge når de skulle jobbe med de ulike tiltakene, og de dro nytte av at aktører som jobbet imot kullkriteriet ikke hadde denne forståelsen (intervju 2). Flere av informantene beskrev det samme, men ifølge informanten fra WWF var det viktigste at man klarer å være fleksibel underveis, og kan utnytte nye muligheter selv om de ikke er helt i tråd med de opprinnelige målene og strategiene. Noen tiltak kan man planlegge for, og bygge opp, men som oftest handler det om narrativet og alle de små tingene man må gjøre for å bygge opp en ny forståelse av en sak (intervju 3).

En annen viktig forutsetning for de ideelle organisasjonenes arbeid var ifølge informanten fra FIVH at de allerede hadde jobbet med NBIM i forbindelse med de etiske retningslinjene, og senere uttrekk basert på hensyn til menneskerettigheter, våpen og tobakk. De se også på miljø, klima og helheten i forvaltningen, så de hadde gode forutsetninger for å se at kriterier for dette manglet (intervju 5). WWF hadde gitt innspill på noen forventningsdokumenter fra NBIM og hadde dermed opparbeidet litt kontakt når det gjaldt miljø. Når NBIM startet å utarbeide et forventningsdokument knyttet til klima, opplevde WWF at de var interessert i

klimaspørsmålet og opptatt av å kartlegge hva de kunne gjøre for å håndtere det. WWF så derfor muligheten til å ta for seg koblingen mellom klima- og miljøproblemene og måten SPU investeres. I tillegg hadde de norske WWF-ansatte jobbet med en internasjonal WWF-kampanje mot oljeboring i det sårbare Werrunga-området i Uganda, så de hadde allerede begynt å jobbe opp kontakter og problematikk rundt hvordan SPU investerte (intervju 3).

En annen forutsetning organisasjonene fremhevet, var evnen til å mobilisere ulike former for ressurser. Greenpeace hadde systemet for å mobilisere ressurser på plass, så når arbeidet med kullkriteriet begynte, måtte de bare omdisponere de eksisterende ressursene, og var dermed raskt klare til å ta fatt på arbeidet (informant 2). Informanten fra WWF trakk også frem evnen til å omdisponere ressurser internt som viktig. For å frigjøre ressurser til å jobbe med bærekraftig forvaltning av SPU, flyttet de en eksisterende stilling og opprettet en ny. Disse fikk i oppdrag å jobbe med PSU og finans, og kunne dermed jobbe målrettet for å bygge opp mer ressurser og mobilisere masse ny kunnskap, flinke folk, og nettverk og kontakter i andre land (intervju 3). Ifølge informanten fra FIVH var evnen til å mobilisere kompetanse internt, og synergi mellom ulike organisasjoner noe av det viktigste, hvilket samarbeidet mellom FIVH, Urgewald og Greenpeace er et godt eksempel på (intervju 5).

Informanten fra FIVH trakk frem det faktum at kullindustrien hadde nådd sin topp allerede for noen år siden, som en forutsetning som muliggjorde kullkriteriet, og observerte klare tendenser til at kull var på vei ut som børsnoterte aksjer (intervju 5). Ifølge informanten fra Stortinget hadde det begynt å bli en diskusjon rundt kull og klimakriteriet, og spesielt kull som en klimaværsting, og at reduksjon av kull var et viktig sted å starte. Det var en økende interesse i finansmiljøer over hele verden for sektorens rolle i å skape klimaendringene, og rollen de kunne spille i å løse klimakrisen (intervju 7). Ingen burde kunne komme unna med å investere i nye kullkraftverk, og samtidig si at man jobber for å stoppe klimaendringene (intervju 7). I perioden ble stadig flere opptatt av finansiell klimarisiko, og det var en del nytenkende folk i finanssektoren som hjalp til med å utvikle argumenter o.l. (intervju 7).

Informanten fra WWF fortalte om en voksende internasjonal «divestment»-kampanje med Bill McKibben og 350.org som gikk ut på å redusere investeringer i fossil energi fra selskapers portefølje. At McKibben mottok Sofieprisen i oktober 2013 skapte et mulighetsvindu for den

norske miljøbevegelsen og fikk WWF til å tenke at «divestment» var et felt Norge virkelig kunne utgjøre en forskjell (intervju 3). Klima- og miljøvernminister Trine Sundtoft fortalte ved utdelingen at McKibbens arbeid understreker hvor viktige ideelle organisasjoner er for å mobilisere folk til miljøsaken, og at historien har vist at store endringer kun blir gjennomført når folk utfordrer den rådende tankegangen (Klima- og miljødepartementet, 2013).

Informanten fra WWF understrekte videre viktigheten av å jobbe opp kunnskap og forståelse for at Norge kom til å tape penger på å skade klima og natur. Som et første steg for å hindre dette, var kullinvesteringer en åpenbar kandidat som følge av at kullindustrien bidrar til (1) størst utslipp pr. enhet energi som produseres, (2) store miljø-ødeleggelser og (3) det ble klart at økonomien i sektoren begynte å gå dårlig. Det var altså både et etisk hensyn for å hindre Norges medvirkning til klimaskadelige investeringer, men også økonomisk, da slike investeringer får direkte negative effekter for Norsk økonomi (Intervju 3).

Ifølge informanten fra Stortinget spilte AP en viktig rolle for at kriteriet kunne bli vedtatt, ved at de tok til orde for at Stortinget burde øke ambisjonene for arbeidet med forvaltningen av SPU, og satt dermed igang diskusjonen. Det var altså som følge av at AP bestemte seg for å støtte «divestment-bevegelsen» at de ideelle organisasjonene kunne bygge videre på saken (intervju 7). Dette henger sammen med informanten fra FIVH sin beskrivelse av at ideelle organisasjoner kan dra nytte av tidsånden ved et påvirkningsarbeid, men at også den har behov for hjelp, og kan påvirkes for å muliggjøre endringsprosesser raskere (intervju 5).

KLP besluttet å innføre etiske retningslinjer i 2002, og kombinerte en etisk filtrering av investeringene med å publisere begrunnelser for uttrekkene (intervju 6). Informanten fra KLP mener denne beslutningen var essensiell for SPUs etablering av etiske retningslinjer, og påvirket SPU til å være like åpne. Denne åpenheten har så lagt grunnlaget for diskusjon og debatt om alle aspekter av SPU, og kan dermed sees som en forutsetning for kullkriteriet.

At andre investorer iverksatte klimahensyn i sin forvaltning var også en forutsetning for organisasjonenes arbeid, og flere av organisasjonene fremhevet private aktørers uttrekk for å vise Stortinget at kulluttrekk og en fossilfri portefølje var mulig, og at uttrekk handlet om mer enn miljø (intervju 3). Informanten fra Greenpeace fortalte bl.a. at KLP og Storebrand

allerede fra 2008 var involvert i prosesser knyttet til Statoils tjæresand, og at de tidlig hadde bygd relasjoner og lært om klima-finansiering og -investering, som gjorde dem i stant til å ta lederskap senere (intervju 2). Informanten fra WWF understreket også viktigheten av at KLP og Storebrand trakk seg ut av alle selskaper som hadde mer enn 50% av inntektene sine fra kullvirksomhet i 2014, i tillegg til at mange finans-institusjoner støttet saken og bidro med fagkunnskap (intervju 3). Dette viste at uttrekk var mulig innenfor selskapenes mandater, og derfor ville være mulig for SPU også (intervju 4). KLP opplevde at de hele tiden hadde et godt samarbeid med miljøorganisasjonene, og at de fikk gode tilbakemeldinger på sitt arbeid med ansvarlig og bærekraftig forvaltning. De var også klar over at arbeidet deres ble brukt til å overbevise Stortingspolitikere, og tror dette var viktig for beslutningen for SPU (intervju 6).

KLPs arbeid startet ved at ordføreren i Eid kommune utfordret dem til å selge seg ut av fossil energi. Under utredningene konkluderte de med at et totalt uttrekk av fossil energi ville medføre for stor økonomisk risiko på det tidspunktet, men at uttrekk av kull ville være mer gjennomførbart. De ble i tillegg klar over at kull medfører mye større utslipp og klimaskade enn andre typer energiproduksjon, og at et uttrekk ville være essensielt for omstillingen av energimarkedene. Uttrekket basertes derfor på en erkjennelse av at dersom internasjonale klimaavtaler ville føre til avgifter og regulering, var kullsektoren mest utsatt. Dermed kom de frem til at de kunne selge seg ut av kull, ivareta samfunnsoppdraget sitt, og sende et viktig signal for å sette i gang omstillingen av verdens energimarkeder (intervju 6).

Informanten fra FIVH trakk også frem KLP og Storebrand som viktige aktører i arbeidet. KLP var bl.a. de første til å offentliggjøre en svarteliste av selskaper de trakk seg ut av, kombinert med en uttrekksbegrunnelse (intervju 5). De ga også ut en rapport med deres vurderinger, hvordan de utformet kullkriteriet og hvilke selskaper det påvirket (intervju 6). Dermed kunne FIVH kontrollere KLPs svarteliste opp mot SPUs investeringer, og dermed legge press på SPU (intervju 5). At KP hadde trukkes seg ut av kullselskaper begrunnet i klimahensyn, var altså essensielt for FIVH, og skapte dialog mellom private og offentlige investorer (intervju 5). I tillegg til KLP og Storebrand, opplevde KN at Finans Norge var en støttespiller da de allerede var investert i unotert infrastruktur, og oppmuntret SPU til å gjøre det samme (intervju 4). Informanten fra WWF fremhevet at en rekke andre investorer som bidro til å endre narrativet i Norge ved å selge seg ut av kull tidlig, som f.eks. Church of England (intervju 3).

4.5.2. MOTIVASJON FOR ET FOSSILFRITT OLJEFOND

Blant de mange aktørene som jobbet for å redusere SPUs klimaavtrykk kan man spore en del ulike motivasjoner, men også en del sammenfallende hensyn. Changemaker motivertes bl.a. av et ønske om at Norge ikke skulle være dobbelt klima-syndere ved å produsere olje og gass som skaper klimaproblemer, og investere overskuddet i virksomheter som skaper enda mer klimaproblemer (intervju 1).

«I stedet for å doble vår klimasynd gjennom oljefondet, så hadde vi lyst til å nulle det ut. Disse pengene har vi tjent på olje, på å skape klimakrise, nå må vi investere de i løsninger på klimakrisen.» (intervju 1).

Deres overordnede mål er å motvirke urettferdighet i et nord-sør-perspektiv der rike land i nord nyter godt av å skape klimaproblemer, mens fattige land i Sør må bære konsekvensene (Intervju 1). Greenpeace sitt hovedmål er med miljøfokusert og går på å beskytte den sårbare planeten i møte med klima- og miljøproblemer, og ønsker derfor å bruke SPU som et klimavirkemiddel. Videre ville de jobbe frem et kullkriterium slik at SPU på sikt kunne bli fossilfritt, og var klare på at investeringer i kull var pinlig for Norge, og at det ville være relativt enkelt og risikofritt å selge seg ut av sektoren (informant 2).

Rettfærdig fordeling i en nord-sør-kontekst og en verden i økologisk balanse er de to grunnpillarene som legges til grunn for FIVHs arbeid. Organisasjonen jobber for å ivareta en levedyktig klode for å oppnå rettfærdighet mellom de som lever i dag i ulike deler av verden, og rettfærdighet for de som følger etter. De ønsket å innføre et kullkriterium siden SPUs etiske retningslinjer fullstendig manglet tiltak for å unngå klimaødeleggende investeringer (intervju 5). Hovedmålet til WWFs arbeid er å stanse tapet av arter, og de snakker derfor på veiene av alle korallrev, elver, isbreer, arter og leveområder som ikke kan tale sin egen sak (WWF Norge, 2021). Som følge av den tette sammenknytningen mellom klima, menneskers behov for naturressurser, ivaretagelsen av arters livsgrunnlag og utryddelsen av arter, kom WWF frem til at det mest effektive de kunne gjøre for å stanse tapet av naturmangfold, var å påvirke finansstrømmene, og da var SPUs kullinvesteringer et godt sted å starte (intervju 3).

«Å jobbe med finansstrømmer er kanskje er den aller viktigste tingen vi kan gjøre hvis Norge skal bidra til å stanse klimaendringer og tap av natur.» - Informant 3

KN jobbet hovedsakelig med å påvirke SPUs investeringsstrategi fordi de ønsket at Norge og skulle være en del av løsningen på klimakrisen og ikke finansiere problemene. Deres inngang til å jobbe med klima var å skape utvikling i fattige land som blir hardest rammet, og er mest avhengige av å begrense den globale oppvarmingen (intervju 4). Den politiske venstresiden var hovedsakelig motivert til å innføre et kullkriterium av etisk begrunnede hensyn til klima og miljø, og var klare på at kulluttrekket måtte være produktbasert på linje med kriteriene for tobakk og atomvåpen (intervju 7). Det ga ikke mening for informanten at retningslinjene tillot ødeleggelse av planeten, ikke tok hensyn til klimaendringene, og det ville være galskap å spare opp penger til barnebarn dersom de ikke også ville få en levelig planet (Informant 7).

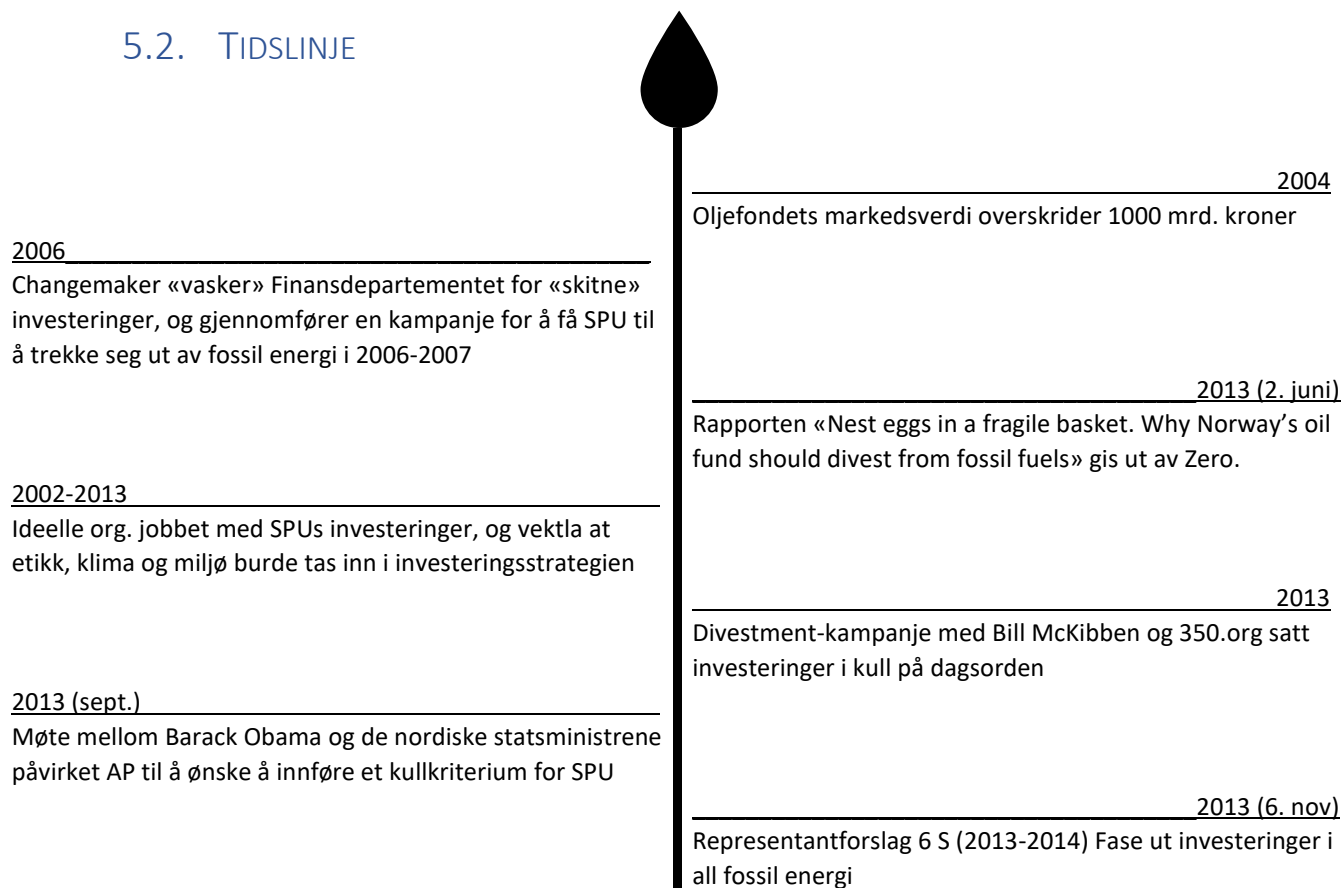
Den viktigste motivasjonen hos KLP for å selv innføre et kullkriterium, var erkjennelsen av klimautfordringen, og deres ansvar forbundet med dette (intervju 6). Finansiell risiko var også involvert i beslutningen som følge av at KLP som en stor forvalter av pensjonsmidler er avhengig av langsiktig verdiskapning av kapitalen, men de var tydelige på at verdiskapningen ville være både uoppnåelig og verdiløs hvis klimaproblemene blir for store (intervju 6).

5. EMPIRISK CASE OG FUNN

5.1. INTRODUKSJON

I dette kapitelet presenteres selve caset. Først kommer en tidslinje over hendelsene som har hatt direkte påvirkning på beslutningen om å vedta et Kullkriterium for SPU. I motsetning til tidslinjen i kap. 4 som beskrev hendelsene som la forutsetninger for organisasjonenes arbeid, viser denne hendelsene og tiltakene som faktisk medførte at kriteriet ble vedtatt. Det innledende arbeidet med å påvirke fondet til mer ansvarlig forvaltning beskrives i del tre, før påvirkningsarbeidet sentraliseres rundt uttrekk av kull i del fire. Arbeidet intensiveres deretter med hyppigere og mer målrettet aktivitet i del fem, og vedtakelsen av Kullkriteriet vil bli beskrevet i del seks. Til slutt i del syv blir resultatene kriteriet har medført i ettertid presentert. I kapitelet presenteres altså de ulike tiltakene og virkemidlene de ideelle organisasjonene iverksatte for å få gjennomslag for sine synspunkter, politikernes beslutninger og handlinger underveis, og ulike utenforliggende hendelsen som har påvirket arbeidet, da alle disse hendelsene vil være sentrale for analysen.

5.2. TIDSLINJE

2013 (19. des)

Representantforslag 16 S (2013-2014) Utrede SPUs investeringer i kullselskaper.

2014 (vår)

Greenpeace, FIVH og Urgewald begynner å skrive en mot-rapport til Ekspertutredningen

2014 (nov.)

KLP selger seg ut av gruve- og kraftselskaper som får 50% eller mer av inntektene sine fra kull.

2014 (3. des.)

Ekspertutredning om SPUs investeringer i kull og petroleumsselskaper publiseres

2015 (6. feb.)

Frist for å gi høringsvar på ekspertutredningen

2015 (mai)

Offentlig høring på Stortinget om forvaltningen av SPU

2015

Kull- og klima-kriteriene blir vedtatt ved Stortingets behandling av Fondsmeldingen for 2014.

2016 (feb)

Kullkriteriet iverksettes

2018

Greenpeace og Urgewald publiserer rapporten «The Norwegian Government Pension Fund and Coal: Time to Take the next step».

2014 (4. april)

Finansdepartementet nedsatte en ekspertgruppe for vurdering av SPUs investeringer i kull- og petroleumsselskaper

2014 (vår)

Alliansen mellom FIVH, Greenpeace og WWF formes

2014 (nov.)

Urgewald, FIVH og Greenpeace publiserer rapporten «Dirty and dangerous».

2014 (4. des.)

Representantforslag 8: 42 S (2014-2015) om å trekke SPU ut av kullselskaper

2015 (mai)

WWF, Greenpeace og FIVH lanserer en global kampanje for at SPU skal ut av kull

2015 (mai)

Urgewald, FIVH og Greenpeace publiserer rapporten «Still dirty, still dangerous»

2016 (1. jan)

Klimakriteriet iverksettes

2016 (nov)

Parisavtalen som ble vedtatt i 2015 trer i kraft.

2019

De etiske retningslinjene oppdateres med tilleggskriterier til kullkriteriet

Figur 5.1: Tidslinje over de mest sentrale hendelsene under de ideelle organisasjonenes arbeid med å få vedtatt Kullkriteriet.

5.3. IDEELLE ORGANISASJONER BEGYNNER ARBEIDET MED Å PÅVIRKE SPU

5.3.1. VASKE FINANSDEPARTEMENTET FOR «SKITNE» INVESTERINGER

I juni 2006 startet Changemakers kampanje for å «vaske» Finansdepartementet for «skitne» investeringer (Skaar og Mikalsen, 2006). Dette var en av Sivilsamfunnets første og største markering av oljefondets investeringer, og på den første aksjonen møtte ca. 100 deltakere fra organisasjonens sommerleir opp utenfor Finansdepartementet med kluter, koster og vaskebøtter, og oppnådde stor oppmerksomhet fra både politikere og media (Intervju 1). I kampanjen satt organisasjonen søkelys på SPUs uetiske investeringer ved ulike aksjoner. De gjennomførte bl.a. en underskriftskampanje der de ved å fordele den totale summen av SPU på alle Norges innbyggere spurte nordmenn hvordan de ønsket at sin andel, på ca. 300 000 kr skulle investeres. I løpet av kampanjen ble det samlet inn ca. 50-60 000 underskrifter fra folk som ønsket at pengene skulle investeres i selskaper som løser klimakrisen, så de la dette frem som en total sum, $300\ 000\ \text{kr} * 55\ 000\ \text{underskrifter} = 16,5\ \text{milliarder kroner}$, som derfor burde investeres i klimaløsninger. Når kampanjen var over leverte de underskriftene i form av 300 000-kronerssedler til Finansminister Kristin Halvorsen (Intervju 1).

Informanten beskrev også en Vekkerklokkeaksjon de gjennomførte i forbindelse med et seminar der bl.a. Kristin Halvorsen deltok. Ifølge informanten skrev Dagens Næringsliv en 10-seiders artikkel om Oljefondets investeringer og klimadilemmaer, og at de brukte Changemakers stunt som inngang.

«Da stod vi utenfor med et vekkerklokkestunt med masse vekkerklokker som ringte samtidig som en klimaalarm utenfor når de kom inn.» (intervju 1)

De jobbet også aktivt med lobbyvirksomhet, og hadde møter med stortingsrepresentanter og statsråder. For å komme i kontakt med Finansministeren deltok de på en rekke ulike seminarer og andre arrangementer de visste hun skulle delta på. De fikk også mulighet til å stille Al Gore et spørsmål ved førpremieren av filmens hans «An inconvenient truth» der Stortingspolitikere og Statsråder var til stede. Han svarte at fondet burde brukes til å løse

klimakrisen, og at han i 2007 mottok Nobels fredspris for sitt arbeid med klimaspørsmål, bidro til å få budskapet tydelig frem (Intervju 1). Organisasjonen Zero hjalp Changemaker ved å sammenfatte en liste over klimavennlige selskaper SPU burde investere i fremfor fossil-energisekskapene (intervju 1). Sammen med Natur og Ungdom tilrettela Changemaker også for Ungdommenes klimaforlik der alle ungdomspartiene med unntak av FPU kom til enighet om et forlik som ble lagt frem for å presse de politiske partiene til å være mindre konservative i forkant av Stortingets arbeid med klimaforliket i 2008 (Intervju 1).

I tillegg til slike støttespillere, møtte Changemaker motstandere som American Petroleum Institute og Exxon mobile som drev lobbyvirksomhet til støtte for petroleumsvirksomhet og mot el-biler. Det kom også motargumenter fra bl.a. Etikkrådet som mente at det ville bli umulig å vurdere om hvert enkelt selskap fondet var investert i var uetisk, mens andre understreket at fondet ikke skulle være politisk, og at uttrekk av enkelte sektorer medførte for stor risiko og kom til å resultere i store økonomiske tap (Intervju 1).

På tross av store motkrefter opplevde informanten at de oppnådde en forståelse i store deler av det politiske miljøet om at det var nødvendig å ta stilling til den doble klima-urettferdigheten, og gjennom arbeidet med kampanjen dannet de et bilde av investeringer i fossil energi som noe negativt (Intervju 1). I tillegg skapte de en forståelse av at SPU var Nordmenns egne sparepenger, og bidro dermed til en sterkere eierskaps- og ansvarsfølelse til hvordan pengene ble investert. Før 2006-2007 var det lite fokus på klima- og miljøpåvirkningen til SPUs investeringer, men selv om Changemaker klarte å sette dette på dagsordenen gjennom en veldig effektiv kampanje som skapte mye oppmerksomhet, ledet den ikke til noen konkrete tiltak for å ivareta de klimamessige hensynene (intervju 1).

5.3.2. NEST EGGS IN A FRAGILE BASKET

I 2013 publiserte Zero rapporten «Nest eggs in a fragile basket» der de avslørte Norges dobbelt-eksponering mot fossile energikilder (Drennen, 2013). Rapporten beskriver at å investere et oljeproduserende lands sparepenger i olje- og gass-selskaper bryter med kardinalregelen om forsiktige investeringer, nemlig å redusere risiko ved å spre investeringene over ikke-korrelerte aktiva-klasser (2013, s. 3). Aksjer i fossile energikilder gir ikke økt risikospredning for fondet, så det finnes ingen finansiell rettferdiggjøring for å satse

landets sparepenger i denne sektoren (2013, s. 7). Veddemålet kom i tillegg i en tid der verden hadde begynt å forstå at sektoren var preget av en usikker fremtid (2013, s. 3), så disse investeringene medførte derfor begrensede fordeler til en betydelig risiko (2013, s. 10).

Rapporten henviser til The Economist som spår at etterspørselstoppen etter fossil energi trolig vil nås innen 2020 (Drennen, 2013, s. 3). Dette skyldes erkjennelsen av at om verden skal unngå global oppvarming utover 2 grader, må minst 2/3 av kull-, olje- og gass-reservene forbli urørt. Dette medfører økt fokus på energieffektivitet, fornybare alternativer, utvikling av ny teknologi, karbonprising, redusering av subsidier, og strengere reguleringer, i tillegg til at olje stadig blir vanskeligere å finne og dyrere å produsere, som fører til konkurranse-dyktige fornybare kilder, og redusert etterspørsel etter fossil energi (2013, s. 3) (2013, s. 12). I rapporten beskrives SPU som en av verdens mektigste institusjonelle investorer, og derfor som svært innflytelsesrik (2013, s. 8). Fondet fortsetter allikevel å investere i fossil-energiselskaper, begrunnet i typiske argumenter om å ivareta referansemål, behov for spredning, og at investeringene utgjør en relativt liten del av porteføljen (2013, s. 8).

I 2012 var SPU investert i kull-, olje- og gass-selskaper med 280 milliarder kroner (Drennen, 2013, s. 3), og Zero mener NBIM burde omdisponere disse midlene etter ulike strategier, selskaper eller indekser som tilbyr bedre spredning og avkastningspotensiale (2013, s. 14). Som følge av at fondet har en tidshorisont på over 80 år, og en plikt til å sikre velferden til fremtidige generasjoner av nordmenn, fremstår fondet som verdens mest åpenbare aktør til å selge seg ut av fossil energi (2013, s. 3). Som følge av at Norge så langt har vært en pioner innen sosialt ansvarlige investeringer gjennom aktivt eierskap og offentlig oppmerksomhet rundt nedsalg knyttet til palmeolje, tobakk osv., fremheves viktigheten av at Norge beholder den sterke ledelsen i forbindelse med investeringer i fossil energi (2013, s. 14). Selv om Zero erkjenner at det er en fornuftig tilnærming å selge seg ut av de mest skadelige fossil-energiselskapene først, finner de ikke tilstrekkelige argumenter for at SPU skal følge dette fremfor et raskt nedsalg fra hele fossil-sektoren i denne situasjonen (2013, s. 14).

5.3.3. ANDRE MÅTER SIVILSAMFUNNET JOBBET OPP OLJEFONDETS INVESTERINGER

Flere av de ideelle organisasjonene jobbet jevnt med Oljefondets investeringer, og vektla spesielt at fondet burde bli mer etisk, og bedre ivareta klima- og miljøhensyn i forvaltningen.

FIVH var f.eks. opptatt av fondets hensyn til etikk allerede fra 2002 da de begynte å jobbe for at fondet skulle vedta etiske retningslinjer (intervju 5). Som følge av det tette samarbeidet med NBIM, og at FIVH jobbet bredt og var opptatt av helheten, og ikke bare våpen eller menneskerettigheter, hadde organisasjonen gode forutsetninger for å se at retningslinjene totalt manglet kriterier som ivaretok hensynet til investeringer som ødelegger klimaet (intervju 5). Informanten fra Greenpeace beskrev at de derfor var klare for å jobbe med SPU når muligheten bød seg:

«Vi hadde jo sammen med mange org som på en måte har ligget og ment at oljefondet burde bli fossilfritt, burde bli kullfritt, lenge før det løsnet litt etter valget i 2013, så det var på en måte litt sånn, så vidt jeg kan huske et litt avgjørende punkt hvor plutselig AP skulle gjenreise litt miljøtroverdighet etter å ha tapt valget, og kjørte opp «oljefondet ut av kull»» - (intervju 2)

I tillegg kan det fremheves at FIVH allerede i 2007 publiserte en rapport sammen med ForUM for Utvikling og Miljø, som kartla Norges Banks eierskapsutøvelse for Statens pensjonsfond – Utland. Forvaltning for fremtiden? (Hammerlin, 2007). Arbeidet ble intensivert opp mot 2013, og det er publisert en rekke rapporter og arbeidsnotater som retter søkelyset mot Oljefondets investeringer. Blant dem er rapportene «Norges investeringer i framtidens største klimatrusler» (Jorde, 2013), «Slik kan Oljefondet bli «best i test»» (Sandanger, 2013), og «Et klimavennlig oljefond. Slik kan Statens Pensjonsfond Utland bidra til en klimaløsning» (Fisher et al., 2013).

5.4. PÅVIRKNINGSARBEIDET SENTRALISERES RUNDT UTTREKK AV KULL

5.4.1. MØTE MELLOM OBAMA OG NORDISKE STATSMINISTRE

Fra høsten 2013 begynte de ideelle organisasjonenes arbeid å sentraliseres rundt kull. Like før Stortingsvalget, møtte President Barack Obama alle de nordiske statsministrene for å se på finansverdenens rolle som eier, og avtalte å jobbe for å redusere investeringer i ny kullutvinning (intervju 7). AP ønsket å overføre dette til arbeidet med forvaltningen av SPU, og, annonserte på Dagsrevyen at partiet ønsket å innføre et kullkriterium for fondet (intervju 7).

Greenpeace tolket dette som et forsøk på å gjenreise litt miljøtroverdighet etter at de hadde tapt valget, men også som et mulighetsvindu miljøbevegelsen kunne utnytte (Informant 2).

Den årlige Stortingsmeldingen om forvaltningen av fondet er ofte er arena for å iverksette nye politiske initiativer for SPU, og la grunnlaget for arbeidet. AP løftet derfor saken før jul i 2013 med mål om å ta forslaget med i behandlingen av Fondsmeldingen våren 2014. Etter noe utredningsarbeid, så partiet at det ville være behov for å komme frem til en faglig fundert definisjon av hva et kullselskap er, hvordan det kan defineres i finansverdenen, og hvordan kriteriet må utformes for at NBIM skal fatte vedtak basert på det (intervju 7).

5.4.2. REPRESENTANTFORSLAG OM UTFASING AV ALL FOSSIL ENERGI

Den 6. november 2013 la representanter fra SV frem et forslag om at Regjeringen bør vurdere hvordan SPU kan fase ut investeringene i all fossil energi, og legge frem forslag for Stortinget om dette. De argumenterte for at Norge var overeksponert mot den finansielle klimarisikoen ved både å produsere og investere i fossile energikilder, og investeringene fremstod derfor som et veddemål mot at verden skulle nå klimamålene. Som følge av at verdien på fossil-energisekskaper før eller siden kom til å synke, og at SPUs tidshorisont er uendelig, vil Norge uansett være tjent med et uttrekk (Representantforslag 6 S (2013-2014), s. 2). Videre argumenteres det for at investeringspraksisen til SPU står i motstrid både til Norges øvrige utenrikspolitiske ambisjoner om en global klimaavtale, men også til å sikre at fremtidige generasjoner av nordmenn får nytte godt av fondet. Til slutt beskriver de at SPU er en av de mektigste institusjonelle investorene i verden, så en endring i investeringspraksisen kan få store positive ringvirkninger (Representantforslag 6 S (2013-2014), s. 2). Forslagene i proposisjonen ble nedstemt av Stortinget (Stortingsmøte 19.12.2013, sak nr. 2).

5.4.3. REPRESENTANTFORSLAG OM Å UTREDE OLJEFONDETS INVESTERINGER I KULLSELSKAPER

Den 19. desember 2013 fremmet så representanter fra AP Representantforslag 16 S (2013-2014) om å utrede SPUs investeringer i kullselskaper. De foreslo at Stortinget skulle be Regjeringen foreta en grundig utredning med mål om å trekke SPUs investeringer ut av kullselskaper, og at denne utredningen skulle legges frem i forbindelse med Fondsmeldingen våren 2014. Ett argument var at en utredning av å trekke SPU ut av kull var en naturlig

oppfølging av møtet med Obama. Det ble også lagt vekt på at SPUs forvaltningspraksis blir lagt merke til av andre, og at det kan være et viktig signal om et skifte som er helt nødvendig for å lykkes i klimapolitikken (Representantforslag 16 S (2013-2014), s. 2). Finanskomiteens innstilling konkluderte med at Regjeringen skulle bes sette ned en ekspertgruppe som skulle legge frem utredning i forbindelse med Fondsmeldingen ett år senere enn APs forslag (Innst. 141 S (2013-2014)). Innstillingen ble enstemmig vedtatt på Stortingsmøte (20.03.2014).

5.4.4. EKSPERTUTREDNING SETTES I GANG

I St. Meld. 19 ((2013-2014), s. 57) vises det til NOU 2003:22 som kom frem til at negativ filtrering av bl.a. kullselskaper ikke var ønskelig, da de vurderte eierskapsutøvelse og påvirkning som mer effektive i møte med klimaspørsmål, men det understrekes at det er 10 år siden NOUen ble skrevet, og at det kan være på tide med en revurdering. Dette påvirket trolig Stortinget i utforming av mandatet som var å avgjøre om utelukkelse av kull- og petroleumselskaper ville være mer effektive strategier enn eierskapsutøvelse og påvirkning for å adressere klimaspørsmål og bidra til endring frem i tid. Utvalget skulle også gi råd om mulige kriterier for eventuell utelukkelse av denne typen selskaper (Skancke m.fl., 2014, s. 5).

5.4.5. ARBEIDET MED «DIRTY AND DANGEROUS» BEGYNNER

Som en reaksjon på den nedsatte ekspertgruppen, inviterte FIVH med seg Greenpeace og WWF til å skrive en mot-rapport (intervju 5). FIVH og Greenpeace hadde så vidt begynt arbeidet med å skrive en rapport da de ble kontaktet av den tyske organisasjonen Urgewald, som i likhet med de norske organisasjonene ønsket å bidra til å løse klimakrisen ved å påvirke finansstrømmene (intervju 2). De hadde stor kompetanse på kull, og kunne gjøre raske analyser av SPUs nedslag, hvorvidt disse var gode eller dårlige, og de kunne generelt gjøre faktabaserte vurderinger av SPUs handlinger, hvilket bidro til å opprettholde FIVH og Greenpeace som relevante premissleverandører. Dermed kom de tre organisasjonene frem til at de ville ha en bedre mulighet til å oppnå endring ved å skrive rapporten sammen (intervju 5), (intervju 2). Ved forberedelsene av rapporten vurderte de hvorvidt den skulle ta for seg alt fossilt, eller kun kull som var mest utslippsintensivt. Siden hovedmålet var å få SPU til å bevege seg i en mer klimavennlig retning, falt valget på et rent kullfokus (intervju 5).

5.4.6. SAMARBEID SOM EN TYDELIG STYRKE

En ting som tydelig skiller arbeidet i denne saken fra tilsvarende påvirkningsarbeid, er graden av samarbeid mellom ulike aktører. En viss form for samarbeid finnes i de fleste saker, men ikke i samme utstrekning som her. Informanten fra Stortinget fremhevet at organisasjonene jobbet på en unik måte med denne. Vanligvis jobber de hver for seg med separate saker, deltar på møter, driver med lobbyvirksomhet, og forteller politikerne hva de er opptatte av. I tillegg vil organisasjoner som jobber mot det samme målet ofte presentere synspunktene sine slik at de skiller seg fra andre tilsvarende organisasjoner. I dette arbeidet derimot, ble det etablert et mye tettere samarbeid mellom organisasjonene, og de ble enige om et felles mål, hvilket informanten tror gav dem en enorm styrke og gjennomslagskraft (intervju 7).

En av de viktigste formene for samarbeid i denne kampanjen, var trolig alliansen mellom WWF, Greenpeace og FIVH. Informant 3 og 5 fortalte at de, men spesielt Greenpeace og FIVH hadde koordineringsmøter ca. ukentlig, der de jobbet sammen og diskuterte fag og strategi. De fordelte arbeidet mellom seg, og ble bl.a. enige om hvilke politikere de skulle snakke med, for å rekke mest mulig (intervju 5). I tillegg til å jobbe for å finne de mest effektive strategiene for påvirkningen, var organisasjonene opptatt av å finne måter å jobbe på som gav alle mulighet til å skinne. Som følge av at de tre organisasjonene hadde ulike kompetanser, styrker og nettverk, var de godt rustet til å komplementere hverandre ved å fordele arbeidet. F.eks. hadde FIVH hovedansvar for å spre budskapet til det norske folk, mens WWF og Greenpeace var ansvarlige for de internasjonale kontaktene (intervju 3).

En viktig forklaring på at saken fikk gjennomslag, var at organisasjonene hele tiden vurderte og diskuterte hvilke tiltak og mål de skulle gjennomføre, og eventuelle konsekvenser det kunne medføre (intervju 5). Dette er trolig en viktig forklaring til hvordan organisasjonene unngikk å gjøre noen store tabber som kunne ødelagt for saken, men det er vanskelig å måle hvilke tiltak som hadde størst effekt. Dersom man gjør noe som virker imot sin hensikt, må det trolig være veldig dårlig for at man skal skjønne at det var nettopp den tingen som ikke fungerte (intervju 3). Dette støttes av informant 4 som forklarte at FIVH var bevisste på å jobbe ut ifra en gjennomtenkt strategi, og at man ved forvaltningen av SPU står sterkere hvis man klarer å knytte sammen både økonomiske og etiske argumenter (intervju 4).

I tillegg til den sterke alliansen mellom FIVH, WWF og Greenpeace, poengterte informanten fra Greenpeace at arbeidet med kullkriteriet generelt fremstår som en periode med ekstra godt samarbeid i miljøbevegelsen. Det ble gjort gode avklaringer, og gitt tillitt til at de tre organisasjonene ville håndtere dette, og at de hadde tilstrekkelig kompetanse på SPU og finanssektoren. Dermed stilte andre organisasjoner seg bak, og støttet arbeidet uten å forstyrre med andre saker eller klage på at strategiene ikke var offensive nok (intervju 2). Samarbeidet mellom organisasjonene og Stortinget var også tettere i denne saken, som bl.a. utspilte seg ved at organisasjonene bistod opposisjonen med den hjelpen de ikke fikk fra Statsapparatet ved å skrive en faglig rapport om SPUs investeringer i kull, og det var spesielt viktig at de bidro med å utforme kriteriene for uttrekk av kull (intervju 7).

5.5. ARBEIDET MED KULLKRITERIET INTENSIVERES

5.5.1. EKSPERTRAPPORT

I ekspertrapporten, kom utvalget frem til at påvirkning og eierskapsutøvelse er de mest hensiktsmessige virkemidlene for SPU til å adressere klima-relaterte forhold (Skancke m.fl., 2014, s. 3). De mente det var viktig å iverksette eierskaps-strategier for å håndtere risikoen forbundet med klimaendringene, og i henhold til fondets praksis, rettes det ikke kun mot selskaper i porteføljen, men også tilsynsmyndigheter, standardsettere, investorinitiativer og bransjeorganisasjoner. Denne satsningen er hensiktsmessig og i tråd med praksisen i andre lendende fond, og kan i mange tilfeller være en mer effektiv strategi (2014, s. 3).

En viktig prioritering for SPU har vært å bruke ulike eierskapsstrategier på en koordinert, forutsigbar og konsistent måte. Over tid har det derfor blitt lagt stadig mer vekt på å ivareta klima og miljø, og sosiale og styringsmessige forhold i forbindelse med investering- og risikostyring. Strategiene for ansvarlig forvaltning av SPU omfatter derfor (1) utøvelse av aktivt eierskap, (2) observasjon og utelukkelse av selskaper på etisk grunnlag, (3) internasjonalt samarbeid og bidrag til utvikling av «best practice», (4) investering i forskning og analyse, og (5) miljø- og klima-relaterte investeringer (Skancke m.fl., 2014, s. 15).

I rapporten la utvalget frem forslag om et nytt klimabasert kriterium som innebar at «aktivitet som er skadelig for klimaet» skulle legges til i retningslinjene for observasjon og

utelukkelse. Kriteriet vil åpne for utelukkelse av enkeltsselskaper som etter en samlet vurdering, utgjør en uakseptabel risiko for at det «bidrar til eller er ansvarlig for handlinger eller unnlater som er svært skadelig for klimaet» (Skancke m.fl., 2014, s. 3-4). Utvalget ville la det være opp til Etikkrådet å avgjøre hvordan kriteriet skulle tolkes og brukes. De anbefalte allikevel at selskaper med konkrete og troverdige planer for å redusere sine CO₂-utslipp til akseptable nivåer ikke bør ekskluderes, men at selskaper som er i ferd med å øke klimaavtrykket i betydelig grad, eller jobber aktivt for å motarbeide internasjonale avtaler som sikter på å redusere utslipp av klimagasser kvalifiserer for utelukkelse (2014, s. 50-52).

Utvalget tror ikke det er mulig å påvirke klimaspørsmålet på en effektiv måte ved automatisk utelukkelse av alle kull- eller petroleumsprodusenter fra fondets investeringer, og mener at fossil energi i seg selv ikke kan sies å stride imot alminnelig aksepterte etiske normer, og kan derfor ikke være grunnlag for produktbasert utelukkelse (Skancke m.fl., 2014, s. 47). I tillegg samsvarer ikke et produksbasert kullkriterium med landets øvrige politiske forpliktelser og mål, og vil fremstå som dobbeltmoralisk sammen med Norges oljeutvinning (2014, s. 47). Videre har investeringsstrategien så langt lagt til grunn at fondet skal investeres bredt, og på denne måten oppnå en avkastning i tråd med utviklingen i verdensmarkedet (2014, s. 10).

Utvalget refererer så til Fondsmeldingen fra 2014 som konkluderte med at SPU ikke bør selge aksjene i olje- og gasselskaper for å redusere risikoen for den norske økonomien knyttet til oljeprisendringer, da selve etableringen av fondet er det viktigste instrumentet for å håndtere risikoen ved at det konverterer olje- og gassressurser til en bredt sammensatt portefølje (Skancke m.fl., 2014, s. 27). Rapporten understreker allikevel at klimaendringer reiser viktige etiske og finansielle spørsmål som må adresseres, og at investorene ikke kan stille seg likegyldige til vurderinger av investeringer i fossil energi (2014, s. 4). De erkjenner også at resultatet av å kombinere aktivt eierskap med eksklusjon av selskaper trolig kan bli bedre enn hver av tiltakene for seg selv (2014, s. 58). Operasjonelt sett mener utvalget at å innføre et kriterium for selskaper innen kull, olje og gass vil være relativt enkelt, men at det ikke i tilstrekkelig grad vil adressere spørsmålet om karbonutslipp (2014, s. 48).

Oppsummert konkluderer rapporten med at (1) SPU's viktigste redskap for å adressere klimaspørsmålet må være en styrkning av de eksisterende prioriteringene for aktivt eierskap,

(2) fondet bør fortsette å støtte relevant forskning på klimaendringer, (3) det bør innføres en mekanisme for ad-hoc utelukkelse av selskaper som medvirker til alvorlig klimaskade, (4) eierskapstiltakene bør være hovedvirkemiddelet, og (5) å bruke SPU som et klimapolitisk virkemiddel (utover hva som er forenelig med fondets rolle som finansiell investor) vil være både uheldig og lite effektivt da klimaproblemene i seg selv best kan løses ved riktig prissetting av karbonutslipp (Skancke m.fl., 2014).

5.5.2. HØRING

Den 17. desember la Finansdepartementet (2014) frem et høringsnotat der de inviterte berørte høringsinstanser til å komme med synspunkter til ekspertrapporten. I sitt svar kritiserer FIVH ekspertutredningens mandat som ga et veldig smalt tolkningsrom (Hermstad m.fl., 2015). De kritiserer også ekspertgruppen for at de valgte å ikke tenke utenfor de snevre rammene av mandatet, og for at de i for stor grad fokuserte på forholdet mellom uttrekk og eierskapsutøvelse, og ikke jobbet tilstrekkelig med forslag til produktbaserte kriterier for utelukkelse av fossil-selskaper. Rapporten gir ikke et godt svar på hvordan SPU bør forholde seg til selskaper innen kull, olje og gass, svarer ikke på Stortingets spørsmål, og gir et utilstrekkelig beslutningsgrunnlag, og er derfor lite egnet til å gi anbefalinger om hvordan SPU bør forholde seg til klimarisiko og klimaspørsmålet (Hermstad m.fl., 2015). Dette støttes av WWF som viser til en tydelig svakhet med rapporten da konklusjonene og anbefalingene kun ser på den direkte effekten av SPUs strategier, men ikke tar for seg at nedsalg fra kullsektoren er del av en global kampanje hvor stadig flere investorer reduserer sin eksponering mot fossil energi (Jensen og Skedsmo, 2015).

Flere av organisasjonene var skuffet over mandatet da de mente det skapte en kunstig motsetning mellom uttrekk og eierskap ved å spørre hvilken av de to strategiene som vil være mest effektivt (Klunde, 2015), (Gulbrandsen, 2015), (Gulowsen, 2015). KLP poengterte at etter deres erfaring er virkemidlene mest effektive når de kombineres, og Greenpeace beskrev uttrekk og aktivt eierskap som komplementære strategier. Ifølge KLP er uttrekk effektivt for selskapsendring, og reinvestering kan brukes som en gulrot for selskaper som oppnår tilstrekkelig forbedring (Gulbrandsen, 2015). FIVH kritiserer også utvalget for å ukritisk ta som premiss at eierskapsutøvelse er effektivt for å påvirke selskaper, selv om de hadde få resultater å vise til, og de tok ikke stilling til reinvestering (Hermstad m.fl., 2015).

KLP understreker viktigheten av at SPUs nedslag offentliggjøres sammen med begrunnelser og analyser, slik at det blir enkelt for andre investorer å følge investeringspraksisen. Fondets uttrekk kan dermed få betydelig gjennomslag utover den direkte effekten, da det medfører omdømmerisiko for aktører som forblir investert i selskapene, signaliserer til alle lignende selskaper hva investorene ønsker å finansiere (Gulbrandsen, 2015), og det gir et signal til andre investorer om at SPU ikke lenger anser kull som en fremtidig energikilde (Abildsnes, 2015). Dette bekreftes av Etikkrådet, som mener utvalget tar feil i at eksklusjon kun har indirekte effekt, og beskriver at selskaper de vurderer kan endre atferd underveis slik at anbefaling om utelukkelse trekkes (Andresen, 2015). Etikkrådet taler også for innføring av en observasjonsmekanisme for å følge med på selskaper der påvirkning har blitt iverksatt, og slik vurdere om det har ført frem, og om ikke, starte en prosess for utelukkelse (2015).

Videre er WWF uenige med ekspertutvalget i hvorvidt kapitalkostnadene til selskaper påvirkes av hvem som eier, eller ikke ønsker å eie selskapet, og mener i motsetning til utvalget at en aktiv ekskludering fra SPU vil ha negativ effekt på kapitaltilgangen (Jensen og Skedsmo, 2015). Dette bekreftes av at World Coal Association fremmet en reell bekymring for ringvirkningene kulluttrekket ville skape for sektoren under en Stortingshøring (2015).

Zero bemerket seg at utvalget fastslo at et produktbasert kullkriterium ikke burde innføres, fordi kull- og petroleumsselskapenes energi-produksjon og CO₂-utslipp ikke i seg selv ga grunnlag for utelukkelse (Klunde, 2015). Utvalget konkluderte også med at et kull-uttrekk ikke ville være det mest effektive virkemiddelet for å begrense CO₂-utslipp, hvilket KN mener er å «la det beste bli det godes fiende» (Abildsnes, 2015). Ifølge Changemaker har Norge et etisk ansvar for å redusere klimagassutslipp, og mener at kull må likestilles med tobakk, atomvåpen ol., og ekskluderes på et produktbasert kriterium (Lindahl, 2015).

Flere av instansene påpeker at verken ekspertgruppen eller andre har advart mot vesentlige negative økonomiske konsekvenser forbundet med kulluttrekk (Jensen og Skedsmo, 2015), (Gulowsen, 2015). Derimot argumenterer flere for at dette vil være økonomisk fornuftig som følge av Norges samlede eksponering mot fossil energi, og antakelser om kullindustriens fremtidige verdiutvikling (Jensen og Skedsmo, 2015). Hoel og Holden (2014) beskrev at SPUs olje- og gass-investeringer øker fondets risiko, hvilket Greenpeace ser som tilstrekkelig grunn

til uttrekk, men legger til at den positive effekten på verdens klima kan være betydelig (Gulowsen, 2015). I sitt hørings svar beskriver WWF at sammenfallet mellom økonomiske interesser og bærekraftig utvikling er spesielt relevant for SPU som skal forvalte realiserte olje- og gassverdier i et evighetsperspektiv (Jensen og Skedsmo, 2015). Måten vi verdsetter økonomisk aktivitet og investerer i ny infrastruktur er avgjørende for utviklingen fremover, og SPU har derfor et ansvar, en mulighet og en egeninteresse i å bidra til at utviklingen blir bærekraftig. WWF fremhever spesielt at Norge har økonomiske interesser i å sikre at våre investeringer ikke bidrar til å undergrave livsgrunnet på jorden, og mener at dette må behandles med et bredere økonomisk og etisk perspektiv enn i ekspertutredningen (2015).

Troen på at man ved hjelp av eierskapsutøvelse kan få fossil-selskapene til å legge om til en mer klimavennlig strategi, uavhengig av dagens praksis og målsettinger, beskriver FIVH i beste fall som naiv (Hermstad m.fl., 2015). De er i tillegg kritiske til utvalgets verdsetting av fossil energi, som om de ikke erkjenner de dramatiske følgene av klimagassutslippene, og understreker at selskaper som utvikler nye teknologier og løsninger innenfor energisektoren også har behov for langsiktige investorer og eiere (2015). KN trekker så frem at SPU gjennom kulluttrekk kan bidra til å fremskynde det grønne skiftet slik at vi forhindrer en global klimakrise ved å hjelpe utviklingsland til å produsere fornybar energi (Abildsnes, 2015).

Mens ekspertgruppa poengterer inkonsistensen i den norske politikken ved at Norge skal trekke SPU ut av kull, men opprettholde produksjonen av olje og gass, mener WWF at inkonsistensen forbundet med at Norge direkte motarbeider forpliktelsene i klimaavtaler gjennom investeringene i SPU er mye viktigere (Jensen og Skedsmo, 2015). De mener også at argumentene om at kull er viktig for energiforsyningen, spesielt i utviklingsland, ikke er holdbar da det er anerkjent at alternativene til fossil energi medfører positive effekter for helse, utvikling, fattigdomsreduksjon, tilgang til utdanning, sysselsetting, og økonomi, og de poengterer at den dokumenterte sammenhengen mellom forbrenning av fossile brensler og de irreversible konsekvensene for livet på jorda taler klart for en etisk motivert respons, og understreker at det er en aktiv etisk posisjon å velge å ikke trekke seg ut av kull (2015).

Både Greenpeace og FIVH understreker at SPU ikke skal drive klimapolitikk, være et utenrikspolitisk instrument eller et norsk politisk klimatiltak, men at fondet derimot skal

drive ansvarlig forvaltning innen et klimapolitisk landskap definert av det norske folk (Gulowsen, 2015) (Hermstad m.fl., 2015). Som følge av at klimaendringene omfatter alt og alle, mener organisasjonene at også investorer må bli en del av løsningen, og at SPU må iverksette uttrekk fra klimaskadelige selskaper basert på klare kriterier (Gulowsen, 2015) (Hermstad m.fl., 2015). Zero påpeker at det er i fondets egeninteresse å inkludere mer omfattende bærekraftvurderinger i investeringsbeslutningene siden SPU har som mål å oppnå høyest mulig avkastning til moderat risiko, og argumenterer derfor for at fondets mandat må erkjenne de store negative effektene av utslipp fra fossil energi, og ivareta hensynet til klimaeffekten til investeringene (Klunde, 2015).

Changemaker i likhet med KN, Greenpeace, Zero, FIVH, WWF, KLP og Etikkrådet støttet ekspertutvalgets tydelige anbefaling om at det skal innføres et tilleggskriterium om klimarelatert atferd i de etiske retningslinjene for å ekskludere selskaper som bidrar til grov klimaødeleggelse (Lindahl, 2015) (Abildsnes, 2015) (Gulowsen, 2015) (Klunde, 2015) (Hermstad m.fl., 2015) (Jensen og Skedsmo, 2015) (Gulbrandsen, 2015) (Andresen, 2015).

FIVH poengterte i den forbindelse viktigheten av å finne en formulering som kan gjøre kriteriet operasjonelt (Hermstad m.fl., 2015), mens KLP understreket at man måtte være tydelige på hva formålet med kriteriet skulle være (Gulbrandsen, 2015). Zero etterlyste en avklaring av hvordan «alvorlig skade på klimaet» skulle tolkes (Klunde, 2015), og KN foreslår at kriteriet tar for seg alle selskaper som driver med aktiviteter som ikke er forenelige med 2-graders-målet for global oppvarming (Abildsnes, 2015). Også Etikkrådet understreker at det må gjøres avgrensninger og presiseringer for å gjøre kriteriet operasjonelt (Andresen, 2015). De argumenterer videre for at kriteriet skal utvikles over tid for å kunne etablere standarder og normer som selskapene kan vurderes opp mot, og at Etikkrådet må få tildelt ressurser for å muliggjøre en fornuftig implementering av kriteriet. Som et første steg, foreslo Etikkrådet å trekke fondet ut av selskaper som var ansvarlige for «Handlinger eller unnlater som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser». (Andresen, 2015). FIVH mener retningslinjene i tillegg bør omfatte en begrensning for CO₂-utslipp fondet kan akseptere fra oljesektoren, og foreslår et uttrekkskriterium basert på utslippsintensitet (Hermstad m.fl., 2015), som støttes av Greenpeace (Gulowsen, 2015).

Som flere av organisasjonene, er Greenpeace uenig med ekspertgruppen om produktbasert utelukkelse av kullselskaper, og mener at Stortinget bør utelukke de selskapene i SPUs investeringsunivers som er tyngst eksponert mot fossilektoren (Gulowsen, 2015). Som følge av at utvalget ikke presenterte noen konkrete tiltak for produktbasert kulluttrekk fra SPUs investeringsunivers, foreslo FIVH, Greenpeace og WWF kriterier som blir gjengitt i neste del. WWF understreker viktigheten at et kulluttrekk da utvinning og energiproduksjon knyttet til kull er betydelig mer karbonintensivt enn andre energiformer, og er den enkeltfaktoren som bidrar mest til global oppvarming (Jensen og Skedsmo, 2015). I tillegg vil uttrekket medføre en betydelig reduksjon i SPUs karbonintensitet, være relativt enkelt, konkret og treffsikkert, vise at Norge ikke lenger ser en plass for kull i en langsiktig økonomi, og dermed stimulere til en raskere omlegging av energisektoren, og redusere klimarelatert risiko (2015).

5.5.3. DIRTY AND DANGEROUS

Ifølge informanten fra Greenpeace fikk ikke Ekspertutvalgets rapport dominere debatten alene som følge av at rapporten Dirty and Dangerous bidro med tilstrekkelig motekspertise (informant 2). Informanten tror rapporten trolig var den største styrken til klimabevegelsen i denne saken, da den eksponerte SPUs investeringer gjennom tall og beregninger, og fortalte historier fra konkrete kull-anlegg. Informant 4 mener debatter om forvaltningen av SPU ofte blir veldig tekniske, men at denne rapporten gjorde situasjonen mer forståelig (intervju 4).

I rapporten vises det til The global carbon Project som annonserte at det i 2013 ble satt ny rekord for antall tonn CO₂ som ble sluppet ut på et år, og en forventet videre vekst på 2,5% i 2014 (Schücking, 2014, s. 4). Ifølge The International Energy Agency (IEA) skyldes mer enn 3/5 av økningen av CO₂-utslipp siden 2000 forbrenning av kull, og dersom verden skal ha så mye som 50% sjans til å unngå irreversible klimaendringer, må 80% av dagens (2014-tall) kullreserver forbli urørt. På tross av disse tallene, og de fastsatte klimamålene, øker stadig markedsinvesteringene i kullsektoren, og en studie utført av Urgewald og BankTrack viste at garantier og lån til kullproduksjon hadde økt med nesten 400% mellom 2005 og 2014. I tillegg melder IEA om at det planlegges over 1000 nye kull-drevne kraftverk, og man forventer at den globale kullproduksjonen vil øke med 50% frem mot 2035 (2014, s. 4).

Siden de statlige forhandlingene om globale klimamål går altfor sakte, kan investorer spille en betydelig rolle i å avgjøre verdens muligheter til å redusere den globale oppvarmingen til under 2 grader (Schücking, 2014, s. 4-5). Dette støttes av en tysk klimaforsker som beskriver divestment-kampanjen som den viktigste handlingen som noen sinne har skjedd for å stanse klimaendringene (2014, s. 39). UN Secretary General, Ban Ki-Moon, understreket viktigheten av et sterkt skifte i investeringsstrategier da han ved fremleggelsen av den femte IPCC-rapporten innstendig ba ledere av pensjonsfond og forsikringsselskaper om å redusere investeringene sine i kull, og flytte midlene over i fornybar energi (2014, s. 38).

Gjennom rapporten presenteres en rekke ulike argumenter for at SPU bør trekke ut sine investeringer i kull (Schücking, 2014). Det blir også fortalt historier om kullskaper i SPUs portefølje som er ment å gi et lite innblikk i de sanne kostnadene av kull. Noen åpenbare argumenter er kullsektorens negative effekt på miljøet i form av CO₂-utslipp, forurensning av vann, luft, jord og levende vesener. Kullvirksomhet i India truer f.eks. store områder av skog som huser noen av verdens mest spektakulære og utrydningstruede arter inkludert elefanter og tigere (2014, s. 23). Et mindre kommunisert argument knytter seg til liv og helste, og at det er menneskene bosatt i nærheten av, eller som jobber i kullindustrien som bærer den største byrden. Sonbhadra-distriktet i India som er omgitt av kraftverk og gruver, har blitt beskrevet som «Zombieland» på grunn av at innbyggerne sakte, men sikkert blir forgiftet av kvikksølv, arsenikk og bly (2014, s. 16). Kullgruver er i tillegg blant verdens farligste arbeidsplasser, og over 30 000 dødsfall er registrert for kullrelaterte ulykker siden 1970. Dette tallet skjuler trolig store mørketall, og inkluderer ikke dødsfall forårsaket av kullrelaterte sykdommer, eller helsefaren knyttet til forurensning og forgiftning. Videre forårsakes ca. 1,2 millioner premature dødsfall i Kina av luftforurensning (2014, s. 20).

Den sosiale sammenvevingen av samfunn trues også av kullindustrien (Schücking, 2014). F.eks. jages folk fra hjemmene sine for å gjøre plass til kull, og UNESCO har uttrykt bekymring for at kulldrift truer World Heritage Sites som the Great Barrier Reef i Australia (2014, s. 16). Det siste overordnede argumentet i rapporten handler om økonomi, og rapportforfatteren siterer Yngve Slyngstad, daværende leder i NBIM, som sa at «kull er ikke spesielt profitabelt», og lurer derfor på hvorfor fondet forblir investert i sektoren (2014, s. 12).

I rapporten trekkes det frem at fondets totalverdi i 2014 lå på 5.534 milliarder kroner, og at hvor og hvordan Norge investerer disse pengene vil ha globale følger (Schücking, 2014, s. 3). Det beskrives også at å investere oljeinntekter i mer karbonintensive energikilder, er en sikker oppskrift på å akselerere klimaendringene, og kull fremheves som klimaets største fiende (2014, s. 6). I tillegg forhindres Norges innsats for å stanse klimaendringene av SPU:

«It is time that the Norwegian Government faces the inconvenient truth that its efforts to ensure a safe climate for future generations are being massively undercut by its own sovereign wealth fund» - (Schücking, 2014, s. 9)

Et overordnet mål med rapporten er å måle det korrekte «kullinnholdet» i SPU's portefølje, etter at Slyngstad i en uttalelse forklarte at SPU's investeringer i kull er begrensede og har blitt halvert over de siste to årene (Schücking, 2014, s. 10-11). I rapporten tilbakevises denne påstanden, og det trekkes frem at Slyngstad ekskluderer selskaper involvert i andre former for kullaktivitet, eller som driver med andre aktiviteter i tillegg til kullproduksjon. Det tyske selskapet RWE som (i 2014) var verdens niende største kullprodusent, var f.eks. kategorisert som et energiselskap, fordi det i tillegg til å produsere kull også brant det. På samme måte ble det Sørafrikanske selskapet Sasol regnet som et olje- og gass-selskap, selv om de først og fremst konverterte kull til flytende drivstoffer (2014, s. 10). NBIMs påståtte dramatiske reduksjon av investeringer i kullselskaper skyldes altså at de bruker en ekstremt smal definisjon som ikke omfatter mange av porteføljens største kullprodusenter (2014, s. 10).

Rapporten viser til en studie som i 2012 rangerte SPU som verdens åttende største aksjonær innen kullindustri (Schücking, 2014, s. 6), og beskriver at fondet er investert i 7 av verdens 10 største kullprodusenter, og i 30 av de 40 selskapene i verden med størst kullreserver (2014, s. 9). Forfatterne av rapporten har jobbet for å identifisere store kullaktører i SPU's portefølje i 2011, 2012 og 2013. Med over 8000 selskaper i porteføljen og begrenset tid, valgte de å fokusere på selskaper som drifter kullgruver og/eller kuldrevne kraftverk (2014, s. 11). De 158 kullselskapene som ble identifisert i SPU's portefølje i 2013, produserte til sammen 3.3 milliarder tonn kull, og stod dermed for 42% av verdens kullproduksjon basert på IEA's estimat om at den totale kullproduksjonen var 7.8 milliarder tonn (2014, s. 38).

Avslutningsvis presenteres konkrete, gjennomførbare tiltak for hvordan NBIM bør gå frem for å trekke SPU ut av kull. Uttrekkskriteriene som foreslås er basert på rapportforfatterens definisjoner av hva et kullselskap er. Det foreslås at NBIM ekskluderer og selger seg ut av (1) selskaper der hovedvirksomheten er knyttet til kull, (2) Selskaper som produserer mer enn 22 million tonn kull årlig, (3) Selskaper som driver eller planlegger for kull-til-flytende brensel eller kull-til-gass, (4) kullbaserte kraftverk, og (5) selskaper som planlegger for storskala ekspansjon i kullsektoren (Schücking, 2014, s. 40-41). Etter forslaget, understrekes det at kriteriene overhodet ikke er radikale, og at en grundig rensning av fondet ville krevd en mye mer aggressiv tilnærming (2014, s. 40-41). Kriteriene er derimot et første steg på veien mot å justere investeringene tilbake mot klimastabilitet, og selv om det er et avgjørende steg, er det også enkelt å gjennomføre, og rapporten avsluttes med følgende bønn:

«The Norwegian Government Pension Fund is a very large, a very global and very long-term investor. Whether it continues to invest in an industry that is dirty and dangerous for us all makes a difference. Dear Norway, Please divest.» (Schücking, 2014, s. 42).

5.5.4. STILL DIRTY, STILL DANGEROUS

I rapporten «Still dirty, still dangerous» rettes det håp mot at klimatoppmøtet som skulle avholdes i Paris samme år, ville medføre en ny og bindende klimaavtale for å begrense utslipp av klimagasser, men det understrekes at investorene uansett må være med for redusere den globale oppvarmingen (Schücking, 2015, s. 3). Rapporten undersøker SPUs investeringer i 2014, og bekrefter at det solgte seg ut av 51 kullselskaper, som beskrevet i ulike avisoppslag og på Finansdepartementets nettsider (2015, s. 4). Paradokset er derfor at summen av fondets investeringer i kull på samme tid har økt med over 3 mrd. kroner, som forklares ved at uttrekkene medførte reinvestering i andre kullselskaper (2015, s. 4).

Den økende motstand mot kull i perioden opp mot Stortingets behandling, vises av at mens kullindustrien argumenterte for at kull var nødvendig for å tilby energi til verdens fattige, kan det trekkes frem en rekke argumenter mot kullprosjekter i både industrialiserte og utviklingsland (Schücking, 2015, s. 14). I rapporten trekkes det frem eksempler som at WHO etterlyste en rask utfasing av kull for å begrense global oppvarming og for å forebygge sykdom og død knyttet til luftforurensning. I tillegg ble utbyggingsplaner innen kull avvist i

både Chile, Kroatia, Mauritius og Thailand, og store protester mot utbygging av kullkraftverk ble arrangert over hele verden. Den Filipinske erkebiskopen oppsummerte saken slik: «Why the need for a coal plant, when solar and wind energy abound?» (2015, s. 15).

I rapporten vises det til en spørreundersøkelse Greenpeace gjennomførte i april som viser at 62% av den norske befolkningen støtter kulluttrekk, og at det reflekterer Stortinget der 5 partier, som utgjør et flertall, sier de ønsker å trekke SPU ut av kullselskaper (Schücking, 2015, s. 18). Avslutningsvis beskrives det at spenningen stiger i påvente av Stortingets vedtak i denne saken som skulle fattes den 5. juni 2015, og at selv om Norge er et lite land, kan det lede verden ved å ta avstand til investeringer som setter alles fremtid i fare (2015, s. 19).

5.5.5. ANDRE TILTAK FRA DE IDEELLE ORGANISASJONENE

Under arbeidet med kullkriteriet gjennomførte de ideelle organisasjonene er rekke tiltak for å påvirke politikerne til å vedta kulluttrekket. Ifølge informanten fra Stortinget tok de i bruk hele verktøykassen av påvirkningstiltak for å overbevise Stortingspolitikere om å vedta kriteriet, og de gjennomførte bl.a. underskriftskampanjer og debatter, arrangerte markeringer og demonstrasjoner, i tillegg til at de skrev rapporter. Gjennom arbeidet fikk de dermed tydelig frem at det var stor folkelig interesse og engasjement for saken (intervju 7).

«Jeg tror at summen av veldig mange små ting bidrar til å bygge et narrativ, en kunnskap og en forståelse som til sammen er viktig. Så jeg velger å tro at alle små ting teller. Det tror jeg man må når man jobber i sivilsamfunnet.» - Informant 3

For å utforme et kullkriterium som kunne operasjonaliseres på samme måte som kriteriene for tobakk og atomvåpen, var det nødvendig å avgjøre hva som skulle inngå i begrepet kullselskap, og når Regjeringen ikke bidro slik de burde, var opposisjonen avhengige av at ideelle organisasjoner påtok seg ansvaret med å utforme et kriterium (intervju 7). Ifølge informanten fra Stortinget var derfor rapporten «Dirty and Dangerous» trolig det viktigste enkeltstående virkemiddelet, og den la grunnlaget for organisasjonenes argumentasjon frem til vedtaket ble fattet. Selv om alle tiltakene til de ideelle organisasjonene samlet sett er viktige og bidrar til å skape en dynamikk, tror ikke informanten at det ville blitt vedtatt noe kullkriterium på det tidspunktet om det ikke hadde vært for rapporten, (intervju 7). Dette

bekreftes av informanten fra WWF som poengterte at organisasjonene jobbet veldig kunnskapsbasert med denne saken, da man ikke kan snakke om finanssektoren uten å ha peiling, så de var helt avhengige av faglige rapporter for å belegge det de sa (intervju 3).

Som en forlengelse av Dirty and Dangerous, arrangerte FIVH, Greenpeace, Urgewald (og muligens WWF) Peoples Affected Week i Oslo der de inviterte mennesker fra USA, Latin-Amerika, Afrika, Asia og Europa, som var blitt berørt av kullvirksomhet i SPUs portefølje (intervju 5). Under arrangementet ble det arrangert seminarer o.l. og som ved resten av kampanjen, var det et gjennomgående fokus på SPUs investeringer i kull (intervju 2).

En viktig del av arbeidet var å vise bredden i alliansen. F.eks. var det essensielt at mange miljøorganisasjoner jobbet sammen, og de hadde trolig ikke fått gjennomslag om kun en organisasjon prioriterte saken (intervju 3). For å vise at den norske befolkningen også var opptatt av saken, og at de støttet miljøorganisasjonene i at fondet burde selge seg ut av kull, gjennomførte Greenpeace, FIVH og WWF en underskriftskampanje (intervju 3). Informanten tror ikke dette var det mest avgjørende tiltaket, men tror at det allikevel var en viktig brikke, og at det bidro til å bygge momenta i forkant av avstemningen. Det ble også arrangert demonstrasjoner foran Stortinget som bl.a. innebar at FIVH overleverte en trillebår med kull til politikerne for å illustrere hva fondet skulle trekkes ut av (intervju 5), og informanten fra Greenpeace fortalte om et fakkeltog der de belyste SPUs investeringer i kull (intervju 2).

Som nevnt, var WWF bevisste på den klare fordel de norske organisasjonene kunne dra av å være del av en korporativ stat, og var derfor veldig opptatte av å delta på Stortingshøringer (intervju 3). Arbeidet deres kunne ha stor betydning for miljøbevegelsen i land som ikke hadde samme mulighet til å fremme sine synspunkter, og de kunne bruke eventuelle gjennomslag i Norge som argument for sin sak. Informanten har bl.a. hørt fra en kollega i Hong Kong, at det norske vedtaket endret hele diskusjonen i finanssektoren i der (intervju 3).

Organisasjonene hadde mange strategier og arenaer for å komme i kontakt med politikerne. I tillegg til å delta på Stortingshøringer og skrive hørings svar til Finansdepartementet, deltok de bl.a. på Stortingsseminarer og hadde møter med politikere. Informanten fra FIVH fortalte at de på et møte med Finanskomiteen hadde fortalt og vist bilder av «Mountain top removal»

som går ut på å sprengne toppen av et fjell for å lettere kunne grave etter kull, og at disse prosessene gjorde sterkt inntrykk på politikerne (intervju 5). Disse historiene gjorde også stort inntrykk på NBIM som valgte å trekke SPU ut av virksomhetene før det i det hele tatt ble votert over forslaget om kullkriteriet, og begrunnet uttrekket med finansielle argumenter (Intervju 5). Informanten fra Greenpeace fortalte at de gjennom arbeidet hadde tett kontakt med Stortingspolitikere om hvorfor et kullkriterium ville være bra, men var bevisste på å tilrettelegge for vedtaket uten at politikerne skulle oppleve at organisasjonene forsøkte å tvinge det igjennom (intervju 2).

Informanten fra Greenpeace beskrev videre at de jobbet for å få internasjonal pressedekning på saken, med mål om å legge press på de norske politikerne ved at «hele verden fulgte med på beslutningen», som de tror gjorde at politikerne strakk seg enda litt lenger (intervju 2). Det samme gjorde WWF som fremhevet at de bygde internasjonale allianser som medførte avisoppslag og diskusjoner de kunne ta med tilbake til Norge for å understreke viktigheten og bredden av saken (intervju 3). Norsk presse var også et godt verktøy, og ved at Dagbladet publiserte mange artikler som avslørte kull-investeringer, ble det ubehagelig for politikere og folk generelt å stå inne for investeringene (intervju 2). FIVH deltok i tillegg i en reportasje på Dagsrevyen der de presenterte noen avsløringer om kullvirksomheter i SPUs portefølje (intervju 5), og i innspurten kjøpte organisasjonene reklameplass på Stortinget T-banestasjon med midler fra av en Marokkansk stiftelse for ytterligere oppmerksomhet (intervju 2).

5.5.6. MOTSTAND I PERIODEN

Det var mange aktører som var imot innføringen av et kullkriterium. Ifølge informanten fra Stortinget, motarbeidet Regjeringen og Finansdepartementet opposisjonen i arbeidet med å utrede kullkriteriet, og de hadde en holdning om at det ikke var mulig å utforme et slikt kriterium (intervju 7). Informanten fra Stortinget forteller også at FRP var høylytt imot forslaget, at de kalte forslaget for galskap i media, og at de henviste til nedsalget av tobakk som hadde påvirket avkastningen negativt, og dermed var overbevist om at et kulluttrekk ville føre til det samme (intervju 7). Informanten fremhevet at flere ting kan ha forsterket FRPs motstand som f.eks. venstresidens etiske fokus som FRP trolig oppfattet som å bruke SPU som et politisk virkemiddel. Videre ønsket ikke FRP å snevre inn investeringsuniverset og dermed gå bort fra et bredt investert fond med lav risiko, og i tillegg bidro trolig miljø-

organisasjonenes engasjement til økt motstand, ved at de skapte et klima- og miljøfokus på fondet (intervju 7). For den politiske venstresiden ble det derfor viktig å vektlegge den politiske rolledelingen der Stortinget vedtar de etiske retningslinjene og kriteriene, mens NBIM og Finansdepartementet har ansvar for de enkelte investeringene (intervju 7).

Informanten fra WWF syntes det var vanskelig å identifisere noen enkelt-motstandere av kriteriet, og de opplevde ikke at noen organisasjon eller fremtredende person tok et tydelig standpunkt og kjempet denne saken offentlig (intervju 3). Motstanden fortonet seg derimot som en slags vegg av konservative holdninger i et eksisterende paradigme der den vanlige oppfatningen var at så lenge fondet er spredt på alle bransjer så går det bra (intervju 3). Dette støttes av informant 4 som beskrev at mange akademikere og økonomer var imot kullkriteriet, men at de i liten grad deltok i høringer, og generelt ikke drev det samme påvirkningsarbeidet som sivilsamfunnet (intervju 4). Informant 7 beskrev det samme, og trakk frem at selv om Finans Norge og en del enkeltbanker trolig ikke ønsket at SPU skulle gå for langt i å snevre inn investeringsuniverset, var det ingen som var veldig fremtredende og høylytte, og det ville nok ikke vært noen heldig posisjon å sette seg i (intervju 7).

Ifølge informanten fra Greenpeace, kan Scanke-utvalgets ekspertutredning betegnes som en motstander mot kullkriteriet ved at den ganske konservative rapporten konkluderte med at et uttrekk ikke ville være like effektivt som eierskapsutøvelse og påvirkning (intervju 2). Informant 4 poengterte også at rapporten i noen grad motvirket Sivilsamfunnets arbeid, ved at den i kraft av sin rolle som ekspertutredning automatisk blir tillagt en viss vekt, selv om Stortinget ikke er forpliktet til å følge anbefalingene (intervju 4).

World Coal Assosiation var motstandere av kullkriteriet, men Greenpeace oppfattet dem ikke som en reell trussel da påvirkningsarbeidet de forsøkte seg på var ganske dårlig (intervju 2). Informanten fra WWF trakk også frem innsatsen deres som et godt bidrag for miljøbevegelsen, da de ved å fly jorden rundt for å overtale det norske stortinget til å ikke trekke SPU ut av kullsektoren, illustrerte hvor stor effekt et slikt uttrekk faktisk kunne ha, og informanten tror dette gjorde politikerne enda mer motivert til å vedta kriteriet (intervju 3). Informanten fra Stortinget beskrev også denne situasjonen, og fikk inntrykk av at WCA var for sent ute med å forstå hva som var i ferd med å skje, og at de hadde liten forståelse av det

norske politiske systemet, som gjorde at de ikke oppnådde det de ønsket (intervju 7). Også Dirty and Dangerous-rapporten trakk frem at WCA ba de norske myndighetene avise forslaget om å trekke SPU ut av kull, og beskrev i tillegg at Peabody Energy sendte lobbyister til Norge, og lanserte en internasjonal PR-kampanje der de fremmet kull som løsningen på fattigdom i verden (Schücking, 2014, s. 15).

5.6. KULLKRITERIET BLIR EN REALITET

5.6.1. HVA BLE VEDTATT?

Klimakriteriet og kullkriteriet ble vedtatt i henhold til MDGs Representantforslag 42 S (2014-2014) ved behandlingen av Fondsmeldingen for 2014. Det lagt til en ny bokstav d) i §3 i de etiske retningslinjene som medførte at «observasjon og utelukkelse» heretter også «kan besluttes for selskaper der det er en uakseptabel risiko for at selskapet medvirker til eller selv er ansvarlig for: [...] d) handlinger eller unnlatelser som på et aggregert selskapsnivå i uakseptabel grad fører til utslipp av klimagasser» (FOR-2015-12-21-1792).

Det produktbaserte kriteriet ble oppdatert, ved at det ble lagt til et ledd 2, 3 og 4 i §2 som utgjør kullkriteriet. Ledd 2 sa at «Observasjon eller utelukkelse kan besluttes for gruve-selskaper og kraftprodusenter som selv eller konsolidert med de enheter de kontrollerer får 30 pst. eller mer av sine inntekter fra termisk kull, eller baserer 30 pst. eller mer av sin virksomhet på termisk kull.». I ledd 3 presiseres det at når et selskap vurderes etter annet ledd, skal det også legges vekt på deres vurderinger for fremtiden, f.eks. planer om å redusere virksomhet innen termisk kull, eller å øke virksomhet innen fornybare energikilder. Fjerde ledd understreker at råd om utelukkelse på grunnlag av annet og tredje ledd ikke skal ta for seg de grønne obligasjonene til et selskap (FOR-2016-02-01-84). I §6 første ledd legges det til et punktum som sier at «Banken kan på eget initiativ treffe beslutninger om observasjon og utelukkelse i henhold til §2 annet til fjerde ledd og om oppheving av slike beslutninger.», men må basere beslutninger om observasjon og utelukkelse for de resterende leddene i §§2 og 3 på råd fra Etikkrådet (FOR-2014-12-18-1793).

5.6.2. HVORFOR BLE KRITERIET SOM DET BLE?

Informanten fra KLP var fornøyd med at Stortinget vedtok et kullkriterium for SPU som var strengere enn det KLP allerede hadde innført, og tror det ville vært enkelt for dem å legge seg på samme nivå (intervju 6). Stortinget var opptatt av å signalisere at det var mulig å selge seg ut av de største kullselskapene, og at man gjorde det pga. hensyn til klimaendringene, og informanten fra Stortinget oppfattet det til dels som grønnvasking å innføre kriterier som ville ha liten reell effekt (intervju 7). Ifølge informanten fra Greenpeace, brukte organisasjonene mye energi på å avgjøre hvordan de skulle definere kriteriet, og var tydelige på at det måtte omfatte kullbasert kraftproduksjon, og ikke bare kullgruvedrift (intervju 2). Videre fortalte informanten at de var ganske usikre på hvor de skulle sette den prosentvise grensen, og at de diskuterte både 50, og 5 prosent. De landet til slutt på 30% da det var mer ambisiøst enn mange andre, men ikke så strengt som 5% i frykt for at det ville være for utopisk, og de ble positivt overrasket da dette gikk rett igjennom på Stortinget (intervju 2).

5.6.3. HVA OPPNÅDDE SIVILSAMFUNNET?

Informanten fra FIVH beskriver at det sivilsamfunnet oppnådde gjennom arbeidet med denne saken, var at de klarte å sette en minimumsetikk gjennom de etiske retningslinjene. De klarte å skape en ny forståelse av at det er noe fundamentalt feil med kull, og de fikk dette forankret i en politisk konsensus ved å flytte debatten til å omfatte noe som hittil hadde vært et ubeskrevet blad (intervju 5). Informanten beskrev videre at organisasjonene hadde lagt mye jobb i å kalibrere de foreslåtte kriteriene, så de var godt fornøyd med sin egen innsats da de fleste av forslagene ble tatt rett inn i det politiske vedtaket (intervju 5).

Informanten fra Greenpeace trakk også frem viktigheten av at de klarte å skape en ramme rundt betydningen et slikt kriterium ville få, og at de definerte hva som menes med et kullselskap (intervju 2). I tillegg klarte de å overbevise politikerne om at de ikke trengte å frykte at kulluttrekket ville være økonomisk uansvarlig, og argumenterte derimot for at et kulluttrekk ville redusere den totale risikoen til fondet. Til slutt klarte de å vise at eksklusjon av kull var begynt å bli ganske vanlig, og i tillegg praktisk gjennomførbart (intervju 2).

En av de største måloppnåelsene for WWF, var at de klarte å skape en endring i diskusjonen rundt SPUs investeringer, og var tydelig på at organisasjonene gjorde det mulig ved å endre narrativet og tankemønstrene, og dermed overbevise beslutningstakerne om at dette ville

være lurt å gjennomføre (intervju 3). Til syvende og sist, tror informanten at det viktigste Sivilsamfunnet oppnådde i denne saken, var å vise hvor skadelig kull er. De klarte å vise at kull ikke bare ødelegger klima og natur, men også medfører klimaødeleggelser som har direkte negative effekter på norsk økonomi. Organisasjonene klarte å bygge opp begrepet «klimarisiko» som gjorde det mulig å komme med saklige og solide argumenter, fremfor mer idealistiske begrunnelser for hvorfor et uttrekk ville være «det rette å gjøre» (intervju 3).

«Jeg synes det var veldig interessant å se hvordan det politiske miljøet på en eller annen måte var moden for å ha den diskusjonen om at det ikke bare er politikk hvis du bestemmer deg for å gjøre noe. [...] å bare fortsette å investere i kull som om ingenting har skjedd, er også et uttrykk for en politisk vilje.» - Informant 3

Informant 4 som tidligere var involvert i Changemaker uttrykte tilfredshet over utviklingen som har vært siden 2006, siden Changemaker til en viss grad ble latterliggjort da de i 2006 foreslo å trekke værstingselskaper ut av SPU. Det opplevdes derfor som veldig oppløftende å se at det allikevel med tiden har blitt realisert, og at det viser at sivilsamfunnet kan utgjøre en reell forskjell ved å jobbe målrettet, strategisk og godt over mange år (intervju 4).

5.6.4. HVA AVGJORDE POLITIKERNES BESLUTNING?

I tillegg til Dirty and Dangerous-rapporten som la grunnlaget for forhandlingene på Stortinget, fremhevet informant 7 hvor viktig det var at tyske Urgewald, prioriterte tid og energi på denne saken, da det understreket at den kom til å ha stor betydning internasjonalt, og skapte ekstra motivasjon for å oppnå gjennomslag (intervju 7). Kullkriteriene som KLP og andre allerede hadde innført påvirket i liten grad beslutningen for informanten fra Stortinget, men disse aktørene bidro allikevel positivt ved å vise at også sterke finansielle miljøer støttet kriteriet, og at det ikke bare var en sak for ideelle organisasjoner (intervju 7). De viste også at en viktig del av rollen til pensjonsfond er å ta ansvar for fremtiden, men som følge av at disse aktørene styres etter kommersielle hensyn, var informanten bevisst på å ikke lene seg for mye på deres beslutninger (intervju 7).

Det siste viktige argumentet informanten fra Stortinget trakk frem, var at de ideelle organisasjonene hadde en unik forståelse av hvordan politikere og politikk fungerer, og at

denne kampanjen trolig er det beste eksempelet fra norsk politikk på at organisasjonene forstod det politiske utgangspunktet og den politiske hverdagen. Organisasjonene var f.eks. flinke til å heie frem partiene som tok standpunkt for å vedta uttrekk av kull, hvilket bidro til å øke den mulige gevinsten for politikerne og skapte større vilje innad i partiene ved at det faktisk var noen som ville få med seg jobben de gjorde. Informanten understreket videre at å vise frem arbeidet fra Stortinget trolig er det viktigste i samspillet mellom Sivilsamfunnet og politikerne, og at organisasjonenes framsnakking dermed motiverte politikerne gjennom både en etisk klimagevinst, men også en politisk gevinst (intervju 7).

5.6.5. ORGANISASJONENES EGNEVALUERING

Informanten fra Changemaker tror en viktig grunn til at kampanjen deres ikke førte til noen faktiske løsninger, var at de ikke klarte å presentere noen konkrete løsninger eller tiltak som politikerne kunne iverksette eller basere sine beslutninger på. De hadde verken mange ansatte eller noen fagavdeling, og bygde hovedsakelig på frivillig ungdomsengasjement, så med utgangspunkt i de ressursene de hadde til rådighet, utrettet de utrolig mye (Intervju 1).

Flere av informantene fra miljøvernorganisasjonene beskriver at det alltid er noe mer man kunne eller burde ha gjort om man bare hadde hatt mer ressurser og tid. Informanten fra Greenpeace spekulerer f.eks. i om det kunne vært mulig å innføre strengere kullkriterier i 2015 dersom organisasjonene i større grad hadde dokumentert de nye anleggene som bl.a. ble bygd i Vietnam (intervju 2). Dersom de hadde mobilisert enda mer ressurser, vært enda flinkere, eller utelukkende prioritert denne saken fremfor alle andre, kunne man trolig oppnådd mer som organisasjon og sivilsamfunn (intervju 3), og med uendelig tilgang på ressurser kunne man ha rukket enda flere møter, laget flere fagrapporter, og generelt gjort mer påvirkningsarbeid (intervju 4). Informanten fra Greenpeace var i tillegg klar på at de kunne ha jobbet mer for å operasjonalisere klimaskadekriteriet (intervju 2).

Informanten fra WWF understreker samtidig at selv om de kunne gjort mer med flere ressurser, er det ikke nødvendigvis slik politikken fungerer. F.eks. kan ideelle organisasjoner gjerne bygge samfunnsdebatten, men agendaen settes politisk, så organisasjonene må utnytte seg at de mulighetene og situasjonene som oppstår (intervju 3). Informanten fra Greenpeace påpeker også at dette hele tiden er en avveining mellom tid, energi og ressurser

som skal gå inn i en sak, og at på et punkt må man si seg fornøyd dersom man skal delta i en prosess (intervju 2). Informanten fra KN tror heller ikke at det ekstra arbeidet nødvendigvis ville lønt seg, og er ikke overbevist om at det ville medført raskere vedtak og implementering av kriteriene. Dette følger av at det er en sterk enighet på tvers av de politiske partiene, at slike store endringer i forvaltningspraksisen til SPU må modnes, og at de kun skal innføres dersom det er enighet mellom alle partiene (Intervju 4). Dette bekreftes av informanten fra FIVH som forklarer at det gikk veldig kort tid fra saken ble løftet til vedtaket var på plass. Informanten tror derfor ikke ytterligere tiltak ville ført til at kriteriet ble innført raskere, nettopp fordi tiden ikke var moden (Intervju 5). Informanten fra KLP beskrev også at finansmarkedet ikke var modent for disse kriteriene på et tidligere tidspunkt, men at det var begynt en utvikling i markedene som gikk i den retningen (intervju 6).

Organisasjonene fremhever videre svakheter ved kriteriene, og erkjenner at de kanskje kunne ha gjort mer for å få iverksatt kriteriene raskere (intervju 2). Samtidig tror de at dette kunne virket mot sin hensikt og medført større motstand fra den politiske høyresiden, så de var bevisste på å ikke lage for mye bråk om at kriteriene ikke var gode nok, da det kunne hindret utviklingen av en bransjestandard (intervju 2). Ifølge informanten fra FIVH var den største svakheten med arbeidet at det ikke ble innført et øvre tak for hvor mye kull et selskap i fondets portefølje kunne produsere. Denne mangelen medførte at SPU forble investert i noen av verdens største kullprodusenter (intervju 5). Informanten fra WWF fremhevet det samme, men tror ikke samfunnet var modent for det på det tidspunktet, og de har bl.a. fått tilbakemeldinger på at de flyttet grensen så langt det var mulig (intervju 3).

Videre problematiserer informanten fra FIVH at kullkriteriet i utgangspunktet medfører at kullselskapene blir solgt fra en eier til en annen, men tror ikke man skal undervurdere effekten et slikt kriterium kan ha på sikt for hele investeringsmiljøet og økonomien for øvrig (intervju 5). Informanten fra WWF poengterer i tillegg at selv om kriteriene som ble vedtatt var noe mangelfulle, satt de i gang en diskusjon om klimakriterier for finanssektoren, og i ettertid drives disse grensene litt av seg selv (intervju 3).

5.7. RESULTATER AV AT KULLKRITERIET BLE VEDTATT

5.7.1. OLJEFONDETS EKSPONERING MOT KULL ER REDUSERT

Det første og mest åpenbare resultatet av kullkriteriet er at SPU har redusert sin eksponering mot kull. En direkte effekt av dette er dermed at den norske økonomien er mindre utsatt for risikoen knyttet til fossil energi og klimaendringene. I 2018 publiserte Greenpeace og Urgewald rapporten «The Norwegian Government Pension Fund and Coal: Time to Take the Next Step», der de beskriver at SPU solgte seg ut av 69 selskaper som følge av kullkriteriet (Norman og Schücking, 2018). Selv om FIVH er tilfredse med kriteriet, understreker de at det er viktig å følge med på hva kullinvesteringene blir erstattet med (intervju 5).

5.7.2. EKSEMPEL TIL ETTERFØLGELSE

Kriteriet har medført at mange andre investorer har solgt seg ut av kullvirksomhet, bl.a. norske banker som ganske automatisk iverksetter uttrekkskriteriene til SPU (intervju 5). Vedtaket har også hatt en stor effekt internasjonalt (intervju 5), og når kriteriet til slutt ble en realitet ble det sitert i medier over hele verden, inkludert på forsiden i New York Times (Informant 2). I tillegg har arbeidet som ble lagt ned for kullkriteriet har vist seg å være banebrytende, og Stortingets definisjon av kullselskaper har i ettertid utgjort den internasjonale definisjonen som nesten alle store fond med lignende kriterier følger (intervju 7).

SPUs kullkriterium har også ført til at en rekke fondsforvaltere ikke lenger ønsker å finansiere ny kullvirksomhet, og stigmaet knyttet til kull blir stadig sterkere (intervju 6). Ifølge KLP bidrar dette til en utfasing av kull, og viser bl.a. til at energimarkedet i Europa allerede gjennomgått en del endringer og omfatter mindre kull nå enn i 2014 (intervju 6).

For å muliggjøre etterfølgelsen, er SPUs begrunnelser for uttrekk uvurderlige (intervju 5). Informanten fra Stortinget trakk også frem viktigheten av at de ideelle organisasjonene fortsatte å jobbe med saken, og at de bidro til å spre «det glade budskap» rundt i verden (intervju 7). Ved hjelp av organisasjonene, fikk f.eks. politikere mulighet til å reise rundt i verden for å fortelle om kullkriteriet, og på denne måten påvirke andre land og aktører til å redusere investeringene i og produksjonen av kull, og generelt være med å påvirke hva de fremtidige energimarkedene rundt i verden skulle baseres på (intervju 7).

5.7.3. ØKONOMISK SEIER FOR OLJEFONDET I ET STUPENDE KULLMARKED

Informanten fra Stortinget forteller videre at som følge av at den politiske venstresiden først og fremst var etisk motivert for å innføre et kullkriterium, var det i stor grad flaks at SPU ved å trekke seg ut av sektoren så tidlig som de gjorde, endte opp med å tjene penger på nedsalget. NBIM har bl.a. gitt uttrykk for at de var raske med å selge seg ned slik at de ikke skulle tape for mye penger når de skjønnte hvor beslutningen beveget seg (intervju 7).

Siden kullkriteriet ble vedtatt har kullmarkedet stupt, og det blir stadig vanskeligere for rene kullselskaper å få finansiering til utbygging av nye kullkraftverk som følge av at mange av de store finansmiljøene, bankene og pensjonsfondene ikke lenger ønsker å støtte bransjen (intervju 7). Informanten fra Stortinget tror at man om 40 år kommer til å se tilbake på denne avgjørelsen og være veldig fornøyde, og se at det var en smart beslutning, og understreker at man allerede kan se at SPU har tjent på å trekke seg ut (intervju 7), og informanten fra WWF beskrev at:

«Lønnsomheten i den bransjen har virkelig rast de siste årene, så det er jo ikke noe særlig klokt å ha investeringer i den sektoren lenger.» - (intervju 3)

5.7.4. ØKT FOKUS PÅ OLJEFONDETS KLIMAPÅVIRKNING

Frem til kullkriteriet ble vedtatt, opplevde informant 7 at det meste av klima-arbeidet for SPU bar preg av å være koselige symbolske initiativer på kanten til grønnvasking. Men ved beslutningen om å innføre kullkriteriet ble også verktøykassen for påvirkningsarbeid utvidet, og man har blant annet begynt å lage grundige rapporter om fondets klimaregnskap. I tillegg har kriteriet medført opprettelsen av en ny klimarisiko-avdeling i NBIM, som også har løftet diskusjonen videre til andre deler av det norske samfunnet, og verden ellers (intervju 7). Kriteriet har også ført til strengere krav til selskaper, og trykket fra opinionen viser hva som er akseptabelt og ikke (intervju 5). Hele fornybar-argumentet har fått egne ben å stå på etter hvert som klimakravene har blitt skjerpet, men det er riktignok vanskelig å si om dette er pga. kullkriteriet eller et generelt økt fokus på klimaendringer og -problemer (intervju 5).

5.7.5. SENERE ENDRINGER I OLJEFONDETS ETISKE RETNINGSLINJER

I Greenpeace og Urgewalds rapport fra 2018 beskrives det at på tross av kullkriteriet har SPU fremdeles over 15 mrd. kr. investert i 32 selskaper med kullbaserte bedriftsmodeller som det

skulle vært solgt ut av dersom kriteriene var fullt operasjonalisert (Norman og Schücking, 2018, s. 4). I tillegg er fondet investert med 48,9 mrd. kr. fordelt på 7 selskaper som produserer eller konsumerer over 20 millioner tonn kull årlig (2018, s. 10), og 18 selskaper der hovedvirksomheten er tjenesteforsyning til kullindustrien (2018, s. 4). Rapporten beskriver også at mens SPUs uttrekk ble sett som en gullstandard i 2015, har standarden senere blitt høynet, og utviklingen tyder på at det er på tide at Stortinget evaluerer effekten av de opprinnelige kriteriene, og så går videre med å styrke dem (2018, s. 2).

Stadig flere finansinstitusjoner gjennomfører handlinger med mål om å stanse investeringer som hindrer at målene i Parisavtalen nås (Norman og Schücking, 2018, s. 3). Rapporten foreslår derfor at Stortinget utvider de etiske retningslinjene for SPU til å også ekskludere (1) selskaper som planlegger å bygge nye kullkraftverk, kullgruver eller annen infrastruktur for kull (2018, s. 3), (2) kraftselskaper med 30% eller mer kullkraft i sin energimiks og selskaper som tilbyr tjenester til kullsektoren (2018, s. 4). De foreslår også at (3) SPU iverksetter en absolutt øvre grense som ekskluderer selskaper som produserer eller konsumerer mer enn 20 millioner tonn kull årlig (2018, s. 5). I rapporten understrekes det videre at å styrke retningslinjene på denne måten kan være viktig for å overbevise selskaper om å endre retning (2018, s. 3), og at SPU med disse tilleggskriteriene kan selge seg ut av kullselskaper til en verdi av ca. 80 mrd. kr. som utgjør ca. 1% av fondets nåværende portefølje (2018, s. 5).

Som en reaksjon på dette ble det i 2019 gjort endringer i retningslinjenes §2, og det ble innført noen tilleggskriterier om kull. I tillegg til kriteriene som ble vedtatt i 2015, kan nå observasjon og utelukkelse besluttes for gruveselskaper og kraftprodusenter som selv eller gjennom enheter de kontrollerer, utvinner mer enn 20 millioner tonn termisk kull pr. år, eller har en kraftkapasitet på mer enn 10 000 MW fra termisk kull (FOR-2019-08-21-1088). Når Stortinget vedtok disse nye volumgrensene, fulgte KLP raskt etter, men bestemte seg også for å undersøke hva som skulle til for å kunne kalle seg kullfrie (intervju 6). De fant ut at det ikke var særlig mange kullselskaper igjen i porteføljen, og at det ville være relativt enkelt å utelukke de resterende. I tillegg til det etiske hensynet, ville et slikt uttrekk både ville sette KLP i et godt lys og være et konkurransefortrinn (intervju 6).

Informant 7 er ikke overbevist om at Oljefondet kommer til å følge etter KLP med denne 5%-grensen, som følge av at SPU har gjort flere endringer siden kullkriteriet først ble vedtatt, og f.eks. lagt til flere virkemidler for å påvirke selskapene i investeringsuniverset (intervju 7). Fondet har som nevnt også innført tillegg til kriteriene som har tettet noen smutthull som medfører at noen av de største kullselskapene nå er ekskludert. Informanten tror derimot at det fremover vil bli viktigere å se på det totale klimaavtrykket til fondet, og at fossilt brensel trolig vil bli sett mer under ett i tiden fremover (intervju 7). Avslutningsvis fortalte informanten fra KLP at et nytt regelverk om bærekraftig forvaltning og investering er på vei fra EU, men tror ikke SPU vil treffes rent regulatorisk siden det er et særlovsselskap. SPU vil nok allikevel vil bli påvirket ved at andre aktører som KLP må endre seg, og informanten har håp om at det nye regelverket vil medføre en fortsatt akselerasjon fra fossil energi mot det grønne skiftet i kapitalmarkedene (intervju 6).

«[...] hvis dette begynner å lukte klimapolitikk fordi vi tar til orde for det, så ødelegger vi for noe de selv har foreslått.» - (intervju 4).

Informant 4 om en situasjon etter kullkriteriet ble innført, der NBIM tok initiativ til å trekke fondet ut av olje- og gass-selskaper for å redusere Norges dobbelteksponeering.

5.8. OPPSUMMERING

Som vi kan se av gjennomgangen i kapittel 5, har de ideelle organisasjonene tatt i bruk en rekke virkemidler, og gjennomført mange tiltak for å skape oppmerksomhet, vinkle og frame situasjoner, problemer og løsninger, og de har tatt i bruk, og mobilisert store mengder av et bredt spekter av ressurser for å gjøre det hele mulig. De har også dratt nytte av mange ulike politiske mulighetsstrukturer i tillegg til andre utenforliggende hendelser som de ikke har hatt mulighet til å styre, men allikevel har kunnet bruke til sin fordel. Gjennom hardt arbeid over flere år, fikk de til slutt gjennomslag for sitt ønske om å trekke Oljefondet ut av kull, men som følge av at dette bare var en del av det store målet om å redusere fondets totale CO₂-utslipp, og ekskludere all fossil energi, har organisasjonene fortsatt arbeidet, og jobber stadig for at Norges myndigheter skal bruke de virkemidlene de har til rådighet for å redusere verdens klimagassutslipp, og til å strebe etter en mest mulig etisk forvaltning.

Ved å rette oppmerksomhet mot saken, skape momenta, engasjere befolkningen og vise hvor stor oppslutning det var om saken, i tillegg til å sette SPU i et dårlig lys for å være en av verdens største kullinvestorer, og de politiske partiene i et dårlig lys dersom de valgte økonomisk avkastning over etikk, skapte de ideelle organisasjonene et press på politikerne til å gjennomføre bærekraftig omstilling begrunnet i frykt for økt risiko for negativ omtale (Bansal og Roth, 2000, s. 718). På den andre siden, kunne de ideelle organisasjonene ved å heie på de politiske partiene som tok standpunkt for å innføre et kullkriterium, og gi politikerne mulighet til å delta og lov til å ta politisk ære for tiltakene, gi politikerne håp om positiv omtale (Bansal og Roth, 2000, s. 718). I det neste kapitlet skal jeg derfor analysere disse dataene ved hjelp av det analytiske rammeverket for å finne ut av hva de ulike tiltakene til organisasjonene kan bety for Sivilsamfunnets evne til å påvirke bærekraftige omstillinger.

6. ANALYSE

6.1. INTRODUKSJON

I dette kapitlet vil det empiriske caset som nettopp har blitt presenter bli analysert ved hjelp av det analytiske rammeverket som ble utformet i avslutningen av teorikapitlet. Som beskrevet skal det undersøkes hva som avgjør Sivilsamfunnets rolle i bærekraftig omstilling ved å se på hvordan Stortinget, Stortingspolitikere og Finansdepartementet jobbet med stakeholder engagement, og hvordan de ideelle organisasjonene har forholdt seg til de tre metodene for påvirkning basert på Social Movement Theory. Jeg vil derfor løfte frem eksempler fra empirien for å kunne besvare problemstillingen: «**Hva skal til for at ideelle organisasjoner kan påvirke politiske beslutningsprosesser på Stortinget, og hva sier dette om Sivilsamfunnets rolle i bærekraftig omstilling?**». For å muliggjøre dette skal jeg som nevnt i innledningen basere analysen på følgende forskningsspørsmål:

- Hvorfor ønsket Stortingspolitikere å jobbe for å engasjere og inkludere sine interessenter, og hvordan utnyttet de ideelle organisasjonene seg av dette?
- Hvilke forutsetninger lå til rette for at de ideelle organisasjonene kunne få gjennomslag for sine synspunkter, og hvilke metoder for påvirkning tok de i bruk for å få kullkriteriet vedtatt?

Som beskrevet avslutningsvis i det analytiske rammeverket, er hypotesen som legges til grunn for analysen at beslutningstakere i offentlige virksomheter kan overbevises til å jobbe for bærekraftig omstilling dersom de tilknyttede interessentene tar i bruk de tre metodene for påvirkning, som vil gi beslutningstakerne en opplevelse av økt risiko for negativ omtale, og håp om positiv omtale, og vil påvirkes av deres moralske sans, ønske om å ivareta sine potensielt motstridende mandater, og ønske om å ta gode økonomiske avgjørelser.

I den følgende delen vil jeg argumentere for at det analytiske rammeverket er godt egnet til å analysere caset. Deretter kommer det en gjennomgang av de tre strategiene for påvirkningsarbeid ideelle organisasjoner bør benytte for å oppnå stor gjennomslagskraft i del

tre. I del fire presenteres så tidslinjen fra kapitel 5 på nytt, men her vil henvisninger til det analytiske rammeverket, med beskrivelser av hva slags former for påvirkningsstrategier, eller Stakeholder Engagement som blir brukt, være inkludert. I del fem kommer hovedvekten av analysen. Denne vil struktureres ved å kategorisere de ulike hendelsene i tidslinjen i fem grupper, for så å diskutere hva de ideelle organisasjonene gjorde i hvert tilfelle, hvorvidt Stortingspolitikerne tok aktiv del i handlingen for å engasjere organisasjonene, eller om det fantes hendelser utenfor organisasjonenes kontroll som på ulike måter påvirket deres arbeid med de konkrete hendelsene. Til slutt vil jeg så oppsummere funnene, og diskutere hvorvidt samhandlingen mellom de ideelle organisasjonene og Stortingspolitikerne medførte fordeler eller ulemper for partene. Dette vil gi grunnlag for å kunne gi et svar på problemstillingen i kapitel 7, i tillegg til å si noe om sammenhengen mellom «grønn finans» og bærekraftig omstilling.

6.2. HVORFOR RAMMEVERKET ER EGNET TIL Å ANALYSERE CASET

Jeg vil begynne med å argumentere for hvorfor det analytiske rammeverket basert på SMT og SET er godt egnet til å analysere det empiriske caset. For det første må de ideelle organisasjonene som jobbet for å påvirke Stortingspolitikerne til å trekke Oljefondet ut av kull, regnes som interessenter av fondet da de påvirket hvordan fondet skulle forvaltes, i tillegg til å snakke på veiene av andre interessenter som blir påvirket av forvaltningen (Franklin, 2020, s. 19). I tillegg kan den norske (og internasjonale) miljøbevegelsen beskrives som en sosial bevegelse i henhold til forklaringen om at dette er et sett meninger eller oppfatninger delt av en gruppe mennesker som jobber for å endre enkelte elementer av den eksisterende sosiale strukturen som de oppfatter som urettferdig (McCarthy og Zald, 1977, s. 1217), og de ideelle organisasjonene som SMOer da de er formelle organisasjoner som jobber for å nå ett eller flere av de samme målene som den sosiale bevegelsen (1977, 1218). Videre har SMT som oftest et politisk fokus (Elzner m.fl., 2011, s. 265), som passer godt med de ideelle organisasjonenes påvirkningsarbeid knyttet til de politiske prosessene på Stortinget for å oppnå endring i SPUs forvaltningspraksis.

Med så mange interessenter som ble identifisert for Oljefondet i empirien, må forvalterne av fondet ta mange både motstridende og komplementære hensyn, og det er mange faktorer

som spiller inn på Stortingspolitikernes avgjørelser forbundet med forvaltningspraksis og etiske retningslinjer. I tillegg er det viktig å merke seg at disse hensynene må tas innenfor rammen av Oljefondets mandat, og Freeman (2010, s. 46) understreker at det er mange hensyn en aktør må ta for å være en «effektiv strateg». Jeg vil derfor benytte rammeverket til å studere de ulike formene for tiltak de ideelle organisasjonene jobbet med, og hvorvidt de var påvirket av Stortingspolitikernes ønske om å ivareta ulike interesser.

Basert på det analytiske rammeverket, er det mange grunner til at Stortingspolitikere bør engasjere og ivareta de ideelle organisasjonenes ønsker og innspill, og Stortingspolitikere kan oppnå en rekke fordeler, i tillegg til å unngå flere negative ting ved å engasjere interessentene. F.eks. er dette ifølge Franklin (2020, s. 1) viktig for at en organisasjon skal være bærekraftig, og Jeffery (2009, s. 3) beskriver at å engasjere ulike interessenter og ivareta deres ofte motstridende ønsker og behov er viktig for alle organisasjoner fordi det medfører langsiktige fordeler for organisasjonen. Ifølge Freeman (2010, s. 46) og Isike og Ajeh (2017, s. 51) kan det i tillegg være kostnadseffektivt fordi det er bedre å forberede seg på, eller forsøke å unngå problemer enn å håndtere de spontant etter hvert som de oppstår.

6.3. IDEELLE ORGANISASJONERS STRATEGIER FOR Å PÅVIRKE

6.3.1. INTRODUKSJON

I denne delen vil det bli lagt vekt på hvilke strategier de ideelle organisasjonene brukte for å påvirke Stortingspolitikere til å vedta kullkriteriet for Oljefondet. I teorikapitlet fremheves tre kategorier av tiltak organisasjonene kan benytte seg av, og det bemerkes at større variasjon mellom og innad i strategiene, medfører større gjennomslag, og gir grunnlag for et mer solid påvirkningsarbeid. De tre påvirkningstypene handler om organisasjonenes evne til å mobilisere ressurser, dra nytte av politiske mulighetsstrukturer, og skape nye kontekster for og vinklinger av problemer, løsninger og debatter (Elzen m.fl., 2011), (Rao m.fl., 2000, s. 244), og ifølge Bansal og Roth (2000, s. 718) vil effekten styrkes dersom organisasjonene klarer å overbevise Stortingspolitikere om at kullkriteriet medfører gode økonomiske muligheter, vil la politikere ivareta etiske motiver, og at politikernes handlinger avgjør hvorvidt organisasjonene vil bidra til å skape positiv eller negativ omtale av politikere.

6.3.2. MOBILISERE RESSURSER

Den første strategien de ideelle organisasjonene bør iverksette for å muliggjøre et påvirkningsarbeid, er altså å mobilisere ressurser (Elzen m.fl., 2011), (Rao m.fl., 2000, s. 244). I empirien har det blitt beskrevet en rekke ulike typer ressurser som bl.a. eksisterende ressurser som muliggjør ytterligere mobilisering. I dette inngår økonomiske ressurser som de bl.a. skaffet gjennom innsamlingsaksjoner, Norads infostøtte, medlemskontingenter og donasjoner fra stiftelser. Disse økonomiske ressursene legger i stor grad grunnlaget for de andre ressursene, som følge av at en organisasjon er avhengig av penger for å lage kampanjemateriell, leie kontorplasser, og gi lønn til ansatte. Disse ressursene er igjen viktige for å opparbeide kontakter med politikere og media-aktører, samarbeid med andre organisasjoner og næringslivet og tilrettelegge for frivillige ressurser. Dette vil videre bidra til å skape fag- og systemkunnskap i form av kunnskap om kull, klimafinans, klimarisiko og hvordan det politiske systemet i Norge fungerer og forståelse for den politiske hverdagen og hva som påvirker politikernes beslutninger. Alle disse ressursene gjør det mulig å mobilisere mer av de samme ressursene, men også å mobilisere ytterligere samarbeid og synergi med andre organisasjoner og aktører, i tillegg til oppslutning og støtte i befolkningen.

Informantene fra Greenpeace, FIVH, KN og WWF kom fra godt etablerte organisasjoner med gode rutiner for å mobilisere de ulike ressursene, og hadde bl.a. etablerte praksiser for å mobilisere økonomiske ressurser, i tillegg til at de opparbeidet tilgang på flere ressurser underveis. Disse fire informantene snakket alle om at de trolig kunne gjort mer, utøvet mer press og iverksatt flere tiltak dersom de hadde hatt mer ressurser, men de bemerket også at som følge av andre faktorer som spiller inn i prosessen, f.eks. at de ikke alene kan bestemme dagsorden, trolig ikke ville fått iverksatt kriteriet verken bedre eller raskere om de hadde hatt mer ressurser. Disse refleksjonen kan også knyttes opp mot «issue attention circles» i form av at folk og media vil vie oppmerksomhet til innføringen av Kullkriteriet i en viss tid, men at oppmerksomheten vil falle, før den kan oppstå på nytt senere når folk ikke lenger er lei av å høre om den (Elzen m.fl., 2011, s. 265). I motsetning til de andre var Changemaker en relativt fersk organisasjon med få ansatte, og hadde nettopp vært gjennom et generasjons-skifte da de satt i gang arbeidet med å «vaske Finansdepartementet» (intervju 1). De frivillige ungdommene som styrte organisasjonen hadde derfor mindre evne til å mobilisere

ressurser i form av fagkunnskap og kontakter med politikere og næringsliv, og spilte derfor i større grad på evnen til å mobilisere frivillige ressurser og oppslutning blant befolkningen.

Changemakers manglende evne til å mobilisere et bredt spekter av ressurser kan være grunnen til at de ikke fikk gjennomslag for sitt ønske om å trekke Oljefondet ut av fossil energi i 2007, og informanten fra Greenpeace fremhevet spesielt evnen til å mobilisere fagkunnskap så de kunne lage forslag til kullkriterier som en essensiell del av deres arbeid. Dette viser at ideelle organisasjonene må ha gode rutiner for å mobilisere ressurser slik at de er klare når mulighetene byr seg, men at ressurser alene ikke er alt, da det er mange andre faktorer som spiller inn i en slik politisk beslutningsprosess.

6.3.3. DRA NYTTE AV POLITISKE MULIGHETSSTRUKTURER

Ved å ha tilgang på, og mulighet til å mobilisere ressurser kunne de ideelle organisasjonene sørge for at synspunktene ble lagt merke til, og fulgt opp av Stortingspolitikere ved å time arbeidet etter de politiske mulighetsstrukturene som fantes i samfunnet (Elzen m.fl., 2011), (Rao m.fl., 2000, s. 244). Selv om dette er nyttig i alt påvirkningsarbeid, ved alle former for aktører eller organisasjoner, er det trolig ekstra viktig når beslutningene man ønsker å påvirke avhenger av politikere og politisk vilje. F.eks. understreket informanten fra FIVH at ideelle organisasjoner må forholde seg til, og dra nytte av tidsånden, men at også denne noen ganger trenger hjelp (intervju 5), og informanten fra WWF beskrev at:

«Det er jo ikke vi som setter agendaen. Vi kan gjerne bygge samfunnsdebatten, men agendaen settes politisk, så kan man bruke de mulighetene som kommer.» - (intervju 3)

Fra empirien kan man se at ulike organisasjoner har litt ulike tilnærminger til dette med å dra nytte av politiske mulighetsstrukturer ved oppstarten av kampanjene. Ifølge informanten fra Changemaker var de i en situasjon der de skulle bestemme seg for hva deres neste kampanje skulle dreie seg om. De var inne på flere ulike spor, men da de oppdaget at Oljefondets markedsverdi nylig hadde oversteget 1000 mrd. kroner, fant de ut at det ville være et godt utgangspunkt for å jobbe med den doble klimaurettferdigheten knyttet til SPU, og bestemte seg derfor for å «vaske Finansdepartementet» (intervju 1).

Informantene fra Greenpeace og WWF beskrev derimot at de parallelt med andre saker, hadde begynt å jobbe opp kompetanse på klimafinans, klimarisiko ol. og hadde etablert samarbeid med både Stortinget og NBIM i årene opp mot 2013. De var altså allerede klare for å sette i gang et påvirkningsarbeid opp mot SPUs investeringspraksis da muligheten bød seg ved at AP tok til orde for å trekke fondet ut av kull (intervju 2), og ved at «divestment-kampanjen» med Bill McKibben og 350.org i spissen, satt kull på agendaen (intervju 3).

Av dette kan vi se at sosiale bevegelser er avhengige av at det oppstår politiske mulighetsstrukturer eller andre utenforliggende hendelser som gjør det mulig å sette sin sak på dagsorden, slik at den blir lagt merke til, og får oppslutning i befolkningen slik at Stortingspolitikere blir motivert til å jobbe med den.

6.3.4. SKAPE NYE KONTEKSTER FOR OG VINKLINGER AV PROBLEMER, LØSNINGER OG DEBATTER

Ved å ha tilgang på, og mulighet til å mobilisere ressurser, og forstå den politiske dialektikken og dermed kunne dra nytte av de politiske mulighetsstrukturene til å kunne iverksette ulike tiltak for påvirkningsarbeid, kunne de ideelle organisasjonene skape nye kontekster for, og vinklinger av problemer, løsninger og debatter (Elzen m.fl., 2011), (Rao m.fl., 2000, s. 244), og dermed få gjennomslag for sine interesser.

De ulike informantene fremhevet ulike ting som de viktigste resultatene av arbeidet, men overordnet kan vi identifisere noen viktige rammer og vinklinger organisasjonene klarte å skape for debatten knyttet til Oljefondets investeringer i kull. For det første klarte Changemaker å skape en forståelse av at pengene i fondet tilhører Norges befolkning, og at vi derfor må ta ansvar for hvordan de investeres, og at folket skal ha mulighet til å påvirke forvaltningen. Gjennom bl.a. rapporten *Dirty and dangerous*, klarte Greenpeace, Urgewald og FIVH å skape en forståelse av hva et kullselskap er, og hvordan gode uttrekkskriterier for fondet kunne se ut. Organisasjonene satt også søkelys på hvor uetiske investeringene i kull er, og den økonomiske risikoen som følger med disse investeringene. Til slutt fremhevet de ulike fordeler kriteriet kunne føre til, deriblant lavere risiko, redusert medvirkning til uetiske handlinger, og mulige indirekte effekter på internasjonale forhold.

Dette viser bl.a. at beslutningstakere blir mer tilbøyelige til å iverksette tiltak, som å etablere et Kullkriterium for forvaltningen av Oljefondet, dersom sosiale bevegelser klarer å skape press om økt risiko for negativ omtale, eller ved å vise at beslutningen vil medføre at aktøren kan ivareta etiske motiver, eller skape økonomiske muligheter, som beskrevet av Bansal og Roth (2000, s. 718).

6.4. EMPIRISK TIDSLINJE KOBLET TIL ANALYTISK RAMMEVERK

2004 Oljefondets markedsverdi overskrider 1000 mrd. kroner	- Drar nytte av den politiske mulighetsstrukturen til å rette oppmerksomhet mot fondets investeringer
2006 (jun) Changemaker «vasker» Finansdepartementet for «skitne» investeringer (Skaar og Mikalsen, 2006). Videre tiltak i 2006-2007:	- Frammer Oljefondets investeringer i fossil energi som dobbel klimasynd - Mobiliserte støtte og oppslutting, skapte mye oppmerksomhet
Underskriftskampanje der de «fordelte» SPU 1000 mrd. med 300 000 til hver nordmann.	- Frammer Oljefondet som nordmenns egne sparepenger
Vekkerklokkeaksjon for å symbolisere en Klimaalarm.	- Frammer en tidspresstet krisesituasjon, der politikerne måtte handle NÅ!
Stilte spørsmål ved førpremierer av Al Gores film.	- Dro nytte av den utenforliggende hendelsen av at Al Gore var i Norge
Fikk hjelp av Zero til å sammenfatte en liste over selskaper SPU burde investere i fremfor fossil-selskaper	- Mobiliserte ressurser i form av et samarbeid med andre org, og deres fagkompetanse
Samarbeidet om å fasilitere ungdommenes klimaforlik.	- Mobiliserte ressurser i form av et samarbeid med Natur og Ungdom og ungdomspartiene for å skape større oppslutning og gjennomslagskraft
Drev lobbyvirksomhet og hadde møter med Stortingsrepresentanter og Statsråder	- Dro nytte av politiske mulighetsstrukturer til å mobilisere kontakt med politikerne.
2013 (2. jun) Rapporten «Nest eggs in a fragile basket. Why Norway's oil fund should divest from fossil fuels» gis ut av Zero.	- Frammer Norges investeringer i fossil energi som dobbelteksponering - Frammer aksjer i fossil energi som økt finansiell risiko (siden etterspørselstoppen etter fossil energi vil trolig nås innen 2020) - Frammer nedsalg som fornuftig (siden fondet har uendelig tidshorisont, og en plikt til å sikre velferden til fremtidige generasjoner nordmenn)
2002-2013 Ideelle org. jobbet med SPU investeringer, og vektla at etikk,	- Mobiliserte ressurser, bl.a. i form av å bygge opp fagkunnskap om etisk forvaltning og klimafinans.

klima og miljø burde tas inn i investeringsstrategien	
<u>2013</u> Divestment-kampanje med Bill McKibben og 350.org satt investeringer i kull på dagsorden	- Dro nytte av den utenforliggende hendelsen av at det var en økende forståelse for at kull var på vei ut.
<u>2013 (sep)</u> Møte mellom Barack Obama og de nordiske statsministrene påvirket AP til å ønske å innføre et kullkriterium for SPU	- Dro nytte av politiske mulighetsstrukturer i form av endringen av det politiske bildet ved at det for første gang var mulig å få flertall for et kullkriterium.
<u>2013 (6. nov)</u> Representantforslag 6 S (2013-2014) Fase ut investeringer i all fossil energi	- Politisk mulighetsstruktur til å få oppmerksomhet rundt sine synspunkter
<u>2013 (19. des)</u> Representantforslag 16 S (2013-2014) Utrede SPUs investeringer i kullselskaper.	- Politisk mulighetsstruktur til å få oppmerksomhet rundt sine synspunkter
<u>2014 (4. april)</u> Finansdepartementet nedsatte en ekspertgruppe for vurdering av SPUs investeringer i kull- og petroleumsselskaper	- Storting og FD ivaretar interessenter ved å gjøre informasjon tilgjengelig i henhold til åpenhet.
<u>2014 (vår)</u> Greenpeace, FIVH og Urgewald begynner å skrive en mot-rapport til Ekspertutredningen	- Mobiliserte ytterligere ressurser med utgangspunkt i eksisterende ressurser, i form av at Greenpeace og FIVH kunne etablere et samarbeid, og komme i kontakt med Urgewald for å skrive en rapport
<u>2014 (vår)</u> Alliansen mellom FIVH, Greenpeace og WWF formes	- Mobiliserte ytterligere ressurser ved hjelp av eksisterende ressurser, i form av samarbeid og synergi - Frammer bredden i alliansen
<u>2014 (nov)</u> KLP selger seg ut av gruve- og kraftselskaper som får 50% eller mer av inntektene sine fra kull.	- Dro nytte av en utenforliggende hendelse, og framer kulluttrekk som gjennomførbart innenfor et økonomisk mandat
<u>2014 (nov)</u> Urgewald, FIVH og Greenpeace publiserer rapporten «Dirty and dangerous».	- Frammer en løsning på eksponeringen mot kull (forslagene til kullkriterier) - Frammer investeringer i kull som økt klimarisiko - Frammer kull som uetisk/ etisk forkastelig - Mobiliserte ressurser i form av samhandling med opposisjonen på Stortinget som trengte hjelp til å finne gode og velinformerte uttrekkskriterier
<u>2014 (3. des)</u> Ekspertutredning om SPUs investeringer i kull og petroleumsselskaper publiseres	- Politisk mulighetsstruktur som åpner for at ideelle org. kan komme med innspill
<u>2014 (4. des)</u> Representantforslag 8: 42 S (2014-2015) om å trekke SPU ut av kullselskaper	- Skapte en politisk mulighetsstruktur for de ideelle org. til å fremme, og få gjennomslag for sine synspunkter
<u>2015 (6. feb)</u> Frist for å gi høringssvar på ekspertutredningen	- Forvalterne av fondet engasjerte interessentene ved å invitere til å dele innspill i en institusjonalisert form for engasjement

	- De ideelle org. dro nytte av engasjeringen for å fremme sine synspunkter
<u>2015 (vinter - vår)</u> WWF, Greenpeace og FIVH lanserer en global kampanje for at SPU skal ut av kull og gjennomfører følgende:	- Samlet bidrar tiltakene til å jobbe opp, og vinkle/frame kulluttrekk som en viktig sak, og skaper momenta
Underskriftskampanje med over 50.000 underskrifter som leveres til stortingspolitikerne	- Bidro til å vise bredden i alliansen, og mobiliserte engasjement og oppslutning blant Norges befolkning
Peoples Affected Week, debatter, demonstrasjoner, osv.	- Frammer SPUs investeringer i kull som uetiske, og at de medfører skade på mennesker liv, helse, leveområder og ressurstilgang. En krenkelse av grunnleggende rettigheter for alle mennesker
Mediaoppmerksomhet og nyhets saker i og utenfor Norge	- Ved å benytte eksisterende ressurser i form av etablert kontakt med media og etablerte internasjonale forbindelser, kunne de ideelle org. legge ytterligere press på politikerne - Hjelp til å frame det norske vedtaket som betydningsfullt for resten av verden
Drev lobbyvirksomhet og hadde møter med Stortingspolitikere, Statsråder, Stortingskomiteer, Partigrupper osv.	- Dro nytte av politiske mulighetsstrukturer til å mobilisere kontakt med politikerne.
<u>2015 (mai)</u> Offentlig høring på Stortinget om forvaltningen av SPU	- Stortinget engasjerte interessentene ved å invitere til å dele innspill i en institusjonalisert form for engasjement - De ideelle org. dro nytte av engasjeringen for å fremme sine synspunkter
Representant fra World Coal Assosiation deltar på høring for å be SPU om å forbli i sektoren.	- Dro nytte av utenforliggende hendelse og framer kulluttrekk som så effektivt at WCA bruker tid på å reise til Norge og delta på høring
<u>2015 (mai)</u> Urgewald, FIVH og Greenpeace publiserer rapporten «Still dirty, still dangerous» (Tollefsen, 2015)	- Frammer viktigheten av at investorer må bidra for å redusere den globale oppvarmingen - Frammer en påbegynt nedbygging av kull ved at nye prosjekter ble avvist rundt i verden - Frammer en økende motstand mot kull i den norske befolkningen - Frammer kulluttrekk som Norges mulighet til å lede verden ut av kull
<u>2015</u> Kull- og klima-kriteriene blir vedtatt ved Stortingets behandling av Fondsmeldingen for 2014.	- Skapte en mulighetsstruktur for ideelle org. i og utenfor Norge til å spre budskapet om at verdens største statlige investeringsfond trakk seg ut av kull - Frammer at kull ikke lenger sees som en del av fremtidens energimarked - Frammer at SPUs klimarisiko er redusert - Frammer uttrekket som økonomisk lønnsomt

Figur 6.1: Tidslinje over de mest sentrale hendelsene under de ideelle organisasjonenes arbeid med å få vedtatt Kullkriteriet, kombinert med aspekter fra det analytiske rammeverket idslinje med analytisk rammeverk.

6.5. ANALYSE AV DE IDEELLE ORGANISASJONENES TILTAK

6.5.1. INTRO

Jeg vil strukturere denne analysen ved å kategorisere hendelsene i tidslinjen fra forrige del i 5 kategorier. Kategoriene vil inneholde de ulike tiltakene de ideelle organisasjonene jobbet med under påvirkningsarbeidet, og vil bli analysert en og en nedenfor. Kategoriene er: (1) hendelser utenfor organisasjonenes kontroll, (2) tiltak for å skape oppmerksomhet, (3) tiltak for å forsterke oppmerksomheten og vise oppslutning og støtte, (4) tiltak for å komme i kontakt med, og samhandle direkte med Stortingspolitikere, og (5) tiltak for å øke den faglige kunnskapen og forståelsen for saken. Det er viktig å bemerke at ikke alle hendelsene i tidslinjen vil bli gjennomgått, i tillegg til at noen aspekter av det analytiske rammeverket vil komme tydeligere til syne ved noen av hendelsene enn andre, selv om de kan være like relevante for flere hendelser.

6.5.2. HENDELSER UTENFOR ORGANISASJONENES KONTROLL

I denne kategorien presenteres noen av hendelsene i tidslinjen som var utenfor de ideelle organisasjonenes kontroll, men som de kunne dra nytte av, og måtte forholde seg til. Den første av disse hendelsene er at **Oljefondets markedsverdi oversteg 1000 mrd. kroner** i 2004. Som nevnt fikk dette Changemaker til å ønske å jobbe med Oljefondet i 2006 som følge av at de ble bevisste på at det ikke fantes noen klimarelaterte kriterier for hvordan pengene i fondet skulle investeres. Denne milepelen kan derfor sees som en politisk mulighetsstruktur som organisasjonen dro nytte av for å skape oppmerksomhet rundt den doble klimaurettferdigheten knyttet til fondet, der Norge tjente penger på å produsere olje og gass, og samtidig investerte overskuddet i mer forurensende fossil energi (intervju 1).

Changemaker dro også nytte av den utenforliggende hendelsen av at **Al Gore var i Norge** og hadde førpremiere for sin kinofilm «An inconvenient truth». Ved å stille et spørsmål til Al Gore foran publikumet som bestod av Stortingspolitikere, Statsråder, ideelle organisasjoner, og andre aktører som kunne ta en aktiv rolle i å løse klimakrisen, klarte organisasjonen å vinkle Oljefondets investeringer i fossil energi som en medvirkende årsak til klima-

problemene som hadde blitt formidlet i Al Gore's film. Denne vinklingen ble i tillegg styrket da Al Gore året etter ble tildelt Nobels fredspris for sin innsats for å stanse klimakrisen.

Informanten fra WWF trakk frem den internasjonale «**divestment-kampanjen**» med Bill McKibben og 350.org i spissen som deres viktigste mulighetsvindu (intervju 3). Denne utenforliggende hendelsen inspirerte organisasjonen til å jobbe med påvirkning av finansstrømmer, og overbeviste dem om at dette var et område der de som norske miljøvernorganisasjoner virkelig kunne utgjøre en forskjell. Informanten trakk også frem at NBIM selv hadde begynt å vie oppmerksomhet til klimarisiko, og at dette var noe de kunne bygge videre på, så de oppfattet at kull til en viss grad allerede var på vei ut (intervju 3). Det samme sa informanten fra FIVH, og understreket at det er en treghet i systemet som gjør at prosessene opp mot en så drastisk endring i investeringsstrategien tar tid:

«[...] hvis du snakker med investorer så tror jeg nok at de vil si at kull nådde sitt peak en del år tidligere, og at kanskje hvis man så litt fremover i glasskulen, så ville mange skjønne at kull var på vei ut som børsnotert aksje.» - (intervju 5)

Den internasjonale kampanjen og den voksende bevisstheten knyttet til de økonomiske utfordringene knyttet til kull, var en utenforliggende faktor som organisasjonene kunne dra nytte av for å skape kontekst for, og momenta rundt et mulig kulluttrekk, og kan derved ha bidratt til å vinkle SPUs investeringer i kull som en dårlig økonomisk investering, og på den andre siden kulluttrekk som en god økonomisk mulighet.

Videre fremhevet informanten fra Greenpeace Regjeringsskiftet kombinert med **Obamas møte med de nordiske statsministrene** som de viktigste mulighetsvinduene som avgjorde når de satte i gang påvirkningsarbeidet. Ifølge informanten førte dette møtet til at AP tok til orde for at Oljefondet burde trekkes ut av kull, og skapte for første gang håp om at man kunne oppnå flertall på Stortinget for å vedta et slikt kriterium (intervju 2). Dette skapte dermed en ny politisk mulighetsstruktur som de ideelle organisasjonene kunne dra nytte av for å løfte saken og sitt ønske om at Oljefondet skulle begynne å trekkes ut av fossil energi. De var tydelige på at de måtte utnytte muligheten, og fant fort ut at de måtte definere hva kull er, finne frem til gode definisjoner for hva som ville være tilstrekkelig eller ubetydelige

kriterier, og kartlegge hva et kulluttrekk fra SPU faktisk ville medføre (intervju 2). I denne forbindelse, fremhevet informanten fra Stortinget at organisasjonene var flinke til å løfte frem, og heie på politikerne etter hvert som de tok til orde for et kulluttrekk (intervju 7), som fremhever viktigheten for organisasjonene til å ta hensyn til beslutningstakernes gode rykte, da det vil gjøre dem mer tilbøyelige til å støtte saken (Isike og Ajeh, 2017, s. 50-51).

Som det kommer frem i det analytiske rammeverket, må forvalterne av SPU sørge for at interessentene får tilstrekkelig informasjon til å kunne delta på en meningsfull måte, ved engasjering av interessenter (Jeffery, 2009, s. 12). Et eksempel på dette fra empirien er at offentlige dokumenter er åpent tilgjengelige, slik at når **Finansdepartementet nedsatte ekspert-utvalget**, kunne organisasjonene se utredningens mandat og sammensetningen av utvalget, og dermed se at det konservative utvalget, og lite konkrete mandatet trolig ville medføre en utilstrekkelig rapport som ikke adresserer problemene med kull på en god måte, og dermed beslutte å skrive en egen rapport for motekspertise (intervju 2).

Nedsettingen av Ekspertutvalget, og åpenheten i prosessen skapte en politisk mulighetsstruktur, der Greenpeace og FIVH kunne ta del i å forme et godt beslutningsgrunnlag. Det kan også bemerkes at organisasjonene var godt etablerte, og hadde mobilisert ressurser som god forståelse av den politiske prosessen, slik at de visste at denne informasjonen ble gjort tilgjengelig, i tillegg til at de hadde kontakter med andre norske organisasjoner, og grunnlag for å komme i kontakt med utenlandske organisasjoner som Urgewald.

Fremleggelsen av Ekspertutredningen medførte en skriftlig høring i regi av

Finansdepartementet. Denne kan sees som enda en politisk mulighetsstruktur som organisasjonene kunne benytte til å fremme sine synspunkter. Høringen skapte også en mulighet for Finansdepartementet, som en av de ansvarlige for forvaltningen av SPU, til å faktisk høre på organisasjonenes innspill, og vurdere dem i henhold til god praksis ved engasjering av interessenter (Jeffery, 2009, s. 12). Dette kunne de gjøre ved utarbeidelsen av i Stortingsmelding 21 (2014-2015)) som beskrev forvaltningen av Oljefondet for 2014, og som skulle sammenfatte departementets anbefalinger forbundet med et mulig kullkriterium.

Høringen kan i tillegg sees som et til eksempel på at de ideelle organisasjonene får tilstrekkelig informasjon fra forvalterne av Oljefondet til å kunne delta på en meningsfull måte (Jeffery, 2009, s. 12). Dette følger av høringsnotatet med saksbeskrivelse og henvisninger til relevante dokumenter som ble sendt ut i forkant av høringen knyttet til ekspertutvalgets rapport (Finansdepartementet, 2014).

At **KLP innførte kullkriterier, og solgte seg ut av kull** var en utenforliggende hendelse de ideelle organisasjonene dro nytte av. KLPs, og andre investorers uttrekk, gjorde det mulig for de ideelle organisasjonene å styrke forståelsen av at kull var en dårlig investering, ved at de kunne vise til at et kulluttrekk var gjennomførbart innenfor det økonomiske mandatet til forsikrings- og pensjonsselskaper, og at det derfor ville være mulig for SPU. De fremhevet i tillegg at det var liten sjanse for å tape penger på uttrekk, men stort potensiale for å bedre klimaet. Og ved å vise at uttrekket var økonomisk forsvarlig og gjennomførbart, understreket de at det like fullt er et etisk valg for Stortingspolitikere å forbli investert i kull, som å vedta et Kullkriterium for utelukkelse. Overfor aktørene som mente SPU ikke skulle brukes som et utenrikspolitisk virkemiddel, fremhevet organisasjonene i tillegg at det er ikke bare politikk om du velger å gjøre noe, men også om du velger å ikke gjøre det (intervju 3).

At **kullkriteriet ble vedtatt** er den siste hendelsen som blir beskrevet i denne kategorien. Denne beslutningen medførte enda en politisk mulighetsstruktur der organisasjonene, ved hjelp av sine internasjonale nettverk, kunne bidra til å spre Kullkriteriet til resten av verden, og jobbe for at dette skulle implementeres som en internasjonal standard. En måte de gjorde dette på, var å tilrettelegge for at Stortingspolitikere kunne reise rundt i verden og fortelle om kullkriteriet, og dermed påvirke statsledere i andre land til å satse sin videre energiutbygging på fornybare kilder. Dette ble fremhevet av informanten fra Stortinget som en spesielt viktig del av påvirkningsarbeidet, fordi det lot politikerne få vise frem, og ta litt av æren for det usynlige arbeidet de hadde jobbet med på kontoret over mange måneder, og beskrev at:

«[...] arbeidet med divest-kampanjen det beste eksempelet på noen som virkelig forsto det politiske utgangspunktet og litt av den politiske hverdagen.» - (intervju 7)

Dette er også et eksempel på at organisasjonene spilte på politikernes ønske om å ivareta et godt rykte, i henhold til Bansal og Roth (2000, s. 718) og Isike og Ajeh (2017, s. 50-51). I tillegg tyder det på at samhandlingen medførte økt politisk styrke for Stortingspolitikerne som ble gitt denne muligheten, som henger sammen med Henisz m.fl. (2014, s. 1727) sine argumenter for hvorfor aktører bør involvere sine interessenter.

En annen viktig del av å engasjere interessenter, er ifølge Jeffery (2009, s. 12) å informere interessentene om deres deltakelse faktisk påvirket beslutningene. Et eksempel fra empirien på dette er at informanten fra WWF fikk beskjed fra politikerne om at organisasjonene hadde flyttet grensen, og fått innført så strenge kriterier for kull som var mulig på det tidspunktet (intervju 3). Dette tyder på at det er en kontinuerlig forbindelse mellom politikerne og organisasjonene som gjør det naturlig å komme med slike tilbakemeldinger.

6.5.3. SKAPE OPPMERKSOMHET

Denne neste kategorien inneholder tiltak de ideelle organisasjonene iverksatte med mål om å sette sakene sine på dagsorden, og skape stor oppmerksomhet blant både politikere og befolkningen. Tiltakene kan beskrives som utøvelse av «privat politikk» (Hiatt m.fl., 2015, s. 1769), der organisasjonene jobber direkte mot Stortingspolitikerne for å påvirke dem ved å sette søkelys på problemer i deres virksomhet, som investeringene i kull er et eksempel på.

Informanten fra Changemaker beskrev f.eks. at selv om deres med kampanjen for å «**vaske Finansdepartementet**», ikke medførte noen konkret løsning på kullproblemet, klarte de å sette temaet på dagsordenen, oppnådde stor oppmerksomhet rundt saken, de skapte en forståelse blant folk, media og politikere om at Norges dobbelteksponeering mot fossil energi var problematisk og at det var noe Norge var nødt til å ta ansvar for (intervju 1). Dette understreker viktigheten av at de sosiale bevegelsene klarer å kombinere ulike former for påvirkningsstrategier som beskrevet i det analytiske rammeverket, og henger tett sammen med Howard-Grenville (2007, s. 562-563) sin beskrivelse av nødvendige forutsetninger hos «issue sellers». Som beskrevet her, klarte Changemaker å skape stor oppmerksomhet, dra nytte av politiske mulighetsstrukturer og vinkle uttrekk av fossile energikilder som en mulig løsning på den doble klimasynden. Men som følge av bl.a. utenforliggende faktorer som at samfunnet ikke var klart for en slik endring, i tillegg til at organisasjonen hadde en noe

reduisert forståelse for de politiske prosessene, i liten grad hadde tilgang på og evne til å mobilisere fagkunnskap og konkrete løsninger som NBIM enkelt implementere for forvaltningen, ble det ikke vedtatt noen kriterier for utelukkelse av fossil energi på det tidspunktet.

Vinteren 2014-2015, trolig ved fremleggelsen av rapporten *Dirty and Dangerous*, arrangerte flere av de ideelle organisasjonene «**Peoples affected week**», som bl.a. bestod av seminarer, debatter, møter, i tillegg til andre tiltak og hendelser. Målet med arrangementet var å skape oppmerksomhet rundt Oljefondets investeringer i kull, og de katastrofale konsekvensene det medførte for mennesker rundt i verden, og de vinklet Oljefondets investeringer i kull som noe uetisk som bidro til å skade menneskers liv, helse, livsgrunnlag, ressurstilgang og grunnleggende menneskerettigheter. For å kunne gjennomføre et slikt arrangement var organisasjonene avhengige av å mobilisere en lang rekke ressurser, inkludert synergi seg imellom, samarbeid med internasjonale organisasjoner, og økonomisk støtte fra donasjoner fra stiftelser og innsamlingsaksjoner.

Det siste punktet Jeffery (2009, s. 12) understreker at aktører må gjøre ved engasjering av interessenter, er å informere dem om hvorvidt deres deltakelse påvirket beslutningene. Et eksempel på dette fra empirien er at NBIM var åpne om at de valgte å selge seg ut av selskaper som drev med «Mountain top removal» som følge av organisasjonenes arbeid med å belyse disse prosessene under «Peoples affected week», og gjennom rapporten *Dirty and dangerous*. At banken valgte å ta et så tydelig standpunkt om denne formen for virksomhet, begrunnet uttrekket med økonomiske argumenter i mangel av klimarelaterte, og at de gjorde det før Stortinget skulle behandle forslaget om Kullkriteriet (intervju 5), viser tydelig at de (som en ansvarlig part i forvaltningen av fondet) vurderte organisasjonenes innspill.

Et annet slikt tiltak de ideelle organisasjonene gjennomførte for å skape oppmerksomhet rundt de mulige positive følgene av et kullkriterium, var å arrangere en **demonstrasjon foran Stortinget**. Demonstrasjonen som ble avholdt kort tid før Stortingets behandling av saken, skulle legge et ekstra press på politikerne ved å vise den store oppslutningen for kriteriet i den norske befolkningen. På demonstrasjonen hadde de fleste arrangørene på seg bunad som et symbolsk virkemiddel, og de overleverte en trillebår med kull til Stortingpolitikerne

for å symbolisere hva fondet burde trekkes ut av (intervju 5). Informanten fra WWF fremhevet demonstrasjoner sammen med underskriftkampanjer, som de viktigste strategiene for å skape og fremheve oppslutning i befolkningen (intervju 3).

6.5.4. FORSTERKE OPPMERKSOMHETEN OG VISE OPPSLUTNING

Som beskrevet i empirien, **arrangerte Changemaker en underskrifts-kampanje** for å mobilisere støtte blant befolkningen, og vise politikerne at det var stor oppslutning om saken. Dette var et viktig bidrag for å skape en sterkere eierskapsfølelse til fondet, og en økt forståelse av at pengene i Oljefondet var nordmenns egne sparepenger, som vi både burde kunne påvirke forvaltningen av, og være nødt til å ta ansvar for etikken rundt. I løpet av kampanjen samlet de inn ca. 55 000 underskrifter, ved hjelp av innsats fra frivillige som bl.a. reiste rundt i nærområdene til lokallagene, og stilte opp på konfirmasjons- og speiderleir (intervju 1). Informanten påpekte i tillegg at kampanjen ble gjennomført før sosiale mediers tid, og at så mange fysisk innsamlede underskrifter er et vanvittig høyt antall. Ved å vinkle hver underskrift som 300 000 kr, altså hver nordmanns andel av fondet om det skulle bli fordelt, og summere alle underskriftene, argumenterte organisasjonen for at ca. 16,5 mrd. kroner av fondets investeringer burde trekkes ut av fossil energi, og investeres i bedrifter som bidro til å løse klimakrisen (intervju 1). Informanten beskrev videre at:

«[...] vi var opptatt av aksjoner og stunt, og å få oppmerksomhet rundt det vi gjorde. Så når vi overleverte underskriftene leide vi inn en vindmaskin som man bruker på en scene, slik at pengesedlene skulle flagre forbi Kristin Halvorsen når hun fikk de. Men det regnet den dagen, så alt ble som en pappmasje, og ble skikkelig mislykket. Men vi hadde også samlet pengesedlene i tre fulle stresskofferter som vi overleverte, og vi fikk jo mye oppmerksomhet i media rundt dette. Vi holdt liksom liv i debatten.» (intervju 1).

Som nevnt fremhevet informanten fra WWF underskriftkampanjer og demonstrasjoner som de viktigste strategiene for å skape og fremheve oppslutning i befolkningen (intervju 3). Selv om det trolig ikke er det viktigste enkeltstående virkemiddelet i et påvirkningsarbeid, er det en av mange viktige brikker som til sammen skaper en forståelse, oppslutning og momenta rundt en sak (intervju 3). **Underskriftkampanjen til WWF, FIVH og Greenpeace** kan altså

forstås som et tiltak for å skape og vise oppslutningen i befolkningen, for å legge ytterligere press på Stortingspolitikere til å ivareta de ideelle organisasjonenes interesser.

Videre kunne de ideelle organisasjonene mobilisere hjelp til å forsterke oppmerksomheten rundt saken, ved at de hadde etablerte forhold med **norsk presse**. Et eksempel fra denne saken, var at en del aviser, bl.a. Dagbladet publiserte flere avsløringer om hvordan norske pensjonsfondpenger var investert i kullvirksomhet rundt i verden. Disse avsløringene som ble publisert med jevne mellomrom, gjorde det systematisk ubehagelig for den norske befolkningen å ha disse investeringene, som bidro til å skape ytterligere press på Stortingspolitikere som tross alt hadde myndighet til å skape en endring (intervju 2).

Dette kan derfor også sees som et tiltak for å utfordre politikernes rykte, som Bansal og Roth (2000, s. 718) har beskrevet som en av de viktigste motivatorene for beslutningstakere til å ivareta interessentenes ønsker. Ifølge Isike og Ajeh's (2017, s. 50-51) begrunnelser for at det er viktig å engasjere en organisasjons interessenter for å ivareta dens rykte, kan det tenkes at den store oppmerksomheten rundt saken, mobilisert gjennom bl.a. demonstrasjoner, underskriftskampanjer og presseoppslag, gjorde politikere mer villige til å vedta kriteriet fordi det kunne bidra til (1) å opprettholde troverdighet til det de ønsket å kommunisere, (2) at de enkelte Stortingspolitikere er stolte av å være en del av Stortinget, i tillegg til at alle partipolitiske medlemmer er stolte av partiene sine, (3) at pressen ville være mer tilbøyelig til å rapportere positivt om politikeren og partiet i fremtiden, og (4) å påvirke de ideelle organisasjonene til å i større grad jobbe med, og ikke mot politikeren. Dette er svært sannsynlig da alle disse tingene ville bidra til en femte grunn, nemlig (5) å gjøre Norges befolkning mer tilbøyelige til å stemme på politikerens parti ved neste valg. Dette kan altså bety at de ideelle organisasjonene kan og bør dra nytte av politikernes ønske om et godt rykte, ved å appellere til dem med lovnader om fremsnakk og god samarbeidsvilje.

Internasjonale samarbeid og medieoppmerksomhet, er også ressurser organisasjonene har mobilisert og dratt nytte av i arbeidet med denne saken. Informantene fra Greenpeace og WWF har bl.a. beskrevet at mens FIVH hadde det største ansvaret for å mobilisere oppslutning i Norge, bidro de med å skape internasjonal medieinteresse ved hjelp av sine internasjonale nettverk (intervju 2), (intervju 3). Etter deres beskrivelser bidro dette til et

ytterligere press på de norske politikerne ved at det skapte en forståelse av at beslutningen kom til å påvirke finans- og kullsektorene i hele verden. Denne effekten ble understreket da beslutningen om å vedta Kullkriteriet ble en nyhetssak over hele verden, og ble publisert i en rekke internasjonale medier, i stor grad som følge av de norske organisasjonenes samarbeid med organisasjoner i andre land, som bidro til å bringe dette til mediene.

Et annet viktig aspekt av organisasjonenes arbeid med å frame Kullkriteriet, var derfor de indirekte fordelene den norske beslutningen kunne medføre, ved å påvirke andre investorer til å følge etter med tilsvarende kriterier og tiltak. Organisasjonene talte derfor for at åpne og offentlig begrunnede kulluttrekk fra SPU kunne hjelpe andre investorer som ikke hadde tilsvarende ressurser og kompetanse til å fatte velbegrunnede uttrekk. I tillegg la de vekt på at Norge ved å innføre Kullkriteriet kunne sende signaler til resten av verden, om at kull ikke lenger hadde en plass i fremtidens energimarked, og at dette kunne svekke kapitaltilgangen, og medføre en akselerasjon av nedbyggingen av kullvirksomhet. Overordnet kan man si at de gjennom disse argumentene vinklet Kullkriteriet som en mulighet for Norge til å bidra til at verden når klimamålene. For å få til dette, og dermed løfte saken til et høyere nivå der den norske beslutningen kunne medføre konsekvenser for klimafokuserte investeringsstrategier over hele verden, var de norske organisasjonene avhengige av samarbeid og kontakter med internasjonale medier og organisasjoner.

Informanten fra Stortinget fremhevet i tillegg viktigheten av at den tyske organisasjonen Urgewald prioriterte all sin tid på denne prosessen i Norge, og at det gjorde politikerne mer motivert til å vedta kriteriet fordi det viste at beslutningen ville ha stor betydning (intervju 7). Ved hjelp av en rekke faktorer basert på organisasjonenes evne til å mobilisere nettverk og kontakter med aktører rundt i verden, klarte organisasjonene dermed å frame kriteriet som en mulighet til å styrke Norges posisjon som en ansvarlig og etisk klimaforkjemper. Dette kan sees som et bevis på Bansal og Roth (2000, s. 718) sin beskrivelse av at beslutningstakere blir mer villige til å ivareta interessentenes ønsker derom det lar dem ivareta etiske motiver. I denne sammenhengen rettet de også søkelyset mot fremstillingen av Oljefondets etiske retningslinjer som en «global gullstandard», og understreket at fondet ikke lenger var verdig denne betegnelsen, men at et kullkriterium kunne bidra til å gjeninnta rollen, som også kan sies å spille på politikernes ønske om å ivareta sitt rykte.

6.5.5. ØKE KUNNSKAP OG FORSTÅELSE

Gjennomrapporter som **Nest eggs in a fragile basket**, vinklet organisasjonene investeringer i kull som medvirkende faktorer til å øke «klumarisikoen» og beskrev hvorfor det ville være skadelig for fondet å forbli investert i kullsektoren. Informanten fra WWF beskrev f.eks. at det å jobbe med koblingen mellom klima- og miljøproblemene og hvordan SPU blir investert var viktig, «*ikke bare for å hindre at Norge bidrar til miljøskadelige investeringer, men også for å synliggjøre linken den andre veien, altså hvordan miljøskadelige investeringer også er dårlige investeringer for Norge.*» (intervju 3). I rapporten vises det til at kull allerede var på vei til å miste verdi, som ved at The Economist spådde at etterspørselstoppen for fossil energi trolig ville nås innen 2020, i tillegg til at det trekkes fram at investeringer i kull bryter med Kardinalregelen om forsiktige investeringer og medfører en lavere risikospredning for fondet (Drennen, 2013, s. 3). Dette ble i tillegg bekreftet av Hoel og Holden (2014) som beskrev at fondets olje- og gass-investeringer øker den økonomiske risikoen.

Mobiliseringen av ressurser bidro også til at organisasjonene kunne gå sammen, og jobbe i fellesskap for det samme målet, og dermed skrive rapporten «**Dirty and dangerous**». Ved å etablere et samarbeid mellom Greenpeace, FIVH og WWF, i tillegg til Urgewald, skapte organisasjonene en unik synergi som styrket arbeidet ytterligere. Disse organisasjonene, spesielt FIVH og Greenpeace, hadde jevnlig møter der de diskuterte strategier og planla arbeidet. Som følge av Urgewalds unike fagkompetanse på kull, ble FIVH og Greenpeace opprettholdt som premissleverandører, og ved å kombinere Urgewalds kompetanse og ressurser for å analysere og kartlegge SPUs investeringer i kull, med FIVH og Greenpeace sin kompetanse på det norske politiske systemet, skrev de en rapport med tilstrekkelig motekspertise som styrket politikernes beslutningsgrunnlag. Ifølge informant 4 bidro den i tillegg til at debatten ble mer forståelig hvilket skapte økt oppslutning, og beskrev at:

«[...] *det å spille opp [befolkningens eierskap til fondet], og få med folk har vært helt avgjørende fordi det nettopp er stortingspolitikere som er orientert ut mot befolkningen som skal legge disse føringene.*» - (intervju 4).

I tillegg til å utvide beslutningsgrunnlaget, og øke forståelsen av saken i befolkningen, klarte organisasjonene gjennom rapporten å skape en enighet om hva et kullselskap er (intervju 2).

Informanten fra Greenpeace mener at de ved å formulere tydelige uttrekkskriterier som NBIM enkelt kunne operasjonalisere, gjorde at det ble mulig for politikerne å vedta uttrekk (intervju 2). Dette vises av at kriteriet raskt medførte at 69 kullselskaper ble solgt ut av fondet (Norman og Schücking, 2018, s. 3). De viste altså hvor enkelt det kunne være for SPU å selge seg ut av kull, og understreket at fondet hadde de beste forutsetningene i verden for å få det til, som igjen gjorde det ekstra pinlig for Norge å forbli investert i kull.

Noe av det som ifølge (Bansal og Roth, 2000, s. 718) er viktig når en interessent ønsker å overbevise beslutningstakere, er å skape en oppfatning om at beslutningstakeren kan ivareta visse etiske motiver ved å fatte beslutninger i henhold til interessentenes ønsker. Derfor var det viktig at de ideelle organisasjonene vektla etiske hensyn i påvirkningsarbeidet, som de bl.a. gjorde ved hjelp av denne rapporten. I rapporten viste de til ulike historier fra kullvirksomhet rundt i verden, og fremhevet den doble klimaurettferdigheten. De fikk også frem at Oljefondet var verdens 8. største eier av kullvirksomhet, som følge av at fondet pga. størrelsen, og ved å være indeksinvestert og fordelt på alle sektorer inkludert kull, hadde store investeringer i disse sektorene, og de framet på denne måten investeringene i kull som uetisk og svært skadelig for både dyr, mennesker, natur og klima (Schücking, 2014)

Eksempler rapporten viste til var at Norge via Oljefondet medvirket til en rekke ulike uetiske handlinger som skade på dyreliv og biologisk mangfold med tigere som stod i fare for å bli utryddet (Schücking, 2014, s. 23-24), skade på natur i form av Mountain Top Removal (2014, s. 32-37), og skade på menneskers liv og helse med beskrivelser av «Zombieland» (2014, s. 16) og «Hell on earth» (2014, s. 22), i tillegg til de høye tallene på kullrelaterte dødsulykker (2014, s. 16), og premature dødsfall forårsaket av luftforurensning (2014, s. 20).

«Rising surface temperatures, and toxic byproducts in groundwater and soil, have turned the densely populated Jharia coal fields into vast wastelands. [...] and in many places the ground is so hot it melts the soles of your shoes.» (Schücking, 2014, s. 22).

Som en forsterkning av forståelsen av kull som uetisk, brukte organisasjonene rapporten til å fremme deres foreslåtte Kullkriterium som en god løsning for at Norge ikke lenger skulle medvirke til uetiske handlinger. De formidlet altså at Norge ved å trekke SPU ut av kull, ville

reducere omfanget av sin medvirkning til å skade undertrykte og fattige menneskers liv, helse og grunnleggende rettigheter, i tillegg til skade på natur, dyr, biologisk mangfold, naturressurser og klima. Et viktig argument for at Ekspertutvalget ikke anbefale å innføre et produktbasert kullkriterium for SPU, var at uttreksmekanismen kun er ment til å hindre Norges medvirkning, men ikke å faktisk stanse de uetiske forholdene fra å skje (St. meld. 20 (2008-2009)), (Skancke et al., 2014). Det var derfor viktig for de ideelle organisasjonene å fremheve at kullkriteiet kunne medføre reell endring for disse gruppene, og ikke bare at eierskapet gikk fra en investor til en annen.

I forbindelse med rapporten var organisasjonene i tillegg opptatt av å knytte investeringene i kull til mandatet for forvaltningen. F.eks. er fondet forpliktet til å ivareta langsiktig avkastning på veiene av fremtidige generasjoner nordmenn, og organisasjonene vinklet Kullkriteriet som en mulig løsning på den økte klimarisikoen ved å vise at uttrekk ikke ville være økonomisk skadelig, heller tvert imot. Dette viste de ved å understreke at det ikke var noen fremtredende krefter som argumenterte for at et kulluttrekk ville være økonomisk skadelig, ikke en gang ekspertutredningen (Jensen og Skedsmo, 2015), (Gulowsen, 2015). Dette henger deretter sammen med at Norges befolkning i dag har et ansvar for å stanse forurensning og unngå irreversibel global oppvarming og medfølgende skader på klima og miljø, da det vil skape utfordringer for fremtidige generasjoner nordmenn, i tillegg til at fondet er forpliktet til å ivareta grunnleggende rettigheter for alle mennesker i verden. Dette kan tenkes å gå på bekostning av avkastningen for kommende generasjoner nordmenn, men de kan også sees som sammenfallende.

Gjennom rapporten og de andre tiltakene i arbeidet, har organisasjonene argumentert for at Stortinget burde vedta Kullkriteriet fordi det både gjør det mulig å ivareta grunnleggende rettigheter for hele verdens befolkning, og i tillegg vil bidra til økt avkastning for fremtidige generasjoner nordmenn. Dette kan sees som at organisasjonene har vinklet Kullkriteriet som løsningen på en pakke av problemer (Elzen m.fl., 2011, s. 265), og siden de fikk gjennomslag, kan det tyde på at dette er et godt virkemiddel når man ønsker å få gjennomslag for en sak. I tillegg bygger denne pakken både på økonomiske muligheter og etiske motiver, så når ideelle organisasjoner legger press på politikerne for å ivareta disse hensynene, ser det ut til

at de oppfyller alle anbefalingene fra Bansal og Roth (2000, s. 718) som er fremhevet i det analytiske rammeverket.

Å innføre Kullkriteriet, og dermed vedta store endringer for investeringsstrategien til fondet som bidrar til mer bærekraftige løsninger kan sees som en bærekraftinnovasjon i henhold til Watson m.fl. (2018, s. 254-255). De fremholder i tillegg at samhandling med interessenter er spesielt viktige i denne typen endringer, fordi det kan gi beslutningstakerne tilgang på ekspertise som gjør det mulig å løse komplekse problemer. Dirty and Dangerous-rapporten viser at organisasjonene bidro med nettopp dette.

Denne rapporten er også et eksempel på at Stortingspolitikere ivaretok sitt ansvar for å faktisk vurdere interessentenes bidrag (Jeffery, 2009, s. 12). Som nevnt beskrev informanten fra Stortinget at kriteriet nok ikke ville blitt vedtatt om det ikke var for denne rapporten (intervju 7). Som følge av at denne rapporten la grunnlaget for Stortingets behandling av saken, og påvirket deres beslutning, kan man nok trygt si at de ideelle organisasjonenes bidrag ble vurdert. I denne sammenhengen bør det merkes at forslaget til kullkriterier som ble presentert i denne rapporten, omfattet flere spesifiseringer som Stortinget ikke vedtok i 2015. Dette medførte at fondet forble investert i noen av verdens største kullproduserende selskaper, men og tilleggskriteriene hadde blitt vedtatt, kunne nedsalget omfattet ytterligere 7 kullselskaper og 48 mrd. kroner ut av kull (2018, s. 10). Dette understreker viktigheten av at organisasjonene fortsatte arbeidet med Kullkriteriet også etter at det ble vedtatt (intervju 7), (Norman and Schücking, 2018), for når de etiske retningslinjene ble oppdatert i 2019 ble noen av smutthullene fra det opprinnelige kriteriet ble tettet (FOR-2019-08-21-1088), hvilket også viser at organisasjonenes arbeid medfører resultater, men at de må forholde seg til tidsånden, og at samfunnet noen ganger trenger tid til å modnes.

Tendensene til at kull økonomisk sett var på vei ut, ble trukket frem i rapporten **Still dirty, still dangerous**. Der ble det vist til at det ble arrangert store protester mot kull, og at utbyggingsplaner innen kull-virksomhet ble avvist over store deler av verden (Schücking, 2015, s. 15). Som følge av dette og vissheten om at beslutningstakere blir mer tilbøyelige til å ivareta interessenters ønsker hvis disse ønskene kan medføre gode økonomiske muligheter (Bansal og Roth, 2000, s. 718), jobbet organisasjonene mye med å vinkle kullkriteriet som en

mulig løsning på de økonomiske problemene knyttet til kull og at det kunne bidra til å ivareta fondets mandat om «å sikre en ansvarlig og langsiktig forvaltning [...], slik at formuen kommer både dagens og fremtidige generasjoner til gode» (NBIM, 2020), og informanten fra Changemaker, KN og FIVH beskrev bl.a. at:

«[...] man skal ha veldig gjennomtenkt forhold til strategi og spesielt her nettopp fordi at formålet til oljefondet er høyest mulig avkastning innenfor moderat risiko. Det står som en sånn hellig enighet mellom alle partiene. Og hvis man vil ha gjennomslag må man kunne argumentere også delvis på de premissene. Også kan man si at man skal jo ikke nødvendigvis akseptere alle de premissene fullt og helt, og det er jo derfor man hele tiden har hatt den vektingen mellom de etiske argumentene på den ene siden og de økonomiske argumentene på den andre siden. Men at man er sterkere i det man både har etiske og økonomiske argumenter, det er det ingen tvil om [...] i alle fall når det kommer til klima og miljø. Man vil ikke se helt det samme på våpen f.eks. hvor etikken er så mye tydeligere enn den er på klima.» - (intervju 4).

Organisasjonene formidlet også at klimarisikoen for fondet henger tett sammen med langsiktig bærekraftig utvikling i verden, og at dette har størst påvirkning på fond som SPU som har en nesten uendelig tidshorison. Den lange horisonten gjør at fondet er avhengig av vekst og avkastning, ikke bare nå, men også om 5, 30 og 80 år. Dersom dagens selskaper står for klimagassutslipp som bidrar til irreversibel global oppvarming og forurensning som medfører alvorlige miljøskader og ødelegger naturressurser slik at det blir vanskelig eller umulig å skape verdier i fremtiden, vil Oljefondet totalt sett tape på det. Fondet er derfor avhengig av å stanse utslippene, forurensningen og den globale oppvarmingen for å ivareta den økonomiske avkastningen på sikt. Som en bekreftelse på dette, fremhevet informanten fra Stortinget at det er meningsløst å spare penger til fremtidige generasjoner, dersom jorda ikke er beboelig som følge av at dagens levemåte ikke er bærekraftig (intervju 7).

6.5.6. LOBBYVIRKSOMHET

Den siste formen for tiltak informantene fortalte om under intervjuene, var politisk aktivitet i form av å avholde møter med enkeltpolitikere, delta på Stortingsseminarer og møter med partigrupper og fagkomiteer på Stortinget, i tillegg til høringer. I tillegg til at dette kan

beskrives som politiske mulighetsstrukturer, og er ulike måter de ideelle organisasjonene kan komme i kontakt med beslutningstakerne for å fremme sine interesser, er det også måter Stortingspolitikere og de andre som er ansvarlige for forvaltningen av fondet, kan benytte for å engasjere interessentene i henhold til Jeffery (2009, s. 12). Overordnet kan mulighetene for lobbyaktivitet sies å være institusjonaliserte strategier som hjelper politikere å ivareta sine interesser i alle de fem punktene til Jeffery (2009, s. 12) som er fremhevet i det analytiske rammeverket. Altså lar disse virkemidlene organisasjonene få ytre seg, skaper mulighet for at innspillene blir vurdert, lar de velge mellom ulike måter å delta, tilbyr tilstrekkelig informasjon til at de kan delta på en meningsfylt måte, og lar dem vite hvorvidt dere innspill påvirket de endelige beslutningene.

Informanten fra Stortinget fortalte bl.a. om at opposisjonen på Stortinget hadde flere **møter** med de ideelle organisasjonene for å utforme gode forslag til kullkriterier, som både ville være effektive, men også ha mulighet til å få flertall ved avstemning (intervju 7). Informantens beskrivelse av dette samarbeidet viser at politikere så hvor viktig det var å inkludere, og samarbeide med interessentene, og det er tydelig at dette var et samarbeid som begge parter dro nytte av. Dette kan derfor sees som et bevis på at suksessfull engasjering av interessenter kan medføre at vedtak blir vattet på velinformert grunnlag, og at man oppnår mer effektiv politikutforming (Isike og Ajeh (2017, s. 52-53). Denne suksessen ble i tillegg styrket av at organisasjonene jobbet veldig kunnskapsbasert i denne saken, og bl.a. utformet rapporten *Dirty and Dangerous* som tilbød Stortingspolitikere faglig funderte og velbegrunnede forslag til produktbaserte uttrekkskriterier for kull, og dermed grunnlag for en mer effektiv politikutforming. At partene i tillegg samarbeidet for å komme frem til gode definisjoner kan sees som eksempel på at suksessfull engasjering skaper rom for kreativitet og innovasjon mellom partene (Isike og Ajeh, 2017, s. 52-53).

Et annet eksempel på at suksessfull engasjering kan medføre velinformerte vedtak og mer effektiv politikutforming, er nettopp mangelen på de ideelle organisasjonenes involvering ved utformingen av klimakriteriet. Siden det var ekspertutvalget som kom med forslaget, og det ble møtt av tydelig støtte fra politikere, var ikke dette noe organisasjonene valgte å jobbe med (intervju 2). I etterkant har informanten fra Greenpeace lurt på om de burde gjort mer, tilrettelagt for og jaget dette kriteriet også og sørget for en bedre operasjonalisering,

for nå over fem år etter at kriteriet ble enstemmig vedtatt på Stortinget, har det fremdeles ikke blitt tatt i bruk (intervju 2).

Når Stortingspolitikere velger å engasjere interessenter må de påse at de får være med på å avgjøre hvordan de skal delta i beslutningsprosessene (Jeffery, 2009, s. 12). Hvem som skal ha æren for at dette blir ivaretatt er vanskelig å si, men som følge av at organisasjonene har en hel verktøykasse med virkemidler de kan bruke, i tillegg til en rekke arenaer for å komme i direkte kontakt med politikere for å fremme sine synspunkter, og påvirke beslutningene deres, vil jeg påstå at dette behovet blir dekket. Fra empirien kan det f.eks. trekkes frem et eksempel fra da den relativt ferske gruppen ungdomsaktivister i Changemaker satt i gang kampanjen der de skulle «vaske Finansdepartementet». Som følge av et generasjonsskifte i organisasjonen måtte de bygge seg opp på nytt, og jobbet med å etablere politiske kontakter ol. En ting de jobbet relativt mye for, var å få et møte med Finansminister Kristin Halvorsen, som de bl.a. fikk til ved å møte opp på ulike seminarer og arrangementer de visste hun skulle delta på (intervju 1). Etter hvert som organisasjonen og kampanjen gjorde seg mer kjent, ble det lettere å avtale møter med politikere, men disse var altså så tilgjengelige at selv en uerfaren gjeng med lobbyister kunne nå igjennom.

I tillegg kan de ideelle organisasjonene arrangere **Stortingsseminarer** sammen med politikere, og de kan stille selv, eller få tak i andre for å dele fagkunnskap med politikere for å bidra til å skape et tilstrekkelig beslutningsgrunnlag i forkant av en sak. Under arrangementet «Peoples affected week» fikk de f.eks. arrangere seminarer for Stortingspolitikere der flere mennesker som ble påvirket av, og måtte leve med konsekvensene av kullvirksomhetene SPU var investert i var til stede (intervju 5). Dermed kunne organisasjonene dra nytte av den direkte kontakten med politikere til å vinkle fondets investeringer i kull som noe som medfører alvorlige etiske konsekvenser for en rekke mennesker fra alle deler av verden. Samtidig fikk Stortingspolitikere god innsikt i hvilke konsekvenser fondets investeringer medførte, og bidro til et mer velinformert beslutningsgrunnlag.

Videre fortalte informanten fra WWF at de arrangerte noen seminarer sammen med næringslivsaktører som KLP og Storebrand for å fremheve at saken ikke bare mobiliserer

miljøvernere, men at den også angår finanssektoren (intervju 3). Informanten fra KLP bekrefter at de deltok på et Stortingsseminar og at de fikk dele av sine egne erfaringer med kullkriterier (intervju 6). For å få til dette, var organisasjonene avhengige av å være etablerte aktører med forbindelser blant både politikere og næringslivsaktører.

For Stortingpolitikere vil trolig det mest fremtredende eksempelet på å engasjere og ivareta ideelle organisasjoner, være **høringene** som avholdes i forbindelse med komitebehandlinger av saker. Under arbeidet med kullkriteriet avholdt Finanskomiteen en høring ved behandlingen av Fondsmeldingen for 2014 der organisasjonene deltok. Spesielt informanten fra WWF fremholdt deltakelse ved høringer som viktig da det er en unik mulighet de ideelle organisasjonene i Norge har, som ikke er like tilgjengelig i mange andre land (intervju 4). At organisasjonene er så bevisst viktigheten av å delta på høring, tyder på at dette er en viktig arena der ideelle organisasjoner får dele sine synspunkter, der Stortingspolitikere effektivt kan samle inn ulike interessenters ønsker og innspill, og at disse høringene har god mulighet til å påvirke sosiale bevegelsers arbeid i andre deler av verden.

Som følge av at Norge er en korporativ stat, lå forholdene godt til rette for at de offentlige myndighetene kunne ivareta sitt ansvar, og inkludere de ideelle organisasjonene i beslutningene (intervju 3), og dermed sørge for at interessentene fikk mulighet til å ytre sine meninger, i tillegg til at bidragene kan bli vurdert (Jeffery, 2009, s. 12), og både Stortinget og Departementene har institusjonalisert disse prosessene som gjør innspillene tilgjengelige ved beslutnings-prosessen. Dette henger også sammen med de ideelle organisasjonenes rolle i samfunnet, ved at disse generelt står sterkt i korporative land. Dette kan derfor være en forklaring på at organisasjonene klarte å mobilisere så mye støtte og oppslutning i befolkningen, fordi denne muligheten påvirkes av hvor stor støtte ideelle organisasjoner generelt har i det aktuelle landet (Durand og Georgallis, 2018, s. 166).

6.6. OPPSUMMERING

Det denne analysen viser er at de ideelle organisasjonene påvirket Stortingspolitikere til å vedta Kullkriteriet ved å mobilisere ressurser, skape nye kontekster for, og vinklinger av problemer, løsninger og debatter, og å dra nytte av politiske mulighetsstrukturer og

utenforliggende hendelser. Ved hjelp av disse tre strategiene, kunne organisasjonene skape engasjement, oppmerksomhet og momenta rundt saken gjennom ulike aksjoner, demonstrasjoner, høringer, stortings-møter og -seminarer, underskriftskampanjer, rapporter, opprop og trolig en rekke andre virkemidler.

Gjennom dette arbeidet påvirket organisasjonene Stortingspolitikere ved å appellere til deres tre viktigste motivatorer (Bansal og Roth, 2000, s. 718), nemlig et ønske om å opprettholde, og styrke sitt rykte, ta avgjørelser som skaper gode økonomiske muligheter og ta avgjørelser som ivaretar etiske motiver.

Gjennom arbeidet ser vi bl.a. at organisasjonene la frem argumentene, og vinklet debattene slik at politikerne skulle bli trygge på at de tok den rette avgjørelsen. De viktigste vinklingene organisasjonene skapte i denne forbindelsen, var (1) at Kullkriteriet ikke ville være en dårlig investeringsbeslutning, men tvert imot medførte økonomiske muligheter for fondet, og (2) at å ikke vedta Kullkriteriet ville være et etisk dårlig valg, som ville medføre at Norge fortsatte å medvirke til grove brudd på menneskerettighetene til folk i andre land, skade på klima, natur og dyreliv, i tillegg til å skade den økonomiske avkastningen til fondet på sikt. For å fremme disse to hovedargumentene, spilte organisasjonene på politikernes ønske om å ivareta sitt gode rykte, og skapte dermed press ved hjelp av økt risiko for negativ omtale om de ikke ivaretok organisasjonenes interesser, og mulighet for økt positiv omtale ved å støtte organisasjonenes arbeid.

7. AVSLUTNING

7.1. OPPSUMMERING AV OPPGAVEN

Som beskrevet i innledningen, var målet med denne oppgaven å bidra til å videreutvikle «Sustainability Transitions Theory» ved å studere hittil lite utforskede temaer knyttet til teoriene. I den forbindelse ønsket jeg å koble sammen begrepene «bærekraftig omstilling» og «grønn finans» for å studere hvordan Finanssektoren ved hjelp av grønn finans kunne bidra i slike overganger. For å gjøre dette håndterbart innenfor rammen av en masteroppgave, bestemte jeg meg for å undersøke hvordan ideelle organisasjoner jobber for å fremme grønn finans som et mulig virkemiddel for å fremskynde bærekraftig omstilling i ulike sektorer, og mer spesifikt hvordan slike organisasjoner jobber for å påvirke politiske beslutningsprosesser på Stortinget. Ved å gjøre dette håpte jeg å kunne si noe om Sivilsamfunnets rolle i slike overganger, da dette var utgangspunktet for samarbeidet mitt med RORG-samarbeidet.

Videre bestemte jeg meg for å gjennomføre oppgaven som en empirisk casestudie, og jeg har undersøkt ideelle organisasjoners evner til å påvirke og skape endring ved å påvirke Stortingspolitikere til å vedta og endre lover, og legge føringer for seg selv, og på denne måten bedre ivareta etiske og klimamessige hensyn i forvaltningen av Oljefondet. For å gjøre dette har jeg studert ulike dokumenter fra hovedsakelig Stortinget, Regjeringen og ulike ideelle organisasjoner. I tillegg har jeg gjennomført semistrukturerte dybdeintervjuer med representanter fra noen av de mest sentrale ideelle organisasjonene, i tillegg til en representant fra KLP og en fra Stortinget. Hovedmålet med disse intervjuene var å kartlegge ulike tiltak og hendelser de ideelle organisasjonene hadde gjennomført under arbeidet, i tillegg til hvordan arbeidet ble oppfattet fra utsiden.

7.2. KONKLUSJON

For å bidra til det overordnede målet med oppgaven, har den blitt strukturert rundt problemstillingen: «**Hva skal til for at ideelle organisasjoner kan påvirke politiske beslutningsprosesser på Stortinget, og hva sier dette om Sivilsamfunnets rolle i**

bærekraftig omstilling?». I analysen har jeg derfor jobbet for å svare på forsknings- spørsmålene «Hvorfor ønsket Stortingspolitikerne å jobbe for å engasjere og inkludere sine interessenter, og hvordan utnyttet de ideelle organisasjonene seg av dette?» og «Hvilke forutsetninger lå til rette for at de ideelle organisasjonene kunne få gjennomslag for sine synspunkter, og hvilke metoder for påvirkning tok de i bruk for å få kullkriteriet vedtatt?». For å finne ut av dette har jeg analysert de ulike hendelsene som har påvirket de ideelle organisasjonene i deres påvirkningsarbeid, i tillegg til organisasjonenes egne tiltak for å påvirke Stortingspolitikerne.

Det jeg kom frem til i analysen, og som oppgaven viser, er at **det som skal til for at ideelle organisasjoner kan påvirke politiske beslutningsprosesser på Stortinget**, er at de ideelle organisasjonene mobiliserer en rekke ulike ressurser, skaper nye kontekster for og vinklinger av debatter, problemer og løsninger, og drar nytte av politiske mulighetsstrukturer og tilfeldige hendelser (Elzen m.fl., 2011), (Rao m.fl., 2000, s. 244). Studien viser også at effekten, og muligheten for gjennomslag blir større dersom organisasjonene klarer å kombinere flere ulike aspekter av de tre strategiene. I tillegg viser analysen at det kan oppstå en rekke ulike fordeler for både de ideelle organisasjonene og Stortingspolitikerne av å inngå i et gjensidig samarbeid som f.eks. at man oppnår et sterkere beslutningsgrunnlag, at man sammen kommer frem til nye og innovative løsninger, og at det medfører bedre politikkkutforminger. Analysen viser også at de ideelle organisasjonene kan øke sin gjennomslagskraft ved å spille på Stortingspolitikernes ønske om å ivareta og styrke sitt rykte, i tillegg til å legge frem sine interesser som muligheter for politikere til å ivareta sine mandater, i tillegg til å skape økonomiske muligheter og ivareta etiske motiver (Bansal og Roth, 2000, s. 718).

Det dette sier om Sivilsamfunnets rolle i bærekraftig omstilling er at ideelle organisasjoner har mulighet til å påvirke Stortingspolitikere i deres arbeid, spesielt i forbindelse med politiske beslutningsprosesser, og at de ved å jobbe hardt over lang tid, og tar i bruk en god kombinasjon av påvirkningsstrategiene, i tillegg til å være bevisst på hva som motiverer politikere, kan fremskynde og forsterke prosesser som bidrar til bærekraftig omstilling. Av dette kan man derfor anta at Sivilsamfunnet spiller en tydelig og viktig rolle som politisk pådriver for forvaltningen av Oljefondet.

Som nevnt var det overordnede målet med oppgaven å bidra til å videreutvikle «Sustainability Transitions Theory» ved å koble sammen begrepene «bærekraftig omstilling» og «grønn finans» for å studere hvordan Finanssektoren ved hjelp av «grønn finans» kunne bidra i slike overganger. Som følge av de gode resultatene innføringen av Kullkriteriet medførte, både direkte innvirkninger på Oljefondets avkastning og grad av medvirkning til uetiske forhold, men også de indirekte effektene på andre investorers investeringspraksis og kullsektorens lønnsomhet, tyder resultatene i oppgaven i tillegg på at Finanssektoren ved hjelp av «grønn finans», i form av at investorer tar ansvar for klima- og miljø-påvirkningen til selskapene i sine porteføljer, kan bidra til å fremskynde og forsterke bærekraftige omstillinger.

7.3. SVAKHETER VED OPPGAVEN, OG VEIEN VIDERE

I denne avsluttende delen av oppgaven vil jeg presentere en liten evaluering av arbeidet, med mål om å anerkjenne mulige begrensninger for troverdigheten til funnene og konklusjonene, i tillegg til å vise til noen relaterte temaer som det kan vært interessant å undersøke videre.

F.eks. er det viktig å understreke at denne studien kun omfatter et case, og at den ikke hadde som mål å generalisere absolutt for alle andre hendelser av ideelle organisasjoners påvirkningsarbeid rettet mot offentlige myndigheter og hensynet til bærekraftig omstilling, verken i Norge eller verden for øvrig. For å i større grad gjøre resultatene generaliserbare, kunne det derfor vært interessant å anvende det analytiske rammeverket for å gjennomføre den samme analysen på et annet case av at ideelle organisasjoner forsøker å påvirke offentlige myndigheter.

Videre er en svakhet ved oppgaven at det analyserte caset til en viss grad har blitt ansett som et prakt eksemp lar av påvirkningsarbeid, og at informantene i liten grad kunne indentifisere negative sider ved sitt eget arbeid i akkurat denne saken. Dette gjør det vanskelig å konkludere sikkert med at det analytiske rammeverket belyste de avgjørende faktorene i arbeidet. Hadde man derimot gjennomført analysen på nytt med et mindre vellykket case, kunne man i større grad sammenlignet de to analysene for å fastslå hvilke

faktorer som var avgjørende for hvorvidt påvirkningsarbeidet førte frem. Som følge av at Changemaker sitt arbeid i 2006-2007 til en viss grad kan tolkes som et eget case, har jeg allerede i noen grad reflektert rundt mulige årsaker til at dette arbeidet ikke medførte de ønskede resultatene. Det ville allikevel vært veldig interessant å studere et slik tilfelle mer inngående, og dermed se om det er noen av virkemidlene dette rammeverket fremhever som viktige som de ideelle organisasjonene ikke har tatt i bruk i den mislykkede casen.

I henhold til det overordnede målet med oppgaven, ville en videre styrking av forskningsresultatene kunne oppnås ved å studere hvordan andre aktører enn ideelle organisasjoner bidrar i bærekraftige omstillinger. Dette kunne oppnås både ved å analysere dette caset fra perspektivene til andre aktører, eller ved å studere helt andre case av Finanssektorens bruk av «grønn finans» som resulterte i å bidra til en bærekraftig omstilling.

8. REFERANSELISTE

8.1. MANUELT SATT OPP

- Abildsnes, K.G. (2015) *Høringsuttalelse: Rapport fra ekspertgruppen om investeringer i kull- og petroleumsselskaper*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/9e445947f765469391836462480285e6/horingsuttalelse-kirkens-nodhjelp-ekspertgruppen-spu-kull-petroleum.pdf?uid=Kirkens_N%C3%B8dhjelp (Lest: 21.04.2021).
- Andresen, J.H. (2015) *Høringsuttalelse fra Etikkrådet i forbindelse med rapporten fra ekspertgruppen for SPU's virkemiddelbruk og investeringer i kull- og petroleumsselskaper*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---rapport-fra-ekspertgruppen-for-statens-pensjonsfond-utlands-virkemiddelbruk-og-investeringer-i-kull--og-petroleumsselskaper/id2354872/?uid=292497b5-ad6f-4973-baf9-14515e2a92d0> (Lest 22.04.2021).
- Asdal, K. (2015) *What is the issue? The transformative capacity of documents*. *Distinktion Scand. J. Soc. Theory* 16, 74–90.
- Bansal, P. (2005) *Evolving sustainably: A longitudinal study of corporate sustainable development*. *Strategic Management Journal* 197–218.
- Bansal, P., Roth, K. (2000) *Why companies go green: a model of ecological responsiveness*. *Academy of Management Journal* 43, 717–736.
- Baxter, J. (2016) Case studies in qualitative research, in: *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford University Press, Ontario, pp. 130–146.
- Berg, O.T. (2021) *Korporativ pluralisme*, i Store Norske Leksikon. Tilgjengelig fra: https://snl.no/korporativ_pluralisme (Lest 26.04.2021).
- Budsjett-innst. S. II (2003-2004). *Budsjettinnstilling til Stortinget fra Finanskomiteen. Innstilling fra Finanskomiteen om Revidert nasjonalbudsjett 2004*.
- Buysse, K., Verbeke, A. (2003) *Proactive environmental strategies: a stakeholder management perspective*. *Strategic Management Journal* 453–470.
- Cope, M. (2016) Organizing and analyzing qualitative data, in: *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford University Press, Ontario, pp. 373–393.
- Dowling, R. (2016) Power, subjectivity, and ethics in qualitative research, in: *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford University Press, Ontario, pp. 29–44.
- Drennen, Z. (2013) *Nest eggs in a fragile basket. Why Norway's oil fund should divest from fossil fuels*. Zero, Oslo. Tilgjengelig fra: [Drennen 2013 Nest-Eggs-in-a-Fragile-Basket.pdf](#) (Lest: 09.02.2021).

Dunn, K. (2016) Interviewing, in: *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford University Press, Ontario, pp. 149–188.

Durand, R., Georgallis, P. (2018) *Differential firm commitment to industries supported by social movement organisations*. *Organization Science* 29, 154–171.

Elzen, B., Geels, F.W., Leeuwis, C., van Mierlo, B. (2011) *Normative contestation in transitions 'in the making': Animal welfare concerns and system innovation in pig husbandry*. *Res. Policy* 40 (2011), 263–275.

European Commission (2018) *Action Plan: Financing Sustainable Growth*. Brussel.

Tilgjengelig fra: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0097&from=EN> (Lest 24.05.2021).

Ferraro, F., Beunza, D. (2018) *Creating common ground: a communicative action model of dialouge in shareholder engagement*. *Organization Science* 29, 1187–1207.

Finansdepartementet (2020) *Grønn finans*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/finansmarkedene/gronn-finans/id2688108/> (Lest: 23.05.2021).

Finansdepartementet (2014) *Høring - rapport fra ekspertgruppen for Statens pensjonsfond utlands virkemiddelbruk og investeringer i kull- og petroleumsselskaper*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing---rapport-fra-ekspertgruppen-for-statens-pensjonsfond-utlands-virkemiddelbruk-og-investeringer-i-kull--og-petroleumsselskaper/id2354872/?expand=horingsnotater> (Lest 20.04.2021).

Finansdepartementet (2008) *Høringsnotat - evaluering av de etiske retningslinjene for Statens pensjonsfond - Utland*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/fin/vedlegg/aff/hoeringsdokument_etiske.pdf (Lest 04.04.2021).

Fisher, A.D., Sandanger, G.E., Gaarder, P.A. (2013) *Et klimavennlig oljefond. Slik kan Statens pensjonsfond utland bidra til en klimaløsning*. Tilgjengelig fra: <https://www.framtiden.no/aktuelle-rapporter/668-et-klimavennlig-oljefond/file.html> (Lest 18.08.2021).

FN-sambandet (2020) *Kyotoprotokollen*. Tilgjengelig fra: <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/miljoe-og-klima/kyotoprotokollen> (Lest 26.04.2021).

FOR-1996-05-10-427. *Forskrift for forvaltning av Statens Petroleumsfond*.

FOR-1997-10-03-1078. *Forskrift om Statens petroleumsfond*.

FOR-2004-11-19-4997 *Oppnevning av Petroleumsfondets etiske råd*.

FOR-2010-11-08-1414 *Mandat for Statens pensjonsfond utland*.

FOR-2014-12-18-1793. *Retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra Statens pensjonsfond utland*.

FOR-2015-12-21-1792. *Vedtak om endring i retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra Statens pensjonsfond utland.*

FOR-2016-02-01-84. *Vedtak om endring i retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra Statens pensjonsfond utland.*

FOR-2019-08-21-1088. *Vedtak om endring i retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra Statens pensjonsfond utland.*

Franklin, A.L. (2020) *Stakeholder engagement*. Springer International Publishing, Cham.

Giverholt, K.A. (2015) *Oljefondet trekkes ut av kull*. Tilgjengelig fra: <https://www.venstre.no/artikkel/2015/05/27/oljefondet-trekkes-ut-av-kull/> (Lest 20.05.2020).

Gulbrandsen, H. (2015) *KLPs hørings svar til rapport fra ekspertgruppen for SPUs virkemiddelbruk og investeringer i kull- og petroleumsselskaper*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/9e445947f765469391836462480285e6/klp---image2015-02-09-165938.pdf?uid=KLP> (Lest 22.04.2021).

Gulowsen, T. (2015) *Høringsuttalelse fra Greenpeace på "Rapport fra ekspertgruppe om investeringer i kull- og petroleumsselskaper"*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/9e445947f765469391836462480285e6/greenpeace---horing-o.pdf-l1514567.pdf?uid=Greenpeace> (Lest 21.04.2021).

Hammerlin, J. (2007) *En kartlegging av Norges Banks eierskapsutøvelse for Statens pensjonsfond – Utland. Forvaltning for fremtiden?* Tilgjengelig fra: <file:///C:/Users/rebec/Dropbox/UiO/TIK%204093/Relevant%20litteratur/Case/Rapporter%20fra%20NGOs/Fremtiden%20i%20v%C3%A5re%20hender/En%20kartlegging%20av%20Norges%20Banks%20eierskapsut%C3%B8velse%20for%20SPU%20-%20Forvaltning%20for%20fremtiden%20sp%C3%B8rsm%C3%A5lstegn.pdf> (Lest 23.09.2020).

Henisz, W.J., Dorobantu, S., Nartey, L.J. (2014) *Spinning gold: the financial returns to stakeholder engagement*. Strategic Management Journal 1727–1748.

Hermstad, A., Gaarder, P.A., Riise, A.B. (2015) *Hørings svar fra Framtiden i våre hender. Framtiden i våre henders kommentarer til ekspertgruppen for investeringer i kull- og petroleumsselskaper*. Tilgjengelig fra: [file:///C:/Users/rebec/Downloads/H%C3%83%C2%B8ringsuttalelse_Ekspertutvalget_Framtiden_i_v%C3%83%C2%A5re_hender_6.2.2015%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/rebec/Downloads/H%C3%83%C2%B8ringsuttalelse_Ekspertutvalget_Framtiden_i_v%C3%83%C2%A5re_hender_6.2.2015%20(2).pdf) (Lest 21.04.2021).

Hiatt, S.R., Grandy, J.B., Lee, B.H. (2015) *Organizational Responses to Public and Private Politics: An Analysis of Climate Change Activists and U.S. Oil and Gas Firms*. Organization Science 26, 1769–1786.

Hoel, M., Holden, S. (2014) *Gå ut av olje- og gassaksjer. Oljefondet bør selge seg ut av olje- og gassaksjer for å redusere risikoen til den fremtidige avkastningen fra fondet*. Tilgjengelig

fra: <https://www.dn.no/oljefondet/ga-ut-av-olje-og-gassaksjer/1-1-5246867> (Lest 21.04.2021).

Howard-Grenville, J.A. (2007) *Developing issue-selling effectiveness over time: issue selling as resourcing*. *Organization Science* 18.

Innst. 141 S (2013-2014) *Innstilling til Stortinget fra finanskomiteen (No. 141 S (2013-2014))*.

Ioannou, I., Serafeim, G. (2014) *The impact of corporate social responsibility on investment recommendations: analysts' perceptions and shifting institutional logics*. *Strategic management journal* 1053–1081.

Isike, C., Ajeh, A. (2017) *Stakeholder engagement as a core management function: Analysing the business value of stakeholder engagement for Nigerian business organizations*. *Journal of Economics and Behavioral Studies* 9, 46–55.

Jeffery, N. (2009) *Stakeholder Engagement: A Road Map to Meaningful Engagement*. Doughty Centre, Corporate Responsibility 48.

Jensen, N., Skedsmo, A. (2015) *Høringssvar fra WWF – Statens Pensjonsfond Utlands virkemiddelbruk og investeringer i kull- og petroleumsselskaper*. Tilgjengelig fra: [file:///C:/Users/rebec/Downloads/WWF%20H%C3%83%C2%B8ringssvar%20til%20ekspertgruppe%20om%20SPU%20investeringer%20i%20kull%20og%20fossil%2005.02.2015%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/rebec/Downloads/WWF%20H%C3%83%C2%B8ringssvar%20til%20ekspertgruppe%20om%20SPU%20investeringer%20i%20kull%20og%20fossil%2005.02.2015%20(1).pdf) (Lest 22.04.2021).

Jorde, S. (2013) *Norges investeringer i framtidens største klimatrusler*. Tilgjengelig fra: <file:///C:/Users/rebec/Dropbox/UiO/TIK%204093/Relevant%20litteratur/Case/Rapporter%20fra%20NGOs/Fremtiden%20i%20v%C3%A5re%20hender/Norges%20investeringer%20i%20framtidens%20st%C3%B8rste%20klimatrusler.pdf> (Lest 23.09.2021).

Klima- og miljødepartementet (2020) *Green Deal. The European Green Deal – melding*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2020/feb/green-deal/id2689681/> (Lest 23.05.2021).

Klima- og miljødepartementet (2013) *Delte ut Sofieprisen til McKibben*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/delte-ut-sofieprisen-til-mckibben/id744727/> (Lest 13.04.2021).

Klunde, B., E. (2015) *Høringssvar fra ZERO til rapport fra ekspertgruppen satt ned av finansdepartementet for å vurdere fossile investeringer i Statens pensjonsfond utland*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/9e445947f765469391836462480285e6/zero---horings.pdf-l1513690.pdf?uid=Zero> (Lest 21.04.2021).

Lindahl, H.S. (2015) *Høringsinnspill fra Changemaker om rapport fra ekspertgruppen for Statens pensjonsfond utlands virkemiddelbruk og investeringer i kull- og petroleumsselskaper*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/9e445947f765469391836462480285e6/change-maker---horingsinnspill-spu-kull.pdf?uid=Changemaker> (Lest 20.04.2021).

Lov-1990-06-22-36. *Lov om Statens petroleumsfond.*

McCarthy, John.D., Zald, Mayer.N. (1977) *Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory*. Am. J. Sociol. 82, 1212–1241.

Meld. St. 21. (2014-2015) *Melding til Stortinget. Forvaltningen av Statens pensjonsfond i 2014.*

NBIM (2020) *Hva er oljefondet?* Tilgjengelig fra: <https://www.nbim.no/no/> (Lest 17.12.2020).

NBIM (2019) *Oljefondets historie.* Tilgjengelig fra: <https://www.nbim.no/oljefondet/oljefondets-historie/> (Lest 20.03.2021).

NBIM, u.å. *Forventningsdokumenter.* Tilgjengelig fra: <https://www.nbim.no/publikasjoner/forventningsdokumenter/> (Lest 20.03.2021).

Norman, M., Schücking, H. (2018) *The Norwegian Government Pension Fund and Coal: Time to Take the Next Step.* Urgewald. Tilgjengelig fra: https://urgewald.org/sites/default/files/Norway.brief_.3.pdf (Lest 29.04.2021).

NOU 1983-27 *Petroleumsvirksomhetens framtid. Det fremtidige omfanget av petroleumsvirksomheten på norsk sokkel.*

NOU 2003:22 *Forvaltning for fremtiden. Forslag til etiske retningslinjer for Statens petroleumsfond.*

NOU 2006:18 *Et klimavennlig Norge.*

Olerud, K., Halleraker, J.H. (2020). *Grønt skifte*, i Store Norske Leksikon. Tilgjengelig fra: https://snl.no/b%C3%A6rekraftig_utvikling (Lest 11.03.2021).

Ot.prp.nr.29 (1989-1990) *Om lov om Statens Petroleumsfond.*

Pacheco, D.F., Dean, T.J. (2015) *Firm responses to social movement pressures: a competitive dynamics perspective.* Strategic Management Journal 1093–1104.

Patton, M.Q. (2002). Ch. 7: Qualitative interviewing, in: *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Sage Publications.

Prop. 77 L (2016-2017) *Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak). Lov om klimamål (Klimaloven).*

Rao, H., Morrill, C., Zald, Mayer.N. (2000) *Power plays: How social movements and collective action create new organizational forms.* Research in Organizational Behavior 239–282.

Representantforslag 6 S (2013-2014) (No. 6 S (2013-2014)), Dokument 8.

Representantforslag 16 S (2013-2014) (No. 16 S (2013-2014)), Dokument 8.

Representantforslag 42 S (2014-2014) (No. 42 S (2014-2015)), Dokument 8.

Roche, M. (2016) Historical research and archival sources, in: *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford University Press, Ontario, pp. 225–245.

RORG-samarbeidet (2017) *20 år med oljefondsetikk - hva nå? #infostøtten* Tilgjengelig fra: <http://www.rorg.no/Artikler/3480.html> (Lest 25.04.2021).

Sandanger, G.E. (2013). *Slik kan Oljefondet bli "best i test"*. Tilgjengelig fra: <file:///C:/Users/rebec/Dropbox/UiO/TIK%204093/Relevant%20litteratur/Case/Rapporter%20fra%20NGOs/Fremtiden%20i%20v%C3%A5re%20hender/Slik%20kan%20Oljefondet%20bli%20%C2%ABbest-i-test%C2%BB.pdf> (Lest 23.09.2020).

Schücking, H. (2015) *Still dirty, still dangerous. The Norwegian Government Pension Fund's Investments in the Coal Industry*. Urgewald. Tilgjengelig fra: <https://www.framtiden.no/dokarkiv/rapporter/etikk-og-naeringsliv/753-still-dirty-still-dangerous/file.html> (Lest 25.09.2020).

Schücking, H. (2014) *Dirty and dangerous. The Norwegian government pension fund's coal investments*. Urgewald. Tilgjengelig fra: <file:///C:/Users/rebec/Dropbox/UiO/TIK%204093/Relevant%20litteratur/Case/Rapporter%20fra%20NGOs/Fremtiden%20i%20v%C3%A5re%20hender/Dirty%20and%20dangerous%20-%20The%20norwegian%20government%20pension%20funds%20coal%20investments.pdf> (Lest 24.09.2020).

Skaar, M., Mikalsen, H. (2006) *Vasker Finansdepartementet*. Tilgjengelig fra: <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/46kqa/vasker-finansdepartementet> (Lest 09.12.2020).

Skanche, M., Dimson, E., Hoel, M., Kettis, M., Nystuen, G., Starks, L. (2014) *Fossil fuel investments in the Norwegian Government pension fund global: Addressing climate issues through exclusion and active ownership. A report by the expert group appointed by the Norwegian Ministry of Finance*.

Smith, K.E. (2005) *Problematising power relations in "elite" interviews*. Elsevier, Georforum 643–653.

Solvang, T.M. (2021) *Forskere reagerer på regjeringens bruk av klimaforskning for å forsvare oljeleting*. Tilgjengelig fra: [nrk.no/norge/forskere-reagerer-pa-regjeringens-bruk-av-klimaforskning-for-a-forsvare-oljeleting-1.15380616](https://www.nrk.no/norge/forskere-reagerer-pa-regjeringens-bruk-av-klimaforskning-for-a-forsvare-oljeleting-1.15380616) (Lest 22.05.2021).

St. Meld. 19 (2013-2014) *Forvaltningen av Statens Pensjonsfond i 2013*.

St. meld. 20 (2008-2009) *Om forvaltningen av Statens Pensjonsfond i 2008*.

St. Meld. 25 (1973-1974) *Petroleumsvirksomhetens plass i det norske samfunn*.

St. meld. nr. 2 (2003-2004) *Revidert nasjonalbudsjett 2004*.

Stortinget.no (2018) *Om høringer*. Tilgjengelig fra: <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Arbeidet/Horinger/> (Lest 20.05.2021).

Stortingsmøte 19.12.2013.

Stortingsmøte 20.03.2014.

Stratford, E., Bradshaw, M. (2016) Qualitative research design and rigour, in: *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford University Press, Ontario, pp. 117–129.

Thorsen, D.E. (2016) *Sivilsamfunn*, i Store Norske Leksikon. Tilgjengelig fra: <http://snl.no/sivilsamfunn> (Lest 20.10.2021).

Tollefsen, S.S. (2015) *Ny rapport viser økning i kull. Kullsektoren er en klimaversting og taper store penger. Likevel øker Oljefondet sine investeringer*. Tilgjengelig fra: <https://www.framtiden.no/201505226772/aktuelt/ny-rapport-viser-okning-i-kull.html> (Lest 29.04.2021).

UiO (2019) *Oljefondet, etikk og bærekraftig utvikling*. Tilgjengelig fra: <https://www.uio.no/om/samarbeid/samfunn-og-naringsliv/studentsamarbeid/vitenskapsbutikken/prosjekter/rorg-samarbeidet/oljefondet/index.html> (Lest 03.12.2020).

Vennesson, P. (2008) Case studies and process tracing: theories and practices, in: *Approaches and Methodologies in the Social Sciences*. Cambridge University Press, Cambridge, Mass, pp. 223–239.

Watson, R., Wilson, H.N., Smart, P., Macdonald, E.K. (2018) *Harnessing difference: A capability-based framework for Stakeholder engagement in environmental innovation*. *Journal of Product Innovation Management* 35, 254–279.

Winchester, H.P.M., Rofo, M.W. (2016) *Qualitative Research and its place in human geography*, in: *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford University Press, Ontario, pp. 3–28.

WWF Norge (2021) *Dette er WWF*. Tilgjengelig fra: <https://www.wwf.no/om-wwf/dette-er-wwf> (Lest 16.02.2021).

8.2. AUTOMATISK GENERERT VIA ZOTERO

Abildsnes, K.G., 2015. Høringsuttalelse: Rapport fra ekspertgruppen om investeringer i kull- og petroleumsselskaper.

Andresen, J.H., 2015. Høringsuttalelse fra Etikkrådet i forbindelse med rapporten fra ekspertgruppen for SPU's virkemiddelbruk og investeringer i kull- og petroleumsselskaper.

Asdal, K., 2015. What is the issue? The transformative capacity of documents. *Distinktion Scand. J. Soc. Theory* 16, 74–90.

Bansal, P., 2005. Evolving sustainably: A longitudinal study of corporate sustainable development. *Strategic Management Journal* 197–218.

Bansal, P., Roth, K., 2000. Why companies go green: a model of ecological responsiveness. *Academy of Management Journal* 43, 717–736.

- Baxter, J., 2016. Case studies in qualitative research, in: *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford University Press, Ontario, pp. 130–146.
- Berg, O.T., 2021. Korporativ pluralisme. Store Nor. Leks.
- Budsjett-innst. S. II (2003-2004), n.d. Budsjett-innst. S. II (2003-2004) Budsjettinnstilling til Stortinget fra Finanskomiteen. Innstilling fra Finanskomiteen om Revidert nasjonalbudsjett 2004.
- Buyse, K., Verbeke, A., 2003. Proactive environmental strategies: a stakeholder management perspective. *Strategic Management Journal* 453–470.
- Cope, M., 2016. Organizing and analyzing qualitative data, in: *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford University Press, Ontario, pp. 373–393.
- Dowling, R., 2016. Power, subjectivity, and ethics in qualitative research, in: *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford University Press, Ontario, pp. 29–44.
- Drennen, Z., 2013. Nest eggs in a fragile basket. Why Norway's oil fund should divest from fossil fuels. Zero, Oslo.
- Dunn, K., 2016. Interviewing, in: *Qualitative Research Methods in Human Geography*. Oxford University Press, Ontario, pp. 149–188.
- Durand, R., Georgallis, P. (Panikos), 2018. Differential firm commitment to industries supported by social movement organisations. *Organization Science* 29, 154–171.
- Elzen, B., Geels, F.W., Leeuwis, C., van Mierlo, B., 2011. Normative contestation in transitions 'in the making': Animal welfare concerns and system innovation in pig husbandry. *Res. Policy* 40 (2011), 263–275.
- European Commission, 2018. Action Plan: Financing Sustainable Growth. Brussel.
- Ferraro, F., Beunza, D., 2018. Creating common ground: a communicative action model of dialogue in shareholder engagement. *Organization Science* 29, 1187–1207.
- Finansdepartementet, 2020. Grønn finans [WWW Document]. URL <https://www.regjeringen.no/no/tema/okonomi-og-budsjett/finansmarkedene/gronn-finans/id2688108/> (accessed 5.23.21).
- Finansdepartementet, 2014. Høring - rapport fra ekspertgruppen for Statens pensjonsfond utlands virkemiddelbruk og investeringer i kull- og petroleumsselskaper.
- Finansdepartementet, 2008. Høringsnotat - evaluering av de etiske retningslinjene for Statens pensjonsfond - Utland.
- Fisher, A.D., Sandanger, G.E., Gaarder, P.A., 2013. Et klimavennlig oljefond. Slik kan Statens pensjonsfond utland bidra til en klimaløsning.
- FN-sambandet, 2020. Kyotoprotokollen [WWW Document]. fn.no. URL <https://www.fn.no/om-fn/avtaler/miljoe-og-klima/kyotoprotokollen> (accessed 4.26.21).
- FOR-1996-05-10-427, n.d. FOR-1996-05-10-427 Forskrift for forvaltning av Statens Petroleumsfond.
- FOR-1997-10-03-1078., n.d. FOR-1997-10-03-1078. Forskrift om Statens petroleumsfond.
- FOR-2004-11-19-4997, n.d. FOR-2004-11-19-4997 Oppnevning av Petroleumsfondets etiske råd.

FOR-2010-11-08-1414, n.d. FOR-2010-11-08-1414 Mandat for Statens pensjonsfond utland.

FOR-2014-12-18-1793, n.d. FOR-2014-12-18-1793. Retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra Statens pensjonsfond utland.

FOR-2015-12-21-1792, n.d. FOR-2015-12-21-1792. Vedtak om endring i retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra Statens pensjonsfond utland.

FOR-2016-02-01-84., n.d. FOR-2016-02-01-84. Vedtak om endring i retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra Statens pensjonsfond utland.

FOR-2019-08-21-1088, n.d. FOR-2019-08-21-1088. Vedtak om endring i retningslinjer for observasjon og utelukkelse fra Statens pensjonsfond utland.

Franklin, A.L., 2020a. Stakeholder engagement. Springer International Publishing, Cham.

Franklin, A.L., 2020b. Stakeholder engagement. Springer International Publishing, Cham.

Giverholt, K.A., 2015. Oljefondet trekkes ut av kull. [WWW Document]. URL <https://www.venstre.no/artikkel/2015/05/27/oljefondet-trekkes-ut-av-kull/> (accessed 5.20.20).

Gulbrandsen, H., 2015. KLPs høringsvar til rapport fra ekspertgruppen for SPUs virkemiddelbruk og investeringer i kull- og petroleumsselskaper.

Gulowsen, T., 2015. Høringsuttalelse fra Greenpeace på "Rapport fra ekspertgruppe om investeringer i kull- og petroleumsselskaper".

Hammerlin, J., 2007. En kartlegging av Norges Banks eierskapsutøvelse for Statens pensjonsfond – Utland. Forvaltning for fremtiden?

Henisz, W.J., Dorobantu, S., Nartey, L.J., 2014. Spinning gold: the financial returns to stakeholder engagement. *Strategic Management Journal* 1727–1748.

Hermstad, A., Gaarder, P.A., Riise, A.B., 2015. Høringsvar fra Framtiden i våre hender. Framtiden i våre henders kommentarer til ekspertgruppen for investeringer i kull- og petroleumsselskaper.

Hiatt, S.R., Grandy, J.B., Lee, B.H., 2015. Organizational Responses to Public and Private Politics: An Analysis of Climate Change Activists and U.S. Oil and Gas Firms. *Organization Science* 26, 1769–1786.

Hoel, M., Holden, S., 2014. Gå ut av olje- og gassaksjer. Oljefondet bør selge seg ut av olje- og gassaksjer for å redusere risikoen til den fremtidige avkastningen fra fondet.

Howard-Grenville, J.A., 2007. Developing issue-selling effectiveness over time: issue selling as resourcing. *Organization Science* 18.

Innst. 141 S (2013-2014), n.d. Innst. 141 S (2013-2014) Innstilling til Stortinget fra finanskomiteen (No. 141 S (2013-2014)). Oslo.

Ioannou, I., Serafeim, G., 2014. THE IMPACT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY ON INVESTMENT RECOMMENDATIONS: ANALYSTS' PERCEPTIONS AND SHIFTING INSTITUTIONAL LOGICS. *Strategic management journal* 1053–1081.

Isike, C., Ajeh, A., 2017. Stakeholder engagement as a core management function: Analysing the business value of stakeholder engagement for Nigerian business organizations. *Journal of Economics and Behavioral Studies* 9, 46–55.

Jeffery, N., 2009. Stakeholder Engagement: A Road Map to Meaningful Engagement. Doughty Centre, Corporate Responsibility 48.

Jensen, N., Skedsmo, A., 2015. Høringssvar fra WWF – Statens Pensjonsfond Utlands virkemiddelbruk og investeringer i kull- og petroleumselskaper.

Jorde, S., 2013. Norges investeringer i framtidens største klimatrusler.

Klima- og miljødepartementet, 2020. Green Deal. The European Green Deal - melding [WWW Document]. URL <https://www.regjeringen.no/no/sub/eos-notatbasen/notatene/2020/feb/green-deal/id2689681/> (accessed 5.23.21).

Klima- og miljødepartementet, 2013. Delte ut Sofieprisen til McKibben [WWW Document]. Regjeringen.no. URL <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/delte-ut-sofieprisen-til-mckibben/id744727/> (accessed 4.13.21).

Klunde, B., E., 2015. Høringssvar fra ZERO til rapport fra ekspertgruppen satt ned av finansdepartementet for å vurdere fossile investeringer i Statens pensjonsfond utland.

Lindahl, H.S., 2015. Høringsinnspill fra Changemaker om rapport fra ekspertgruppen for Statens pensjonsfond utlands virkemiddelbruk og investeringer i kull- og petroleumselskaper.

Lov om Statens petroleumsfond, 1990. Lov om Statens petroleumsfond.

McCarthy, John.D., Zald, Mayer.N., 1977. Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. *Am. J. Sociol.* 82, 1212–1241.

Meld. St. 21 (2014-2015), n.d. Meld. St. 21. (2014-2015) Melding til Stortinget. Forvaltningen av Statens pensjonsfond i 2014.

NBIM, 2020. Hva er oljefondet? [WWW Document]. nbim.no. URL <https://www.nbim.no/no/> (accessed 12.17.20).

NBIM, 2019. Oljefondets historie [WWW Document]. nbim.no. URL <https://www.nbim.no/oljefondet/oljefondets-historie/> (accessed 3.20.21).

NBIM, u.å. Forventningsdokumenter [WWW Document]. nbim.no. URL <https://www.nbim.no/publikasjoner/forventningsdokumenter/> (accessed 3.20.21).

Norman, M., Schücking, H., 2018. The Norwegian Government Pension Fund and Coal: Time to Take the Next Step. *Urgewald*.

NOU 1983-27, n.d. NOU 1983-27 Petroleumsvirksomhetens framtid. Det fremtidige omfanget av petroleumsvirksomheten på norsk sokkel.

NOU 2003:22, n.d. NOU 2003:22 Forvaltning for fremtiden. Forslag til etiske retningslinjer for Statens petroleumsfond.

NOU 2006:18, n.d. NOU 2006:18 Et klimavennlig Norge.

Olerud, K., Halleraker, J.H., 2020. Grønt skifte. *Store Nor. Leks.*

Ot.prp.nr.29 (1989-1990), n.d. Ot.prp.nr.29 (1989-1990) Om lov om Statens Petroleumsfond.

Pacheco, D.F., Dean, 2015. FIRM RESPONSES TO SOCIAL MOVEMENT PRESSURES: A COMPETITIVE DYNAMICS PERSPECTIVE. *Strategic Management Journal* 1093–1104.

Patton, M.Q., 2002. Ch. 7: Qualitative interviewing, in: Qualitative Research and Evaluation Methods. Sage Publications.

Prop. 77 L (2016-2017), n.d. Prop. 77 L (2016-2017) Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak). Lov om klimamål (Klimaloven).

Rao, H., Morrill, C., Zald, Mayer.N., 2000. POWER PLAYS: HOW SOCIAL MOVEMENTS AND COLLECTIVE ACTION CREATE NEW ORGANIZATIONAL FORMS. Research in Organizational Behavior 239–282.

Representantforslag 6 S (2013-2014), n.d. Representantforslag 6 S (2013-2014) (No. 6 S (2013-2014)), Dokument 8.

Representantforslag 16 S (2013-2014), n.d. Representantforslag 16 S (2013-2014) (No. 16 S (2013-2014)), Dokument 8.

Representantforslag 42 S (2014-2014), n.d. Representantforslag 42 S (2014-2014) (No. 42 S (2014-2015)), Dokument 8.

Roche, M., 2016. Historical research and archival sources, in: Qualitative Research Methods in Human Geography. Oxford University Press, Ontario, pp. 225–245.

RORG-samarbeidet, 2017. 20 år med oljefondsetikk - hva nå? #infostøtten [WWW Document]. URL <http://www.rorg.no/Artikler/3480.html> (accessed 4.25.21).

Sandanger, G.E., 2013. Slik kan Oljefondet bli “best i test”.

Schücking, H., 2015. Still dirty, still dangerous. The Norwegian Government Pension Fund’s Investments in the Coal Industry. Urganald.

Schücking, H., 2014. Dirty and dangerous. The Norwegian government pension fund’s coal investments. Urganald.

Skaar, M., Mikalsen, H., 2006. Vasker Finansdepartementet [WWW Document]. VG.no. URL <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/46kqa/vasker-finansdepartementet> (accessed 12.9.20).

Skanche, M., Dimson, E., Hoel, M., Kettis, M., Nystuen, G., Starks, L., 2014. Fossil fuel investments in the Norwegian Government pension fund global: Addressing climate issues through exclusion and active ownership. A report by the expert group appointed by the Norwegian Ministry of Finance.

Smith, K.E., 2005. Problematizing power relations in “elite” interviews. Elsevier, Georforum 643–653.

Solvang, T.M., 2021. Forskere reagerer på regjeringens bruk av klimaforskning for å forsvare oljeleting [WWW Document]. nrk.no. URL nrk.no/norge/forskere-reagerer-pa-regjeringens-bruk-av-klimaforskning-for-a-forsvare-oljeleting-1.15380616 (accessed 5.22.21).

St. Meld. 19 (2013-2014), n.d. St. Meld. 19 (2013-2014) Forvaltningen av Statens Pensjonsfond i 2013.

St. meld. 20 (2008-2009), n.d. St. meld. 20 (2008-2009) Om forvaltningen av Statens Pensjonsfond i 2008. Oslo.

St. Meld. 25 (1973-1974), 1973. St. Meld. 25 (1973-1974) Petroleumsvirksomhetens plass i det norske samfunn.

St. meld. nr. 2 (2003-2004), n.d. St. meld. nr. 2 (2003-2004) Revidert nasjonalbudsjett 2004.

Stortinget.no, 2018. Om høringer [WWW Document]. URL <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Arbeidet/Horinger/> (accessed 5.20.21).

Stortingsmøte 19.12.2013, n.d. Stortingsmøte 19.12.2013.

Stortingsmøte 20.03.2014, n.d. Stortingsmøte 20.03.2014.

Stratford, E., Bradshaw, M., 2016. Qualitative reseach design and rigour, in: Qualitative Research Methods in Human Geography. Oxford University Press, Ontario, pp. 117–129.

Thorsen, D.E., 2016. sivilsamfunn. Store Nor. Leks.

Tollefsen, S.S., 2015. Ny rapport viser økning i kull. Kullsektoren er en klimaversting og taper store penger. Likevel øker Oljefondet sine investeringer. [WWW Document]. Framtiden.no. URL <https://www.framtiden.no/201505226772/aktuelt/ny-rapport-viser-okning-i-kull.html> (accessed 4.29.21).

UiO, 2019. Oljefondet, etikk og bærekraftig utvikling [WWW Document]. uio.no. URL <https://www.uio.no/om/samarbeid/samfunn-og-naringsliv/studentsamarbeid/vitenskapsbutikken/prosjekter/rog-samarbeidet/oljefondet/index.html> (accessed 12.3.20).

Vennesson, P., 2008. Case studies and process tracing: theories and practices, in: Approaches and Methodologies in the Social Sciences. Cambridge University Press, Cambridge, Mass, pp. 223–239.

Watson, R., Wilson, H.N., Smart, P., Macdonald, E.K., 2018. Harnessing difference: A capability-based framework for Stakeholder engagement in environmental innovation. Journal of Product Innovation Management 35, 254–279.

Winchester, H.P.M., Rofe, M.W., 2016. Qualitative Research and its place in human geography, in: Qualitative Research Methods in Human Geography. Oxford University Press, Ontario, pp. 3–28.

WWF Norge, 2021. Dette er WWF [WWW Document]. URL <https://www.wwf.no/om-wwf/dette-er-wwf> (accessed 2.16.21).

9. FIGUR-LISTE

- Figur 3.1: Oversikt over de mest sentrale datakildene i avhandlingen. (Egenkomponert oversikt).
- Figur 4.1: Tidslinje over de mest sentrale hendelsene som legger forutsetningene for ideelle organisasjoners mulighet til å jobbe for Kullkriteriet. (Egenkomponert fra ulike kilder).
- Figur 4.2: Kategorisering av Oljefondets interessenter. (Egenkomponert fremstilling av interessenter).
- Figur 5.1: Tidslinje over de mest sentrale hendelsene under de ideelle organisasjonenes arbeid med å få vedtatt Kullkriteriet. (Egenkomponert fra ulike kilder).
- Figur 6.1: Tidslinje over de mest sentrale hendelsene under de ideelle organisasjonenes arbeid med å få vedtatt Kullkriteriet, kombinert med aspekter fra det analytiske rammeverket (Egenkomponert fra ulike kilder).

10. VEDLEGG

10.1. VEDLEGG 1 – GODKJENNELSE FRA NSD

Melding

21.01.2021 12:55

Behandlingen av personopplysninger er vurdert av NSD. Vurderingen er:

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 21.01.2021, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 24.05.2021

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål

- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

Microsoft teams er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson NSD: Kajsa Amundsen

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

10.2. VEDLEGG 2 – INFORMASJONSSKRIV OG SAMTYKKEERKLÆRING

Vil du delta i forskningsprosjektet:

Sivilsamfunnets rolle i det grønne skiftet

En casestudie av Statens pensjonsfond utland

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvilke muligheter sivilsamfunnet har til å påvirke det grønne skiftet. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å undersøke hvilke muligheter sivilsamfunnet har til å påvirke det grønne skiftet. Mer spesifikt er målet å studere ideelle organisasjoners rolle i forvaltningen av Statens Pensjonsfond Utland. Denne masteroppgaven vil være en prosessanalyse av beslutningene som ledet til vedtaket i 2015 om at Statens Pensjonsfond Utland, heretter SPU, skulle trekkes ut av kullselskaper. Det er derfor ønskelig å finne ut av hvordan ideelle organisasjoner (som er en del av sivilsamfunnet) var delaktige i å påvirke til denne endringen i forvaltningen av SPU. Forhåpentligvis vil dette vise hva vi kan lære av prosessene som førte til vedtaket om å trekke SPU ut av kullselskaper, og hvordan vi som sivilsamfunn kan bruke denne kunnskapen til å påvirke til endring i tilsvarende saker senere. Hvordan kan Norge ved hjelp av SPU redusere det globale klimaavtrykket, og hvordan kan det norske sivilsamfunnet påvirke til en mer klimamessig bærekraftig verden?

Foreløpig problemstilling:

Hvordan kan det norske sivilsamfunnet bidra til en mer klimamessig bærekraftig verden gjennom å påvirke offentlige myndigheter til å redusere det globale klimaavtrykket, og hva gjorde norske ideelle organisasjoner for å få innført kullkriteriet for forvaltningen av SPU i 2015?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Oslo er ansvarlig for prosjektet.

Organisasjonen RORG-Samarbeidet er en samarbeidspartner for forskningsprosjektet, men regnes ikke som ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du er utvalgt til å delta i denne undersøkelsen på bakgrunn av at min kontaktperson i RORG-Samarbeidet fremhevet deg som en person som stod sentralt i prosessene med å innføre kullkriteriet for SPU.

Det var også denne kontaktpersonen som stilte med kontaktinformasjonen til deg.

Hva innebærer det for deg å delta?

Metoden jeg (student Rebecka Marie Nilsen) ønsker å bruke er semistrukturerte dybdeintervjuer. På grunn av Koronasituasjonen ser jeg at det blir nødvendig å gjennomføre dette via videokonferanse på Zoom. Formålet med å ta i bruk denne metoden er å forsøke å fylle hull/ mangler fra dokumentstudier der jeg undersøker ulike dokumenter som omtaler prosessene som ledet til kullkriteriet, som Stortingsmeldinger, NOUer, referater og rapporter fra ideelle organisasjoner, proposisjoner, innstillinger og vedtak i Stortinget, og rapporter og annen dokumentasjon fra etikkrådet, Norges Bank og Norges Bank Investment Management.

At intervjuene vil være semistrukturerte betyr at jeg forbereder en intervjuguide, men er fri til å stille spørsmålene i ønsket rekkefølge og tilpasse dem etter samtalens naturlige flyt, og vil komme med oppfølgingsspørsmål underveis når det passer seg.

Dybdeintervjuer går gjerne litt dypere inn på tema, og lar intervjuobjektet komme med utfyllende svar. Denne formen for intervju omfatter en liten gruppe intervjuobjekter, og inkluderer de personene som er best egnet til å uttale seg om saken. Dybdeintervjuer åpner

for muligheten til å undersøke mer komplekse handlingsmønstre og motivasjoner, og vil være nyttig for å samle inn både motstridende og komplementerende, støttende og bekreftende meninger, oppfatninger og opplevelser.

- Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du deltar i et intervju via Zoom. Dette vil ta deg ca. 1 time. Spørsmålene dreier seg om aktiviteter knyttet til prosessene som ledet til vedtaket om å trekke SPU ut av kullselskaper i 2015. Hele intervjuet vil bli dokumentert med lydopptak for senere transkribering.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- De som vil ha tilgang til opplysningene vil være masterstudent ved Universitetet i Oslo Rebecka Marie Nilsen, og veileder ansatt ved Universitetet i Oslo Taran Mari Thune.
- Det kan også bli aktuelt å diskutere funnene med kontaktperson hos samarbeidsparter RORG-Samarbeidet.
- For å sikre at ingen uvedkomne får tilgang til personopplysningene vil intervjuobjektene anonymiseres i transkriberingen av intervjuene og i selve avhandlingen. For å gjøre dette vil navn og kontaktinfo erstattes med en kode i disse dokumentene, og koblingen blir lagret i et eget dokument som er adskilt fra øvrige data.

- Datamaterialet vil bli lagret i henhold til UiOs retningslinjer ved å ta i bruk UiO OneDrive (Microsoft 365) og på en kryptert harddisk/minnepenn for backup.
- Kun data som UiO klassifiserer som «grønne» eller «gule», altså åpne eller begrensede data vil bli behandlet og lagret. Data som UiO klassifiserer som «røde» eller «sorte» data, altså fortrolige eller strengt fortrolige data vil ikke bli behandlet eller lagret i forbindelse med denne oppgaven.
- Dersom det blir aktuelt å dele dataene mellom meg (student Rebecka) og veileder (Taran) skal disse diskuteres fysisk, via Zoom, eller via UiOs interne mail-system.
- Dersom det blir aktuelt å dele dataene mellom meg (student Rebecka) og kontaktperson i RORG-Samarbeidet skal disse diskuteres fysisk, eller via Zoom.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er i mai 2021. Når prosjektet er fullført, vil opptakene fra intervjuene slettes. Det samme gjelder koblingsnøkklene mellom dataene og navn/kontaktinfo. Kun den anonymiserte versjonen av transkriberingen av intervjuene, og de anonymiserte dataene i avhandlingen vil bli beholdt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Oslo har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitetet i Oslo ved veileder Taran Mari Thune, som kan nås på tlf. 22 84 16 34, mobil: 93 06 95 94, eller epost: t.m.thune@tik.uio.no
- Universitetet i Oslo ved student Rebecka Marie Nilsen, som kan nås på tlf. 91 76 55 12 eller epost: rebeckmr@student.sv.uio.no
- Universitetet i Oslo ved personvernombud Roger Markgraf-Bye, som kan nås på tlf. 90 82 28 26 eller epost: personvernombud@uio.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Student

Taran Mari Thune (Veileder)

Rebecka Marie Nilsen (Student)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Sivilsamfunnets rolle i det grønne skiftet. En casestudie av Statens Pensjonsfond Utland», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i et semistrukturert dybdeintervju via Zoom

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

10.3. VEDLEGG 4 – INTERVJUGUIDE FOR IDEELLE ORGANISASJONER

Intervjuguide for semistrukturerte dybdeintervjuer med personer fra ideelle organisasjoner som var sentrale i prosessene som ledet til innføringen av kullkriteriet.

Introduksjon (oppvarming):

- Hva var din rolle i prosessene med å innføre kullkriteriet for SPU i tiden opp mot vedtaket i 2015?
- Hvorfor mener/mente din organisasjon at det var viktig å få innført et kullkriterium?

Tiltak:

- Kan du fortelle om noen av tiltakene din organisasjon jobbet for med mål om å få kullkriteriet vedtatt?
- Kan du se for deg andre tiltak eller hendelser, direkte eller indirekte, som kan ha hatt betydning for at kullkriteriet ble vedtatt?
- Kan du fortelle om noen tiltak du skulle ønske din organisasjon hadde jobbet med?

Knyttet opp mot Social Movement Theory:

Litteratur om sosial bevegelse trekker frem tre prosesser som sentrale for å oppnå institusjonell endring (Elzen m.fl., 2011), (Rao m.fl., 2000, s. 244).

- Hvordan vil du beskrive din organisasjons evne til å mobilisere ressurser, både i form av økonomi og personer.

- Hvordan vil du beskrive din organisasjons evne til å «reframe» skape nye kontekster for, og vinklinger av kulturelle debatter, utfordringer og løsninger?
- Hvordan vil du beskrive din organisasjons evne til å dra nytte av politiske mulighetsstrukturer, og ellers engasjere seg i politisk handling?

Knyttet opp mot Stakeholder engagement:

Jeffery (2009, s. 12) har kommet frem til 7 hovedpunkter organisasjoner må ta hensyn og forholde seg til når de har bestemt seg for å engasjere interessenter.

- Opplever du at din organisasjon fikk/har fått mulighet til å ytre seg i saker som kan påvirke livene eller livsgrunnlagene til de organisasjonen representerer i denne saken (kullkriteriet)?
- Opplevde du at din organisasjons bidrag ble vurdert, og at det hadde en reell mulighet til å påvirke avgjørelsene som ble tatt i forbindelse med utformingen av kullkriteriet?
- Opplevde du at beslutningene som ble tatt i forbindelse med kullkriteriet ble mer bærekraftige takket være din organisasjons bevisstgjøring og kommunikasjon av behovene og ønskene til de dere representerte?
- Opplevde du at beslutningstakerne i denne saken tilrettela for at din og andre organisasjoners innspill skulle inkluderes i prosessen?
- Opplevde du at din organisasjon fikk være med på å utforme og bestemme hvordan deltakelsen deres skulle foregå?
- Fikk din organisasjon tilstrekkelig informasjon fra forvalterne av SPU til at dere kunne delta i utviklingen av kullkriteriet på en meningsfull måte?

- Ble din organisasjon informert i etterkant av beslutningene om hvilke måter deres deltakelse var med på å påvirke det endelige resultatet?

Samarbeid med andre:

- Fikk din organisasjon noen offentlig støtte (ikke økonomisk) av fremtredende personer, bedrifter eller organisasjoner?
- Samarbeidet din organisasjon med andre ideelle organisasjoner?

Konflikt med andre:

- Oppstod det konflikter mellom din organisasjon og andre aktører?

Kullkriteriet:

- Vil du si at du er tilfreds med utformingen av kullkriteriet, og prosessene som leder opp til det?

Annet:

- Kjenner du til, og eller har tilgang på dokumenter som kan være aktuelle for å finne svar på problemstillingen?
- Kjenner du til personer som har god kjennskap til noen av prosessene som leder til at kullkriteriet ble vedtatt, og som kan gi ytterligere informasjon enn det du selv har bidratt med?

10.4. VEDLEGG 5 – INTERVJUGUIDE FOR PRIVATE AKTØRER

Intervjuguide for semistrukturerte dybdeintervjuer med personer fra private investeringsfond som var sentrale i prosessene som ledet til innføringen av kullkriteriet.

Introduksjon (oppvarming):

- Kan du fortelle litt kort om din rolle i KLP, og på hvilke måter du jobbet med klimamessig bærekraftig forvaltning av SPU?
- Hvorfor mener/mente din organisasjon at det var viktig å få innført et kullkriterium, og hvorfor valgte dere å innføre dette i deres egen investerings-forvaltning?

Tiltak:

- Kan du fortelle om noen av handlingene din organisasjon gjennomførte som kan ha bidratt til at SPUs kullkriterium ble vedtatt? Planlagt eller tilfeldig.
- Kan du se for deg andre tiltak eller hendelser, direkte eller indirekte, som kan ha hatt betydning for at kullkriteriet ble vedtatt?
- Kan du se for deg noen tiltak som dere eller ideelle organisasjoner burde/kunne ha jobbet med?
- Kan du fortelle om noen utfordringer som gjør fullstendig kulluttrekk vanskelig/umulig/ uønsket?

Knyttet opp mot Social Movement Theory:

Litteratur om sosial bevegelse trekker frem tre prosesser som sentrale for å oppnå institusjonell endring (Elzen m.fl., 2011), (Rao m.fl., 2000, s. 244).

- Vil du si at dere jobbet aktivt for at SPU skulle trekke seg ut av kull?
- Hvordan mobiliserte dere i så fall ressurser for å gjennomføre dette?
- Hvordan vil du beskrive din organisasjons evne til å «reframe» skape nye kontekster for, og vinklinger av kulturelle debatter, utfordringer og løsninger?
- Hvordan vil du beskrive din organisasjons evne til å dra nytte av politiske mulighetsstrukturer, og ellers engasjere seg i politisk handling?

Knyttet opp mot Stakeholder engagement:

Jeffery (2009, s. 12) har kommet frem til 7 hovedpunkter organisasjoner må ta hensyn og forholde seg til når de har bestemt seg for å engasjere interessenter.

- Opplever du at din organisasjon fikk/har fått mulighet til å ytre seg i saker som kan påvirke livene eller livsgrunnlagene til de organisasjonen representerer i denne saken (kullkriteriet)?
- Opplevde du at din organisasjons bidrag ble vurdert, og at det hadde en reell mulighet til å påvirke avgjørelsene som ble tatt i forbindelse med utformingen av kullkriteriet?
- Opplevde du at beslutningene som ble tatt i forbindelse med kullkriteriet ble mer bærekraftige takket være din organisasjons bevisstgjøring og kommunikasjon av behovene og ønskene til de dere representerte?
- Ble din organisasjon informert i etterkant av beslutningene om hvilke måter deres deltakelse var med på å påvirke det endelige resultatet?

Samarbeid med andre:

- Fikk din organisasjon noen offentlig støtte (ikke økonomisk) av fremtredende personer, bedrifter eller organisasjoner?
- Samarbeidet din organisasjon med ideelle organisasjoner, eller andre bedrifter?

Konflikt med andre:

- Oppstod det konflikter mellom din organisasjon og andre aktører?

Kullkriteriet:

- Vil du si at du er tilfreds med utformingen av kullkriteriet, og prosessene som leder opp til det?
- Vet du om organisasjonen din fremdeles jobber med kullkriteriet?
- Hvilke effekter tror du SPUs kullkriterium har hatt på andre deler av samfunnet, og hva har det ført til globalt?

Annet:

- Kjenner du til, og eller har tilgang på dokumenter som kan være aktuelle for å finne svar på problemstillingen?
- Kjenner du til personer som har god kjennskap til noen av prosessene som leder til at kullkriteriet ble vedtatt, og som kan gi ytterligere informasjon enn det du selv har bidratt med? Gjerne forslag til stortingspolitikere som var sentrale i saken.

10.5. VEDLEGG 6 – INTERVJUGUIDE FOR STORTINGSPOLITIKERE

Intervjuguide for semistrukturerte dybdeintervjuer med personer fra Stortinget som var sentrale i prosessene som ledet til innføringen av kullkriteriet.

Introduksjon (oppvarming):

- Kan du fortelle litt om din rolle i Stortinget, og på hvilke måter du jobbet med klimamessig bærekraftig forvaltning av SPU?
- Fra hvilket tidspunkt mente du at det var viktig å få innført et kullkriterium?

Tiltak:

- Kan du fortelle om noen av handlingene eller tiltakene ideelle organisasjoner eller næringslivsaktører gjennomførte, som du tror bidro til at kullkriteriet ble vedtatt?
- Kan du se for deg andre tiltak eller hendelser, direkte eller indirekte, som kan ha hatt betydning for at kullkriteriet ble vedtatt?
- Kan du se for deg noen tiltak som ideelle organisasjoner eller næringslivsaktører burde/kunne ha jobbet med, som kunne hatt positive følger for kullkriteriet?
- Kan du fortelle om noen utfordringer som gjør fullstendig kulluttrekk vanskelig/umulig/ uønsket?

Knyttet opp mot Social Movement Theory:

Litteratur om sosial bevegelse trekker frem tre prosesser som sentrale for at ideelle organisasjoner skal oppnå institusjonell endring (Elzen m.fl., 2011), (Rao m.fl., 2000, s. 244).

- Opplevde du at de ideelle organisasjonene var flinke til å mobilisere ressurser som penger, ansatte, frivillige, fagkunnskap osv.? Og tror du dette hadde noen betydning for vedtaket?
- Mener du at de ideelle organisasjonene klarte å «reframe» skape nye kontekster for, og vinklinger av kulturelle debatter, utfordringer og løsninger?
- Hvordan vil du beskrive de ideelle organisasjonenes evne til å dra nytte av politiske mulighetsstrukturer, og ellers engasjere seg i politisk handling?

Knyttet opp mot Stakeholder engagement:

Jeffery (2009, s. 12) har kommet frem til 7 hovedpunkter organisasjoner må ta hensyn og forholde seg til når de har bestemt seg for å engasjere interessenter. Stortinget er forpliktet til å ta hensyn til sine interessenter som et politisk valgt organ.

- Opplever du at dere som Storting tilrettela for at de ideelle organisasjonene fikk mulighet til å ytre seg i denne saken (kullkriteriet)?
- Mener du at de ideelle organisasjonenes bidrag ble vurdert, og hadde en reell mulighet til å påvirke avgjørelsene som ble tatt i forbindelse med kullkriteriet?
- Opplevde du at beslutningene som ble tatt i forbindelse med kullkriteriet ble mer bærekraftige takket være de ideelle organisasjonenes bevisstgjøring og kommunikasjon?
- Tror du at Stortingets inkludering av interessenter i denne saken førte til at alle (eventuelt flere) som ble påvirket av, eller var interessert i beslutningen fikk mulighet til å delta/dele sine synspunkter?
- Fikk de ideelle organisasjonene mulighet til å være med på å utforme hvordan deres deltakelse skulle foregå?

- Fikk de ideelle organisasjonene tilstrekkelig informasjon om saken slik at det var mulig for dem å delta på en meningsfull måte?
- Formidlet enkelt-politikere, partigrupper eller Stortinget på andre måter hvordan de ideelle organisasjonenes deltakelse var med på å påvirke det endelige resultatet?

Konflikt med andre:

- Opplevde du at det oppstod konflikter mellom de ideelle organisasjonene og andre aktører?

Kullkriteriet:

- Vil du si at du er tilfreds med utformingen av kullkriteriet, og prosessene som leder opp til det?
- Vet du om Stortinget/regjeringen fremdeles jobber med kullkriteriet?

Annet:

- Kjenner du til, og eller har tilgang på dokumenter som kan være aktuelle for å finne svar på problemstillingen?